

Uitvoeringsnotitie flora en fauna Oost-Watergraafsmeer

Inhoudsopgave

Deel 1 Algemeen	3
1 Inleiding	3
1.1. Waarom een Uitvoeringsnotitie flora en fauna?	3
1.2. Opzet van de Uitvoeringsnotitie flora en fauna	3
1.3. Afbakening Uitvoeringsnotitie flora en fauna	4
1.4. Status Uitvoeringsnotitie flora en fauna	5
1.5. Financiën	6
2 Flora- en Faunawet	8
3 Samenvatting.....	9
3.1. Waarom een Uitvoeringsnotitie flora en fauna?	9
3.2. We stimuleren flora en fauna in ons stadsdeel.....	9
3.3. We beperken de overlast op een diervriendelijke manier	9
3.4. Verantwoording.....	10
Deel 2 Hoe om te gaan met overlastsoorten?	11
4 Vogels (Aves)	11
4.1. Stadsduif (<i>Columba livia f. domestica</i>).....	11
4.2. Kip (<i>Gallus gallus domesticus</i>).....	15
4.3. Boerengans (<i>Anser anser</i>).....	17
4.4. Zwarte kraai (<i>Corvus corone ssp. corone</i>).....	19
4.5. Halsbandparkiet (<i>Psittacula krameri</i>)	21
5 Zoogdieren	23
5.1. Konijn (<i>Oryctolagus cuniculus</i>)	23
5.2. Ratten (bruine rat: <i>Rattus norvegicus</i> , zwarte rat: <i>Rattus rattus</i>)	25
5.3. Muskusrat (<i>Ondatra zibethicus</i>)	27
5.4. Mol (<i>Talpa europaea</i>).....	29
6 Insecten	31
6.1. Wesp (orde der vliesvleugeligen Hymenoptera suborde Apocrita)	31
6.2. Lindebladluis (<i>Eucallipterus tiliae</i>).....	33
6.3. Spinselmot of stippelmot (<i>Yponomeuta spp.</i>)	34
7 Amfibieën.....	35
7.1. Middelste groene kikker (<i>Rana esculenta</i>).....	35
7.2. Bruine kikker (<i>Rana temporaria ssp. temporaria</i>)	37
8 Flora	39
8.1. Reuzenberenklauw (<i>Heracleum mantegazzianum</i>)	39
9 Blauwalgen	41
10 Botulisme	42
Deel 3 Hoe kunnen we flora en fauna versterken?.....	43
11 Flora- en fauna versterking	43
11.1. Vogels	44
11.2. Zoogdieren	53
11.3. Insecten.....	59
11.4. Amfibieën	63
11.5. Reptielen	64
11.6. Flora	65
Bijlage 1 Een aantal artikelen uit de Flora- en faunawet	67
Bijlage 2 Tabel 1 Algemene soorten waarvoor in het kader van bestendig beheer en onderhoud geen ontheffing noodzakelijk is	73
Bijlage 3 Tabel 2 Overige soorten waarvoor een vrijstelling geldt in het kader van bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik of ruimtelijke ontwikkelingen	75
Bijlage 4 Tabel 3 Soorten waarvoor een vrijstelling geldt in het kader van bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik mits de activiteit wordt uitgevoerd op basis van een door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode	78

Deel 1 Algemeen

1 Inleiding

1.1. Waarom een Uitvoeringsnotitie flora en fauna?

Groen in Oost-Watergraafsmeer is een belangrijk thema. Dit is ook niet verwonderlijk gezien het vele groen in het stadsdeel. Zo zijn er verschillende waardevolle groene gebieden in het stadsdeel zoals bijvoorbeeld het Oosterpark, Park Frankendael, De Nieuwe Ooster, Science Park Amsterdam veenweidegebied, Volkstuinpark Amstelglorie en de Groene Staart. Daarnaast zijn er ruim 21.000 door het stadsdeel beheerde bomen, waarvan er circa 169 de 'stadsdeel' monumentale status hebben. De aanwezigheid van deze verschillende groene gebieden en de wijze van beheer draagt bij aan de aanzienlijke hoeveelheid en verscheidenheid aan flora en fauna.

De aanwezigheid van deze flora en fauna is over het algemeen een groot goed dat we willen koesteren en waar mogelijk versterken. Zo af en toe ontstaan er echter excessen die voor overlast kunnen zorgen. Bekende voorbeelden hiervan zijn: de ganzenpopulatie bij de Ringvaart, kippen / hanen langs Park Frankendael en de Gooiseweg en de altijd maar weer terugkerende duivenoverlast. Een oplossing is gevraagd om deze regelmatig terugkerende overlast zo veel mogelijk terug te dringen.

Ook moet er duidelijkheid worden geschapen ten aanzien van de beheersbaarheid van de overlast. Er ontstaan namelijk situaties waarbij bepaalde vormen van overlast acceptabel worden geacht of niet beheersbaar zijn waardoor er dus niet op wordt beheerd. Op weer andere vormen van overlast wordt regelmatig beheer toegepast. Deze werkwijze is logischerwijs ontstaan uit de praktijk maar maakt vaak niet duidelijk waarom hiervoor gekozen wordt. Deze nota moet voor een ieder duidelijk maken waarop wel en niet wordt beheerd. De reden hiervoor moet helder en duidelijk zijn voor een ieder.

Daarnaast moet in beeld worden gebracht welke flora en fauna in het stadsdeel op eenvoudige wijze kan worden versterkt dan wel verbeterd en hoe dit kan plaatsvinden. Eventuele meerkosten in beheer moeten worden aangegeven.

1.2. Opzet van de Uitvoeringsnotitie flora en fauna

Het stadsdeel kent inmiddels verschillende kaderstellende nota's en plannen over de openbare ruimte.

Het Groenstructuurplan beschrijft de belangrijkste groengebieden en groenstructuren in ons stadsdeel. In het Groenstructuurplan wordt de samenhang tussen de verschillende groengebieden beschreven en wordt aangegeven wat er beter kan of anders. Zo wordt ondermeer in het Groenstructuurplan aangegeven dat er een Soortbeheerplan moet worden opgesteld. Met de voorliggende Uitvoeringsnotitie flora en fauna wordt daar aan voldaan.

Ook is er het Handboek Inrichting Openbare Ruimte (HIOR) dat gericht is op concrete inrichtingsvoorstellen van de openbare ruimte. Eenvoudig gezegd; welke soort trottoir er bijvoorbeeld op welke plek in ons stadsdeel moet komen.

Het Handboek Beheer Openbare Ruimte (HBOR) heeft betrekking op de verschillende beheersvormen van de verschillende onderdelen van de openbare ruimte. Daarnaast wordt met het HBOR ook het beheerniveau van de betreffende gebieden aangegeven.

Begin 2006 is het Bomenbeleidsplan vastgesteld. Dit plan is specifiek gericht op de bomen in de openbare ruimte van het stadsdeel. Het Bomenbeleidsplan geeft een visie op het bomenareaal van het stadsdeel en hoe deze visie concreet moet worden uitgevoerd.

De in het bovenstaande kader beschreven plannen en nota's hebben in meer of minder mate een relatie met elkaar. Met de voorliggende Uitvoeringsnotitie flora en fauna is dat niet anders. De Uitvoeringsnotitie heeft echter als enige het uitgangspunt van de specifieke

soorten aanpak. Ten aanzien van deze specifieke soorten is het voorliggende plan een randvoorwaarde van zowel beheer als stimuleren.

Voordat de aanpak van flora- en faunaoverlast kan worden beschreven is het handig om vast te stellen wanneer sprake is van overlast. Voor het begrip overlast hanteren we de volgende definitie:

Onder overlast wordt hier verstaan: *“dat de bewoners, de stadsdeelorganisatie of bedrijven en instellingen extreme hinder ondervinden van bepaalde flora of fauna in de openbare ruimte. Dit kan bijvoorbeeld geur of geluidshinder zijn, bijvoorbeeld met fecaliën vervuilde trottoirs onder bruggen of grasstroken, of omdat de overlast van de dieren of planten een gevaar voor de volksgezondheid betekent”.*

Deel 1 van voorliggende nota is het algemene deel te weten: inleiding, opzet van de nota, status van de nota, uitleg over de Flora- en faunawet en een samenvatting.

Deel 2 van deze nota is gericht op oplossingen voor overlast veroorzakende dier- en plantensoorten in ons stadsdeel. Er wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste soorten flora en fauna die overlast veroorzaken in Oost-Watergraafsmeer. Aangegeven wordt waar de overlast hotspots zijn. De verschillende oplossingsrichtingen worden belicht, indien mogelijk wordt hiervan ook de voor- en nadelen aangegeven. Ook worden eventuele juridische consequenties aangegeven. Bij iedere soort is geprobeerd om aan te geven in hoeverre overlast acceptabel is, de zogenaamde beheersrichtlijn, met andere woorden wanneer komt het stadsdeel in actie en wanneer niet. Bij iedere overlast soort wordt afgesloten wordt met een concrete beheersmaatregel, met andere woorden wat het stadsdeel concreet gaat doen om de overlast te beperken. Ook kan er gemotiveerd aangegeven zijn dat het stadsdeel geen actie onderneemt.

Deel 3 van deze nota brengt in beeld welke flora en fauna we in het stadsdeel kunnen versterken en hoe dit moet gebeuren. Flora- en fauna in Oost-Watergraafsmeer is namelijk niet alleen wat betreft bestrijding van overlast een belangrijk thema. De aanwezigheid van flora en fauna wordt door vele stadsdeelbewoners erg gewaardeerd. Ons stadsdeel wil zich dan ook inzetten om verschillende bijzondere soorten flora en fauna die hier voorkomen, en de gebieden waarin deze soorten voorkomen, te behouden. Dit is ook noodzakelijk aangezien de biodiversiteit in Europa drastisch achteruitgaat. Zo is 42% van de Europese soorten zoogdieren bedreigd, 15% van de vogels, 45% van de vlinders, 30% van de amfibieën, 45% van de reptielen en 52% van de zoetwatervissen. Het stoppen van deze negatieve trend vereist de actieve betrokkenheid van een groot aantal actoren, zowel van internationale, nationale, regionale als ook lokale overheden. Wereldwijd en binnen Europa bestaat de ambitie om in het jaar 2010 de achteruitgang van biodiversiteit tot stilstand te brengen. Deze ambitie is vastgelegd tijdens verschillende EU conferenties. Om de 2010 doelstellingen in Europa onder de aandacht van alle betrokkenen te brengen en hun actieve inzet te stimuleren is het Countdown 2010 initiatief gestart. Countdown 2010 is een communicatie-instrument dat aandacht vraagt voor de 2010 biodiversiteitsdoelstellingen, en acties stimuleert die tot doel hebben om het verlies aan biodiversiteit te stoppen. Ons stadsdeel heeft de Countdown 2010 Declaration mede ondertekent. Naast dit communicatieve instrument wil het stadsdeel ook een aantal concrete maatregelen nemen. Hiervoor zijn in deze nota ten aanzien van een aantal belangrijke flora- en faunasoorten stimuleringsmaatregelen opgenomen. Zodoende draagt ons stadsdeel zijn steentje bij om de achteruitgang van biodiversiteit tot stilstand te brengen

1.3. Afbakening Uitvoeringsnotitie flora en fauna

Een aantal soorten die mogelijk elders wel overlast veroorzaken, maar momenteel niet in dit stadsdeel, zijn niet in deze nota opgenomen. Dit betreft de volgende soorten: ekster, slak, blauwe reiger, nijlgans, meeuw, spreeuw, haas, vos, eikenprocessierups, brulkikker, teek, brandnetel en waterlelie.

Uiteraard kan deze nota indien nodig worden aangevuld (of gewijzigd) met deze toekomstige overlastsoorten of met andere flora of fauna. Of als blijkt dat de overlast op een andere manier efficiënter of diervriendelijker kan worden aangepakt, kan de beheersmaatregel

uiteraard ook worden aangepast. Een dergelijk aanvulling- of wijzigingsvoorstel moet dan wel door het dagelijks bestuur worden vastgesteld en wordt ter kennisname naar de raadscommissie gestuurd.

Ook zou in de toekomst met een aangrenzend stadsdeel een verdergaand gemeenschappelijk beleid op het gebied van overlast kunnen worden ontwikkeld, aangezien flora en fauna zich niets aantrekt van stadsdeelgrenzen. Tot op heden is alleen met stadsdeel Zeeburg een afspraak gemaakt over de aanpak en beheersing van de ganzenoverlast aan de Ringvaart.

De Uitvoeringsnotitie flora en fauna is geen gebiedsgeoriënteerde beheersnota, daarvoor is het Handboek Beheer Openbare Ruimte (HBOR) opgesteld. Voorliggende uitvoeringsnotitie is specifiek gericht op de aanpak van specifieke flora- en faunaoverlast soorten zonder eigenaar. Deze vormen van overlast kunnen alleen door *beheersmaatregelen* worden opgelost. Deze nota is dan ook uitsluitend gericht op vormen van overlast die alleen door *beheersmaatregelen* kunnen worden opgelost, de verantwoordelijkheid hiervoor ligt als het ware volledig bij het stadsdeel.

Bij andere vormen van overlast, zoals bijvoorbeeld hondenpoepoverlast waarbij sprake is van een eigenaar, kan naast beheer - bijvoorbeeld het schoonhouden van de stoep - ook het handhavingsinstrumentarium worden ingezet. Aangezien beheer en handhaving twee totaal verschillende instrumenten zijn, ieder met zijn eigen complexiteit en regelgeving, is er voor gekozen om deze niet te combineren en de voorliggende nota te beperken tot alleen die vormen van overlast die opgelost kunnen worden door beheersmaatregelen.

Verder moet worden opgemerkt dat deze nota alleen betrekking heeft op overlast in de *openbare ruimte*, aangezien het stadsdeel met name voor de openbare ruimte de verantwoordelijkheid heeft. Bij overlast op particulier terrein verwijst het stadsdeel de bewoners door naar de betreffende instanties die de overlast voor hen kan oplossen.

1.4. Status Uitvoeringsnotitie flora en fauna

De *beheersrichtlijn*¹ en de *beheersmaatregel*² zijn van kracht bij de vaststelling van de voorliggende uitvoeringsnotitie. De verantwoordelijkheid voor uitvoering van de beheersmaatregelen ligt bij de verschillende gebiedsmanagers. Uitzondering is de bestrijding van muskusratten in ons stadsdeel, daar is de provincie verantwoordelijk voor. Bij overlastbestrijding op DNO neemt DNO zelfstandig maatregelen conform voorliggende Uitvoeringsnotitie flora en fauna.

¹ Zie ook paragraaf 1.2

² Zie ook paragraaf 1.2

1.5. Financiën

Dit hoofdstuk brengt de financiële consequenties van de verschillende beheers- en stimuleringsmaatregelen in beeld. Een deel van de kosten (circa € 6000,-) wordt jaarlijks uit het beheersbudget gefinancierd. De overige incidentele kosten (circa € 16.000,-) wordt vanuit de Uitvoeringsnotitie flora en fauna (UFF) budget gefinancierd. Verder zijn er op dit moment geen extra financiële middelen nodig voor uitvoering van deze Uitvoeringsnotitie. Wel kan het zijn dat het in de toekomst wenselijk is om bijvoorbeeld een deel van het spoortalud of een bepaalde weg te herinrichten. Deze opzichzelfstaande projecten worden apart gefinancierd waarbij een aantal inrichtingseisen vanuit de Uitvoeringsnotitie kunnen worden gesteld (b.v. ecogoten onder een weg door en planten keuze bij herinrichting van het spoortalud).

Maatregel	Structureel / Incidenteel	Beheersbudget / extra kosten
Duiven vangen	Incidenteel	beheersbudget
Duiven niet voeren informatiebord(en) en communicatie hierover in de betreffende buurt	Incidenteel	beheersbudget
Kippen vangen	Incidenteel worden op de betreffende extreme overlast locatie alle kippen weggevangen.	beheersbudget
Kippen niet voeren informatiebord(en) en communicatie hierover in de betreffende buurt	Incidenteel	beheersbudget
Ganzen vangen	Incidenteel wordt een groot deel van de ganzen op de Valentijnkade weggevangen (misschien in de toekomst ook op andere plekken).	beheersbudget
Ganzen eieren schudden	Het schudden van ganzeneieren op de Valentijnkade is een structurele beheersmaatregel (misschien in de toekomst ook op andere plekken).	beheersbudget
Ganzen niet voeren informatiebord(en) en communicatie hierover in de betreffende buurt	Incidenteel	beheersbudget
Konijnen bestrijding op DNO	Konijnen overlast bestrijding op DNO is een structurele (1x/5jr) beheersmaatregel.	Budget DNO
Ratten bestrijding	Incidenteel wordt overlast van ratten in de openbare ruimte door de GGD bestreden i.o.v. het stadsdeel.	beheersbudget
Muskusratten bestrijding	Het bestrijden van de muskusrat in ons stadsdeel wordt structureel door de Provincie Noord-Holland uitgevoerd.	Kosten voor rekening van de provincie NH
Mollen bestrijding op DNO	De bestrijding van mollen overlast op DNO wordt structureel uitgevoerd, jaarlijks worden circa 25 mollen gevangen en gedood op DNO.	Budget DNO
Wespen overlast bestrijding in de openbare ruimte	Incidenteel worden i.o.v. het stadsdeel wespen nesten in de openbare ruimte door de GGD (i.o.v. het stadsdeel) verwijderd.	beheersbudget
Reuzenberenklauw	Incidenteel wordt de reuzenberenklauw bestreden.	beheersbudget
Blauwalgen	Incidenteel, wordt de blauwalg bestreden.	beheersbudget
Botulisme	Incidenteel komt het stadsdeel in actie tegen botulisme.	beheersbudget
Gierzwaluwnestkasten	Structureel / projectmatig: stadsdeel dringt aan (en stimuleert met stimuleringsmaatregel) op het realiseren van nestgelegenheden door initiatiefnemer van nieuwbouw / renovatieproject.	Kosten / nestkast zijn: circa € 70,-. Het stadsdeel heeft hiervoor een stimuleringsregeling van max. € 1000,- / jaar gereserveerd uit het beheersbudget.
Huismusnestkasten	Structureel / projectmatig: stadsdeel dringt aan (en stimuleert	Kosten / nestkast zijn: circa € 70,-. Het stadsdeel heeft hiervoor een

	met stimuleringsmaatregel) op het realiseren van nestgelegenheid door initiatiefnemer van nieuwbouw / renovatieproject.	stimuleringsregeling van max. € 1000,- / jaar gereserveerd uit het beheersbudget.
Ijsvogel stimuleren	Incidenteel / projectmatig	Onderzoeken hoe en waar deze vogel in ons stadsdeel het beste gestimuleerd kan worden. Geraamde kosten circa € 2000,- te financieren uit het UFF budget.
Kleine karekiet stimuleren	Structureel beheer ecolint met behoud van oud riet	Hiervoor wordt jaarlijks € 1500,- uit het beheersbudget gereserveerd speciaal voor het ecolint.
Ooievaar nestkast	Incidenteel / projectmatig	Onderzoek en plaatsen van een nestkast voor de ooievaar in ons stadsdeel. Geraamde kosten circa € 2000,- te financieren uit het UFF budget.
Slechtvalk nestkast	Incidenteel / projectmatig	I.s.m. stadsecologie en eigenaar laat het stadsdeel een nestkast plaatsen op een hoog gebouw bij het Amstelstation (eventueel i.c.m. een webcam). Geraamde kosten circa € 2000,- te financieren uit het UFF budget.
Gewone dwergvleermuis / laatvlieger / ruige dwergvleermuis nestkasten	Incidenteel / projectmatig	I.s.m. stadsecologie en de vleermuizenwerkgroep Amsterdam gaat het stadsdeel een x aantal vleermuisnestkasten plaatsen in parken en/of plantsoenen. Kosten / kast: circa € 70,-. (overwinteringskast = circa € 200,-.) Er wordt € 1000,- / jaar hiervoor gereserveerd uit het beheersbudget.
Wezel / hermelijn stimuleren	Incidenteel / projectmatig	Onderzoeken waar ecogoten / onderdoorgangen (verbindingen tussen twee gebieden waar een weg tussen zit) om het leefgebied van deze dieren te vergroten. Geraamde onderzoekskosten circa € 5000,- te financieren uit het UFF budget. Het aanleggen van deze maatregelen maakt deel uit van een toekomstig herinrichtingsproject.
Boomblauwtje / bruinblauwtje / gehakelde aurelia / icarusblauwtje / landkaartje / kleine vuurvlinder stimuleren	Incidenteel / projectmatig	Bij herinrichtingsprojecten van bijvoorbeeld het spoortalud, het Oosterpark en Park Frankendael moet hiermee rekening worden gehouden. Het betreffen dus van beheer losstaande herinrichtingsplannen. Hiervoor moeten middelen voor worden vrijgemaakt of elders worden verworven.
Rugstreeppad / ringslang stimuleren	Incidenteel / projectmatig	Aanleg poelen e.d. maakt deel uit van de inrichting van het Sciencepark Amsterdam. Beheer wordt wel later uitgevoerd door het stadsdeel, extra beheerskosten circa € 1500,- / jaar uit het beheersbudget gereserveerd.
Flora: Zwartsteel / muurvaren stimuleren	Incidenteel / projectmatig	Onderzoeken waar in ons stadsdeel bijzondere muurvaren voorkomt en dus beschermd moet worden. Daarbij wordt dan ook nagegaan of deze habitats in de toekomst uitgebreid kunnen / moeten worden. Geraamde onderzoekskosten circa € 5000,- te financieren uit het UFF budget. De uitvoering van de daadwerkelijke uitbreiding van de habitat maakt deel uit van een concreet herinrichtingsproject.

2 Flora- en Faunawet

In de Flora- en faunawet is de bescherming van bijzondere plant- en diersoorten vastgelegd. De bescherming geschiedt door het verbieden van een aantal schadelijke handelingen. Zo is het bijvoorbeeld verboden om beschermde planten te plukken. Ook is het niet toegestaan om beschermde dieren te verstoren, te doden of hun nesten en holen te vernielen. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit ziet samen met de provincie erop toe dat ook in Noord-Holland de wet wordt nageleefd.

Bij het verminderen van overlast door flora en fauna excessen moet ten allen tijde de Flora- en Faunawet in acht genomen worden. Deze Flora- en faunawet is op 1 april 2002 in werking getreden. In artikel 2 van de Flora en Faunawet komt aan de orde dat iedereen een zorgplicht heeft. Dit houdt in dat ieder mens de verplichting heeft in haar of zijn handelen rekening te houden met de aanwezige Flora en Fauna. De letterlijke tekst van artikel 2 is te vinden in Bijlage 1. Uit artikel 2 kan ook worden afgeleid dat als stadsdeel Oost-Watergraafsmeer de overlast van flora en fauna wil bestrijden dit altijd op de meest dier- en plantvriendelijke wijze gedaan moet worden.

Gebaseerd op de Flora- en Faunawet (art. 2) is het uitgangspunt bij deze uitvoeringsnotitie dan ook om overlast zo dier- en plantvriendelijke mogelijk aan te pakken. Alleen als de dier- en plantvriendelijke aanpak niet mogelijk is kan hiervan worden afgeweken. Het doden van de dieren en het vernielen van planten is dan ook het allerlaatste middel wat ingezet mag worden, eerst moet naar andere oplossingen worden gezocht bij het bestrijden van de overlast. Het stadsdeel zal overlast bestrijding altijd conform Flora- en faunawet uitvoeren.

In het geval dat het niet mogelijk is om met een diervriendelijke methode de overlast te bestrijden kan onder strikte voorwaarden van het Flora- en faunawet beschermingsregiem worden afgeweken. Hiervoor is in vele gevallen toestemming van het Rijk nodig.

Initiatiefnemer / eigenaar moet dan voor maatregelen als: vangen, verjagen, verontrusten, vernielen en doden van planten en dieren, een ontheffing aanvragen bij het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV).

In sommige gevallen geeft de Flora- en Faunawet een algemene vrijstelling voor bestrijding van bepaalde beschermde dieren zoals bijvoorbeeld bestrijding van de mol.¹ In dit geval is geen ontheffing meer nodig.

De in deze nota beschreven juridische context is toegeschreven op de bestrijding van overlast in stadsdeel Oost-Watergraafsmeer.

Verder is het van belang om te weten dat ten aanzien van *bestendig beheer en onderhoud* aan bijvoorbeeld watergangen, wegbermen of plantsoenen, er voor bepaalde soorten (zie bijlage 2) een algemene vrijstelling van toepassing is op basis van Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten art. 16b lid 2 onder a.²

Belangrijk hierbij is dat de beheer en onderhoudswerkzaamheden een voortzetting zijn van een praktijk gericht op behoud van de bestaande situatie. De werkzaamheden worden al langer op deze manier uitgevoerd en hebben kennelijk niet gehinderd – of er zelfs aan bijgedragen – dat zich beschermde soorten in het gebied hebben gevestigd.

Zodra er grote veranderingen worden doorgevoerd, zoals de toepassing van nieuwe technieken of machines, of ingrijpende grootschalige maatregelen (bijv. kaalkap bos) worden doorgevoerd is er geen sprake meer van bestendig beheer of onderhoud.

Door de dienst Ruimtelijke Ordening wordt op dit moment gewerkt aan een gedragscode voor o.a. *bestendig beheer en onderhoud*. Zodat ook voor verschillende andere soorten flora en fauna geen ontheffing aangevraagd hoeft te worden ten behoeve van bestendig beheer en onderhoud (zie ook bijlage 2 t/m 4). Het stadsdeel volgt deze ontwikkeling op de voet.

¹ Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten art. 16^e lid 2

² Zie ook Regeling vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet; art. 1b onder 4 en bijlage 4.

3 Samenvatting

3.1. Waarom een Uitvoeringsnotitie flora en fauna?

De aanwezigheid van flora en fauna in ons stadsdeel is belangrijk voor de leefbaarheid. Wie kan zich immers een stad zonder dieren en planten voorstellen? Ook is de intrinsieke waarde (eigen waarde) van dieren en planten van belang. Voor dieren en planten is het van groot belang dat ecosystemen (verschillende landschapstypen) blijven bestaan. Alleen in zulke systemen kunnen zij overleven en wordt de biodiversiteit (de verschillende soorten dieren en planten) gewaarborgd. Gezien de bevolkings- en bebouwingsdichtheid in een land als Nederland is het ook daarom van belang dat steden meedoen aan de bescherming van dieren en planten en daarmee een bijdrage leveren in het tegengaan van de achteruitgang van de biodiversiteit in de wereld. Een rijk land als Nederland heeft de plicht om ook zijn bijdrage te leveren in het beschermen van planten en dieren en ons stadsdeel wil hier graag in voorop lopen. Oost-Watergraafsmeer wil namelijk niet dat vele dieren en planten straks alleen maar in de dierentuin, een boek of via de film te bewonderen zijn.

Oost-Watergraafsmeer heeft verschillende waardevolle groengebieden zoals het Oosterpark, Park Frankendael, De Nieuwe Ooster, Science Park Amsterdam veenweidegebied, Volkstuinpark Amstelglorie en de Groene Staart. De aanwezigheid van al deze verschillende groene gebieden en de wijze waarop we ze beheren, dragen bij aan de verscheidenheid aan flora en fauna in ons stadsdeel. In ons stadsdeel kun je - voor Amsterdamse begrippen – verschillende zeer zeldzame¹ soorten aantreffen zoals: wezel, hermelijn, watervleermuis, ooievaar, sperwer, ijsvogel, groene specht, rugstreeppad en de ringslang. Al het groen en de grote verscheidenheid aan diersoorten worden door vele bewoners en bezoekers van dit stadsdeel zeer gewaardeerd. Het stadsdeel wil dan ook, daar waar mogelijk, de flora en fauna stimuleren. Dat is ook hard nodig want de biodiversiteit in Europa gaat hard achteruit. Maar tegelijkertijd zorgt de flora en fauna soms ook voor overlast. Denk bijvoorbeeld aan de grote aantallen ganzen bij de ringvaart. Deze nota gaat in op de vraag welke maatregelen nodig zijn om de flora en fauna in het stadsdeel te stimuleren en te beheren.

3.2. We stimuleren flora en fauna in ons stadsdeel

De biodiversiteit in Europa gaat drastisch achteruit. Wereldwijd bestaat de ambitie om in de periode tot 2010 de achteruitgang van de biodiversiteit tot stilstand te brengen. Het stadsdeel heeft de Countdown 2010 Declaration, een communicatie-instrument dat aandacht vraagt voor de 2010-biodiversiteitsdoelstellingen, mede ondertekend.

Het stadsdeel wil echter ook concrete maatregelen nemen om zoveel mogelijk plant- en diersoorten te stimuleren. Een belangrijke stimuleringsmaatregel is de inzet van het stadsdeel voor het behoud van reeds bestaande groengebieden. Daarnaast gaat het stadsdeel actief nestkasten plaatsen voor vleermuizen en gaan we het plaatsen van nestkasten voor gierzwaluw en huismus bij nieuwbouw en renovatieprojecten aanmoedigen. Ook komt er meer informatie aan de burger, bijvoorbeeld ten aanzien van het niet voeren van duiven en ganzen en worden er in plaats van voederverbodsborden informatieborden geplaatst.

3.3. We beperken de overlast op een diervriendelijke manier

Het uitgangspunt van de nota is dat het stadsdeel diervriendelijk optreedt: vangen of doden van dieren wordt pas als laatste redmiddel toegestaan; eerst moeten alle andere opties onderzocht en uitgeprobeerd zijn. Dat betekent een op maat gemaakte beheermaatregel per diersoort. In de nota wordt per diersoort aangegeven welke dieren voor overlast kunnen zorgen en wat de beheersrichtlijn hiervoor is.

¹ Natuurwaardenkaart Amsterdam 2002

3.4. Verantwoording

Deze nota is tot stand gekomen in samenwerking met de sectoren WW, WOS en DNO. Tevens is een conceptversie voorgelegd aan verschillende externe organisaties zoals stadsecologie en de Dierenbescherming Amsterdam. Ook is de opzet van de nota voorgelegd aan alle buurtbeheergroepen en heeft er een juridische toets plaatsgevonden, zowel intern als extern bij de centrale stad.

Deel 2 Hoe om te gaan met overlastsoorten?

4 Vogels (Aves)

In ons stadsdeel komen verschillende vormen van vogeloverlast voor. De bekendste hiervan zijn duivenoverlast en ganzenoverlast. In dit hoofdstuk worden al deze vormen van overlast besproken. Daarbij wordt kort ingegaan diersoort, de vorm van overlast, waar de overlast het meeste voorkomt (zogenaamde overlast hotspots), er wordt een beheersrichtlijn gegeven inclusief mogelijke oplossingsrichtingen. Het hoofdstuk sluit af met de toegepaste beheersmaatregel. Ook zijn een aantal vogelsoorten opgenomen die nog geen overlast in ons stadsdeel veroorzaken maar waarvan overlast mogelijk wel voor de toekomst is te verwachten.

4.1. Stadsduif (*Columba livia f. domestica*)

Duivenoverlast van de wilde stadsduif is een permanent probleem in de grote steden. In Oost-Watergraafsmeer is de duivenoverlast klein. De overlast die duiven veroorzaken bestaat vooral uit poep (per duif circa 14 kg / jaar), vervuiling, stank en geluid. Er zijn verschillende oplossingsmogelijkheden om iets tegen deze overlast te ondernemen die ook door verschillende andere stadsdelen en gemeenten in binnen en buitenland zijn uitgetoet. De effectiviteit van deze oplossingen is bekend en wordt in paragraaf 4.1.3 beschreven.

4.1.1 Overlast hotspots

In ons stadsdeel zijn een aantal plekken bekend waar regelmatig sprake is van duivenoverlast te weten: verschillende spooronderdoorgangen en plekken waar duiven veelvuldig gevoerd worden, het MCO, Aragahof, Biothof, Krugerplein en de Minckelerstraat.

4.1.2 Beheersrichtlijn

De stadsduif, van oorsprong rotsduif, is inmiddels zeer bekend veelvoorkomend en een bij de stad behorend dier. Aangezien we de aanwezigheid van de stadsduif over het algemeen wel appreciëren - wie kan zich de Dam zonder duiven voorstellen?- moeten we de minder plezierige bijkomstigheid als poep, vervuiling, stank en geluid tot een bepaalde mate ook accepteren. Met de lusten komen immers ook de lasten. Ook al hebben we "overlast" proberen te definiëren, het blijft een subjectief begrip. Wat de één als overlast ervaart wordt door de ander met plezier aanschouwd. Toch is het belangrijk om aan te geven wat duivenoverlast is zodat het stadsdeel op het juiste moment actie kan ondernemen. Gezien de weinig voorkomende overlasthotspots in het stadsdeel wordt voorgesteld om jaarlijks te bekijken of het noodzakelijk is om op deze plekken een beheersactie te laten plaatsvinden.

Het komt wel eens voor dat duiven op daken of in dakgoten van gebouwen aanwezig zijn met als gevolg dat het trottoir vol komt te liggen met fecaliën van deze duiven. In de meeste gevallen zijn deze gebouwen eigendom van een particulier, deze eigenaar kan dan door diegene die de overlast ervaart benaderd worden om hier actie tegen te ondernemen. Het stadsdeel kan, met uitzondering van het schoonhouden van het trottoir, geen fysieke maatregelen nemen aan deze gebouwen. Als het gebouwen in eigendom van het stadsdeel betreft kan het stadsdeel wel verzocht worden om actie te ondernemen.

4.1.3 Mogelijke oplossingsrichtingen

- *Verminderen van het voedselaanbod van de duiven*
Deskundigen zijn het er over eens dat het ruime voedselaanbod voor de duiven de belangrijkste oorzaak is van de te grote populatie duiven. Zonder aanpak van dit voedseloverschot zal het duivenoverlast probleem niet structureel opgelost worden. Het grote voedselaanbod wordt met name veroorzaakt doordat bewoners duiven voeren. Daarnaast speelt zwerfafval in de vorm van etensresten ook een rol. De APV biedt maar zeer beperkte mogelijkheden om op te treden tegen het voeren van duiven. Mogelijk dat in de toekomst de APV hierop wordt aangepast. Het meeste effect is te verwachten van het geven van voorlichting aan bewoners over het niet voeren van duiven.
- *Duiventilmethode*
Deze methode wordt door stadsdeel Centrum op de Bijenkorf garage toegepast. Daar is één grote duiventil geplaatst. Een duiventil is een huis voor duiven, waarin duiven worden gevoederd met gezond voedsel en eieren leggen. De eieren worden weggehaald en vervangen door kalkeieren. Hierdoor zal het aantal duiven afnemen en ontstaat een kleinere, beheersbare en bovendien gezondere duivenpopulatie. Dat is althans de bedoeling van het in 2004 gestarte project waarvan de evaluatie zo ver bekend nog niet heeft plaatsgevonden. De verwachting van stadsdeel Centrum is echter positief gezien de resultaten in de Duitse stad Aken waar men al jaren geleden gekozen heeft voor deze diervriendelijke methode. De burgers daar zijn tevreden met de duiventillen omdat er een aanzienlijke vermindering van duiven en duivenpoep valt waar te nemen. In Aken staan al zo'n tien grote duiventillen en worden monumenten en andere gebouwen veel minder bevuild. Nadeel van deze methode is echter dat zolang het voedselaanbod op straat gelijk blijft de weggevalle plaatsen weer door andere duiven zullen worden ingenomen. Daarnaast zijn er aanzienlijke praktische problemen aan deze methode verbonden, zoals het ruimtebeslag voor de duiventillen, het schoonmaken van de tillen (met risico's voor gezondheid) en het organiseren van het voeren en verwisselen van de eieren door vrijwilligers.
- *Roofvogel*
In stadsdeel Slotervaart/Overtoomseveld is de duivenoverlast op een aantal plekken

opgelost door gebruik te maken van een roofvogel (buizerd) die de duiven verjaagt naar lokkooien. De zieke duiven (circa 70%) worden afgemaakt en de gezonde duiven worden in Brabant losgelaten op een plek waar ze geen overlast bezorgen. Het begrip zieke duiven kan door bedrijven vrij ruim geïnterpreteerd worden. Men rekent hiertoe ook gewonde duiven en duiven die in natuurlijke omstandigheden niet voor zich zelf kunnen zorgen. De resultaten van deze methode zijn, zowel wat betreft het vangresultaat als de gegenereerde publiciteit, uitstekend. De kosten van deze methode van vangen zijn echter beduidend hoger dan vangacties door andere organisaties zoals de GGD.

- **Chemische bestrijding**
Er zijn verschillende chemische middelen (vergif) toepasbaar die een duidelijke reducerende invloed hebben op de duivenpopulatie. Deze middelen zijn echter niet selectief en de duiven kunnen er ernstig onder lijden. Met andere woorden het gebruik ervan is dieronvriendelijk
- **Reproductieremmers**
Toediening van reproductieremmers is effectief op lange termijn als ze herhaaldelijk worden toegediend. De dieren blijven een zekere mate van nestgedrag houden, waardoor vrijgekomen plaatsen niet door andere stadsduiven worden ingenomen. Deze stoffen die worden toegediend zijn alleen door duiven afbreekbaar, zodat andere organismen geen gevaar lopen. De methode is diervriendelijk voor de stadsduif. In Geneve en Luxemburg wordt momenteel geëxperimenteerd met dergelijke productieremmende preparaten in het voer. Er zijn aanwijzingen dat het effectief is. Voorts is er in Duitsland een anticonceptiepil voor duiven ontwikkeld, die effectief lijkt, maar deze mag nog niet worden toegelaten op de markt.
- **Vangkooien / vangnetten**
De Dienst Ongediertebestrijding (DOB) van de Amsterdamse GGD kan in opdracht van stadsdelen er voor zorgen dat de duivenpopulatie binnen het gehele stadsdeel op een niveau komt waarbij zich geen overlast meer voordoet. De DOB werkt met vangkooien en waarnodig ook met vangnetten om grote hoeveelheden duiven in één keer te kunnen vangen. De DOB biedt ook de mogelijkheid aan bewoners en de stadsdeelorganisatie om direct klachten aan hen door te geven. De DOB neemt vervolgens hierop actie door bijvoorbeeld duiven te vangen of het geven van advies.
- **Vogelwering**
Dit betreft bijvoorbeeld het plaatsen van weringen op plekken waar duiven vaak broeden of neerstrijken. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van pinnen of netten. De GGD is hierin gespecialiseerd. Aan het plaatsen van voorzieningen zijn aanzienlijke kosten verbonden. Indien voorzieningen geplaatst worden op gebouwen, moet de eigenaar dit regelen en de kosten op zich nemen. Op bepaalde locaties, bijvoorbeeld onder bepaalde bruggen of viaducten, kan dit in beperkte mate door het stadsdeel geregeld en gefinancierd worden.

De Landelijke Werkgroep Duivenoverlast is van mening dat het vangen en doden van duiven niet leidt tot een structurele oplossing van eventuele overlast van stadsduiven. Het wegvangen en doden van duiven betekent alleen maar een open plaats die weer snel zal worden opgevuld door nieuwe exemplaren. Door een versnelde reproductie van overgebleven vogels na het wegvangen kan de populatie stadsduiven zelfs groter worden dan vóór het wegvangen het geval was.

4.1.4 Juridische consequenties

Alle van nature op het Europese grondgebied van de Lid-Staten van de Europese Unie voorkomende soorten vogels, met uitzondering van gedomesticeerde vogels behorende tot bij *algemene maatregel van bestuur* (amvb) aangewezen soorten¹, zijn beschermd. Aangezien stadsduiven over het algemeen afstammeling zijn van de gedomesticeerde rotsduiven (vaak ontsnapte duiven van duivenhouders) wordt gesproken van verwilderde gedomesticeerde rotsduiven en betreft het dus een soort die niet beschermd is. In het kader van volksgezondheid en openbare veiligheid is het toegestaan om zonder ontheffing

¹ Besluit aanwijzing dier- en plantensoorten Flora- en faunawet; art. 4

stadsduiven te vangen (en te doden).

Door artikel 16f¹ is een vrijstelling verleend van artikel 15 FFW, tweede lid, voor het gebruik van vangkooien voor het vangen van onder andere verwilderde duiven. De vrijstelling geldt slechts voor het vangen van verwilderde duiven binnen de bebouwde kom.

4.1.5 Beheersmaatregel

Gezien de weinig voorkomende overlasthotspots in het stadsdeel wordt voorgesteld om jaarlijks te bekijken of op deze plekken een vangactie noodzakelijk is. Het vangen (en doden) van een groot deel van de duiven op de betreffende overlasthotspot is op dit moment, gezien de mate van overlast in ons stadsdeel het meest efficiënte middel om de overlast te bestrijden.

Ook het treffen van voorzieningen tegen duiven, bijvoorbeeld het plaatsen van weringen (pinnen of netten) op plekken waar duiven vaak broeden of neerstrijken wordt hierbij overwogen. Daarnaast is het noodzakelijk dat er meer voorlichting komt over het verminderen van het voedsel aanbod en het plaatsen van informatieborden behoort tot de mogelijkheden.

¹ Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten.

4.2. Kip (*Gallus gallus domesticus*)

Vroeger, meer dan nu, werden door verschillende mensen thuis kippen (hennen en hanen) als hobby gehouden. Op een gegeven moment stopte de hobby en werden de dieren los gelaten. Nakomelingen hiervan zien we nu nog steeds her en der in het stadsdeel rondlopen. Deze dieren kunnen overlast veroorzaken in de vorm van geluid, het beschadigen van voertuigen en verkeersonveilige situaties.

4.2.1 Overlast hotspots

In ons stadsdeel zijn een aantal plekken bekend waar regelmatig sprake is van kippen overlast te weten: Middenweg bij park Frankedael, Gooiseweg achter DNO, Tugelaweg, Hugo de Vrieslaan, Fizeastraat, Z/O Amsteldorp.

4.2.1 Beheersrichtlijn

Zo lang de aanwezigheid van kippen in de openbare ruimte geen verkeersonveilige situaties veroorzaken en de klachten over de aanwezigheid van deze dieren beperkt is, wordt de aanwezigheid van de vrijlopende kippen in de openbare ruimte geaccepteerd. Komen er echter als gevolg van de aanwezigheid van kippen verkeersonveilige situatie voor of is er sprake van veelvuldige klachten dan worden alle kippen weggevangen. Het uitgangspunt daarbij is dat voor de kippen een zo diervriendelijk mogelijke oplossing wordt toegepast. Met andere woorden dat de kippen niet bij een pluimveeslachterij belanden.

4.2.2 Mogelijke oplossingsrichtingen

Deze vorm van overlast kent eigenlijk maar één oplossing namelijk het vangen van alle dieren.

4.2.3 Juridische consequenties

Alle van nature op het Europese grondgebied van de Lid-Staten van de Europese Unie voorkomende soorten vogels, met uitzondering van gedomesticeerde vogels behorende tot bij *algemene maatregel van bestuur* (AMvB) aangewezen soorten¹, zijn beschermd. Aangezien de *kip* niet van nature voorkomt op het Europese grondgebied van de Europese Unie betreft het geen beschermde diersoort in het kader van de Flora- en faunawet. Dit

¹ Besluit aanwijzing dier- en plantensoorten Flora- en faunawet; art. 4

betekent dat er geen ontheffing op grond van FFW noodzakelijk is voor het verstoren van deze dieren, het vernielen van de nesten en ook voor het vangen en doden van deze dieren.

4.2.4 Beheersmaatregel

In navolging van de beheersrichtlijn wordt de volgende beheersmaatregel toegepast. Gezien de vele klachten over de overlasthotspots in het stadsdeel worden alle kippen op de betreffende overlasthotspots weggevangen en elders in het land gehuisvest. Dit is de meest efficiënte beheersmaatregel. Bestrijding van kippenoverlast vindt plaats in goed overleg met de Dierenbescherming.

Voorafgaand aan het vangen worden buurtbewoners door middel van een brief geïnformeerd. De GGD of een ander bedrijf wordt ingeschakeld om verschillende voerplekken te maken ter voorbereiding van de vangactie. Medewerkers voeren op betreffende locaties op verschillende tijden de kippen. Vervolgens wordt op een geschikt moment de vangpoging door de medewerkers van het vangbedrijf uitgevoerd. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van een vangnet. De kippen worden vervolgens aangeboden bij een dierenboerderij / dierenopvangcentrum.

Als blijkt dat bepaalde overlastlocaties jaarlijks terugkeren, wordt overwogen hier extra maatregelen te nemen. Zo kunnen bijvoorbeeld informatieborden over nut en noodzaak van het voeren worden geplaatst. Tot nu toe is dat in Oost-Watergraafsmeer echter nog niet voorgekomen.

4.3. Boerengans (Anser anser)

Een regelmatig terugkerend probleem is de overlast van de boerengans in Oost-Watergraafsmeer. De aard van de overlast ligt in poep, stank, geluid, het aanvallen van personen en het wegvreten van de flora van natuurvriendelijke oevers. Dit is afhankelijk van de mate van overlast en de plaats waar en het aantal grauwe ganzen dat wordt gesignaleerd.

4.3.1 Overlast hotspots

In ons stadsdeel zijn een aantal plekken bekend waar regelmatig sprake is van ganzen overlast te weten: Linnaeuskade / Oosterringdijk, aan de Zaaiersweg bij begraafplaats De Nieuwe Ooster en langs de Weespertrekvaart.

4.3.2 Beheersrichtlijn

Zo lang de aanwezigheid van ganzen in de openbare ruimte geen verkeersonveilige situaties veroorzaken en de klachten over de aanwezigheid van deze dieren beperkt is, wordt de aanwezigheid van ganzen in de openbare ruimte geaccepteerd. Komen er echter als gevolg van de aanwezigheid van ganzen verkeersonveilige situatie voor of is er sprake van veelvuldige klachten dan wordt de hele ganzen populatie op deze plek weggevangen. Het uitgangspunt daarbij is dat voor de ganzen een zo diervriendelijk mogelijke oplossing wordt toegepast. Met andere woorden dat de ganzen niet bij een pluimveeslachterij belanden.

4.3.3 Mogelijke oplossingsrichtingen

- Op dit moment wordt sinds een paar jaar de ganzen populatie op de ringdijk in toom gehouden door het schudden van de eieren. Dit gebeurt ieder jaar zodra de ganzen met broeden beginnen en dat kan al in januari(!!) zijn. Het is een tijdrovend karwei.
- Een andere oplossing, die ook door andere stadsdelen wordt toegepast, is het wegvangen van de ganzen.
- Daarnaast is het verminderen van het voedselaanbod van belang. Het ruime voedselaanbod is de belangrijkste oorzaak is van de te grote populatie ganzen. Zonder aanpak van dit voedseloverschot zal het ganzenoverlast probleem niet structureel opgelost worden. Het grote voedselaanbod wordt met name veroorzaakt doordat bewoners de ganzen voeren. De APV biedt maar zeer beperkte mogelijkheden om op te treden tegen het voeren van ganzen. Mogelijk dat in de toekomst de APV hierop wordt aangepast. Het meeste effect is te verwachten van het geven van voorlichting aan bewoners over het niet voeren van ganzen.

4.3.4 Juridische consequenties

Alle van nature op het Europese grondgebied van de Lid-Staten van de Europese Unie voorkomende soorten vogels, met uitzondering van gedomesticeerde vogels behorende tot bij *algemene maatregel van bestuur* (AMvB) aangewezen soorten¹, zijn beschermd. Aangezien de boerengans over het algemeen afstamt van de gedomesticeerde grauwe gans (*Anser anser*) wordt gesproken van verwilderde gedomesticeerde grauwe ganzen en betreft het dus een soort die niet beschermd is. Er is dus geen ontheffing nodig voor het vangen (en doden) van de boerengans.

4.3.5 Beheersmaatregel

Gezien de beheersrichtlijn wordt de volgende beheersmaatregel toegepast. De ganzen worden daar waar noodzakelijk voor het merendeel weggevangen. De uitvoering hiervan zal in nauw overleg met de Dierenbescherming plaatsvinden. Buurtbewoners worden via de stadsdeel website en een brief geïnformeerd over de gewijzigde beheersmaatregel. Daarnaast is het noodzakelijk dat er meer voorlichting komt over het verminderen van het voedsel aanbod en het plaatsen van informatieborden tot de mogelijkheden. Een vorm van nestbeheer (b.v oliën of schudden van de eieren) blijft noodzakelijk om de populatie in toom te houden.

¹ Besluit aanwijzing dier- en plantensoorten Flora- en faunawet; art. 4

4.4. Zwarte kraai (*Corvus corone ssp. corone*)

De zwarte kraai (*Corvus corone*) is een grote zangvogel die algemeen voorkomt in de Benelux. Een volwassen kraai is ongeveer 48 cm lang en weegt ongeveer 550 gram. Kraaien zijn groter dan *kauwen* en in tegenstelling tot de laatste helemaal zwart, vaak met een wat groenige glans over de veren. Van de ongeveer even grote *roeken* zijn ze te onderscheiden doordat de roek een kaal stuk huid aan de basis van de snavel hebben, waardoor de snavel langer lijkt. Een roeksnavel is ook lichter van kleur dan de gitzwarte kraaiensnavel.

Verder heeft een kraai ook veren op zijn dijen en een roek niet.

Kraaien leven meer solitair dan roeken en kauwen. Het zijn slimme vogels die zich makkelijk aanpassen aan verschillende diëten; ze zijn van alle markten thuis maar wel vrij schuw en duidelijk moeilijker te benaderen dan kauwen. In kleine tuinen zul je ze niet vaak zien. Ze eten o.a. wormen, insecten, fruit, zaden, keukenafval, eieren en jonge vogels. Ze foerageren meestal in paren, meer zelden in wat grotere groepen, vooral op weide- en akkerbouwland, niet in dichtbegroeid landschap. Kraaien hebben een slechte reputatie als jagers van kleine vogeltjes en nestenuithalers en werden om die reden in het verleden vaak genadeloos vervolgd. Je kunt ze echter ook zien als een natuurlijke predator van vogelpopulaties. Je ziet ze ook geregeld pikken aan doodgereden dieren langs de rand van de snelweg. De zwarte kraai veroorzaakt overlast in de vorm van het verwijderen van bloemen uit steekvazen en zelfs het meenemen van kleine ornamenten op graven.

4.4.1 Overlast hotspots

In ons stadsdeel is sprake van overlast door de aanwezigheid van zwarte kraaien op begraaftplaats DNO.

4.4.2 Beheersrichtlijn

Zo lang zwarte kraaien in de openbare ruimte geen overlast veroorzaken en er nauwelijks klachten zijn zullen er geen maatregelen worden uitgevoerd om populaties te beperken. Op het moment dat er in de openbare ruimte ernstige overlast aanwezig is als gevolg van de aanwezigheid van een grote populatie zwarte kraaien en er vele klachten over zijn dan is het noodzakelijk dat hiertegen maatregelen worden genomen.

4.4.3 Mogelijke oplossingsrichtingen

Voor het bestrijden van overlast door vogels zijn een aantal bekende technieken voorhanden.

- Niet voeren / publiciteit hierover
- Roofvogel
- Chemische bestrijding
- Reproductieremmers
- Vangen
- Vogelwering

4.4.4 Juridische consequenties

Alle van nature op het Europese grondgebied van de Lid-Staten van de Europese Unie voorkomende soorten vogels, met uitzondering van gedomesticeerde vogels behorende tot bij *algemene maatregel van bestuur* (AMvB) aangewezen soorten¹, zijn beschermd. Aangezien in de Flora- en faunawet, aanvullende amvb's en overige besluiten geen uitzondering voor de *zwarte kraai* is opgenomen, betreft het dus een beschermde diersoort. Dit betekent dat er een ontheffing op grond van art. 75 FFW van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit noodzakelijk is voor het verstoren van deze dieren, het vernielen van de nesten en ook voor het vangen en doden van deze dieren.

4.4.5 Beheersmaatregel

Gezien de geringe mate van overlast van de zwarte kraai in ons stadsdeel wordt op dit moment geen overlast bestrijding door het stadsdeel uitgevoerd of daar opdracht toe gegeven. Mocht de overlast situatie in de toekomst verergeren dan zal bekeken worden welke overlast bestrijding hierop het beste van toepassing is. Daar zal de Dierenbescherming bij betrokken worden.

¹ Besluit aanwijzing dier- en plantensoorten Flora- en faunawet; art. 4

4.5. Halsbandparkiet (*Psittacula krameri*)

De halsbandparkiet was vroeger een vogel die thuis gehouden werd in een kooitje. Waarschijnlijk is deze vogel, zoals ook bij de kip is gebeurd, ontsnapt of door mensen die er genoeg van hadden vrijgelaten. In het begin trof men de vogel vooral in het Vondelpark aan. Inmiddels is de halsbandparkiet, een in heel Amsterdam voorkomende vogelsoort die zelfs al op een aantal plekken overlast veroorzaakt. Vooral het schelle gekrijs van de vogel kan erg storend zijn. Daarnaast is het vermoeden aanwezig dat de halsbandparkiet ook andere vogelsoorten verstoort zoals bijvoorbeeld de huismus. Recente tellingen¹ laten een toename zien van het aantal halsbandparkieten in Amsterdam van circa 8% (1800 in 2004 en 1950 in 2006). Op dit moment² overnachten alle Amsterdamse halsbandparkieten in het Oosterpark. Overdag is het er minder druk dan verspreid de groep zich over de hele stad. De groei in Amsterdam is slechts bescheiden. In andere steden, waar pas recentelijk halsbandparkieten voorkomen, is de toename veel groter. In Haarlem 122% en Rotterdam 207%. In Den Haag waar al jaren halsbandparkieten voorkomen is zelf een daling opgetreden van circa 47%. Hieruit valt voorzichtig af te leiden dat in Amsterdam en Den Haag een nivellering aan het optreden is. Dit betekent dat de populatie grote nog wel iets zou kunnen toenemen maar niet meer zo krachtig als eind jaren negentig.

4.5.1 Overlast hotspots

In ons stadsdeel is sprake van overlast door halsband parkieten op begraafplaats DNO en een beetje overlast in de zuidoost kant van Amsteldorp. Hier komt een populatie halsbandparkieten voor die regelmatig voor overlast zorgen in de vorm van het wegvreten van jonge boomknoppen, het verjagen van andere broedvogels onder andere door alle holten en oude spechtennesten te bezetten waardoor een verarming van de vogelpopulatie op DNO optreedt.

4.5.2 Beheersrichtlijn

Zo lang halsbandparkieten in de openbare ruimte geen overlast veroorzaken en er nauwelijks klachten zijn zullen er geen maatregelen worden uitgevoerd om populaties te beperken. Op het moment dat er in de openbare ruimte ernstige overlast aanwezig is als gevolg van de aanwezigheid van een grote populatie halsbandparkieten en er vele klachten over zijn dan is het noodzakelijk dat hiertegen maatregelen worden genomen.

4.5.3 Mogelijke oplossingsrichtingen

Voor het bestrijden van overlast door vogels zijn een aantal bekende technieken voorhanden. Aangezien er nog geen ervaringen is in het bestrijden van de overlast door halsbandparkieten is ook niet duidelijk welke van deze technieken het meest effectief is.

- Niet voeren / publiciteit hierover
- Roofvogel
- Chemische bestrijding
- Reproductieremmers
- Vangen
- Vogelwering

¹ december 2006

² Januari 2007

4.5.4 Juridische consequenties

Alle van nature op het Europese grondgebied van de Lid-Staten van de Europese Unie voorkomende soorten vogels, met uitzondering van gedomesticeerde vogels behorende tot bij *algemene maatregel van bestuur* (AMvB) aangewezen soorten¹, zijn beschermd.

Aangezien de *halsbandparkiet* niet van nature voorkomt op het Europese grondgebied van de Europese Unie betreft het geen beschermd diersoort in het kader van de Flora- en faunawet. Dit betekent dat er geen ontheffing op grond van FFW noodzakelijk is voor het verstoren van deze dieren, het vernielen van de nesten en ook voor het vangen en doden van deze dieren.

4.5.5 Beheersmaatregel

Gezien de geringe mate van overlast van de halsbandparkiet in ons stadsdeel wordt op dit moment geen overlast bestrijding door het stadsdeel uitgevoerd of daar opdracht toe gegeven. Mocht de overlast situatie in de toekomst verergeren dan zal bekeken worden welke overlast bestrijding hierop het beste van toepassing is.

¹ Besluit aanwijzing dier- en plantensoorten Flora- en faunawet; art. 4

5 Zoogdieren

In ons stadsdeel komen een aantal vormen van overlast door zoogdieren voor. De bekendste hiervan zijn konijnen en mollen. In dit hoofdstuk worden al deze vormen van overlast besproken. Daarbij wordt kort ingegaan diersoort, de vorm van overlast, waar de overlast het meeste voorkomt (de zogenaamde overlast hotspots), er wordt een beheersrichtlijn gegeven inclusief mogelijke oplossingsrichtingen. Iedere paragraaf wordt afgesloten met de toegepaste beheersmaatregel.

5.1. Konijn (*Oryctolagus cuniculus*)

Het konijn is een zoogdier, behorende tot de orde der haasachtigen (Lagomorpha). Hoewel het oppervlakkig op een knaagdier lijkt, behoort het konijn dus niet tot de knaagdierenorde. Het is de enige soort uit het geslacht *Oryctolagus*. Het konijn zit qua grootte tussen de echte hazen en de fluithazen in. De achterpoten van het konijn zijn relatief veel korter dan die van de hazen, maar langer dan die van de fluithazen. De buik is veel lichter van kleur dan de rug, vaak wit van kleur.

Ook de onderzijde van de staart en de poten is wit. Het konijn leeft enkel van plantaardig voedsel. In Oost-Watergraafsmeer veroorzaken konijnen overlast op begraafplaats DNO. De konijnen ondergraven ondermeer de grafmonumenten die hierdoor verzakken die hierdoor verzakken ook vreten ze alle bloemstukken kaal.

5.1.1 Overlast hotspots

In ons stadsdeel is met name sprake van overlast door de aanwezigheid van konijnen op begraafplaats DNO.

5.1.2 Beheersrichtlijn

Dierenwelzijn staat voorop. Dit betekent dat een bepaalde mate van overlast als acceptabel moet worden beschouwd. Bij excessen moet de overlast bestreden worden. Uitgangspunt daarbij is dan om overlast zo dier- en plantvriendelijke mogelijk aan te pakken. Alleen als de dier- en plantvriendelijke aanpak absoluut niet mogelijk is of niet effectief genoeg is, kan hiervan worden afgeweken. Het doden van de dieren en het vernielen van planten is dan ook het allerlaatste middel wat ingezet mag worden, eerst moet naar andere oplossingen worden gezocht bij het bestrijden van de overlast.

Gezien de weinig voorkomende overlasthotspots in ons stadsdeel en omdat DNO na bestrijding weer een aantal jaren overlast vrij is, zal iedere drie jaar worden bezien of bestrijding van overlast door konijnen op DNO noodzakelijk is.

5.1.3 Mogelijke oplossingsrichtingen

- Konijnenklemmen
- Vangkooien
- Wering door het diep ingraven van fijn gaas
- Chemische bestrijding. Zeer milieuvriendelijk!
- Bestijding door geluid
- Bestrijding met geur (o.a. knoflook, uiensnippers, een in terpentijn, ammonia of petroleum vochtig gemaakte doek, motten ballen, zwavel rook bommen)
- Het planten van bepaalde planten
- Afschieten

5.1.4 Juridische consequenties

Alle van nature in Nederland voorkomende soorten zoogdieren, m.u.v. gedomesticeerde dieren behorende tot bij *algemene maatregel van bestuur (AMvB)* aangewezen soorten en m.u.v. de zwarte rat, de bruine rat en de huismuis zijn beschermd.

Wanneer het konijn schade veroorzaakt op begraafplaatsen moet voor de bestrijding een ontheffing op basis van art. 75 lid 6 onderdeel c worden aangevraagd bij het ministerie van LNV.¹

Wanneer het konijn schade veroorzaakt op sportvelden moet voor de bestrijding een ontheffing op basis van art. 68 lid 1 onderdeel e worden aangevraagd bij Gedeputeerde Staten.²

5.1.5 Beheersmaatregel

De overlast van konijnen op begraafplaats DNO wordt besteden door middel van afschot, aangezien dit de meest effectieve methode is. Na circa 5 jaar wordt bekeken of de populatie zodanig is toegenomen dat wederom afschot noodzakelijk is. Voor deze maatregel wordt door DNO een ontheffing aangevraagd bij het ministerie van LNV. Afschot moet plaatsvinden door een gecertificeerd persoon of bedrijf.

¹ Zie ook: Besluit beheer en schadebestrijding dieren; art. 4 lid 2

² Zie ook: Besluit beheer en schadebestrijding dieren; art. 4 lid 1 onder d

5.2. Ratten (bruine rat: *Rattus norvegicus*, zwarte rat: *Rattus rattus*)

Bruine rat

Zwarte rat

Zolang de stad er is komen er ook ratten in voor. De rat is als het ware net als de mens ook een bewoner van de stad. Ratten kunnen verschillende ziekten overbrengen op de mens en zijn daarom zeer gevreesd en ongewenste gasten. Op zich is de aanwezigheid van ratten geen groot probleem zolang de populatie onder controle blijft. Daarom worden ratten dan ook structureel bestreden zodra bekend is waar deze verschijnt. Eigenlijk zijn er twee soorten ratten, de bruine en de zwarte. De bruine rat leeft bij voorkeur in waterrijke omgeving, maar ook in riolen, schuren, onder vloeren van gebouwen of op plekken met veel afvalresten. Het is een alleseter: granen, fruit, vis en kadavers. De bruine rat is een bedreiging voor de volksgezondheid door het overbrengen van gevaarlijke ziektekiemen zoals de ziekte van Weil. Daarnaast zorgt deze voor knaagschade aan leidingen, vloeren en verpakkingsmateriaal.

De zwarte rat is ook bekend als scheepsrat, huisrat, dakrat en pestrat. Deze benamingen zeggen veel over het beestje. Ze komen inderdaad veel voor in schepen, huizen en daken, en kunnen een flinke plaag vormen. De officiële naam 'zwarte rat' is echter minder logisch. Het dier is namelijk niet altijd zwart, maar komt in verschillende kleurvarianten voor, van pikdonker tot lichtbruin. In steden zijn de dieren doorgaans wel helemaal zwart. De dieren kunnen verschillende ziekten overbrengen, waaronder verschillende vormen van de pest en trichinose, een besmettelijke worm-ziekte. De pest wordt voornamelijk overgedragen door de vlooiën die op de vacht leven. Overigens is de zwarte rat, in tegenstelling tot de bruine rat, geen drager van de bacterie die de ziekte van Weil veroorzaakt. De zwarte rat is een alleseter, maar heeft een voorkeur voor plantaardige kost, granen en zaden.

De zwarte rat komt steeds vaker voor in Nederlandse steden. Ook woonwijken worden steeds meer geplaagd door deze notoire overbrenger van ziekten, die bovendien vaak kabels en isolatiemateriaal doorknaagt. Verontruste boeren en huiseigenaren die door de zwarte rat worden geplaagd, bellen steeds vaker met het Kenniscentrum Dierplagen (KAD). Uit nader onderzoek dat het centrum daarop instelde, is gebleken dat het beestje inderdaad steeds vaker voorkomt in Nederland. De reden voor de toename is nog niet bekend. Helaas is de zwarte rat moeilijk te bestrijden. De huiskat is hun voornaamste natuurlijke vijand.

5.2.1 Overlast hotspots

In ons stadsdeel is met name sprake van overlast door de aanwezigheid van ratten op begraafplaats DNO en in de sloot tussen Amsteldorp en de Gooiseweg. Soms komt het voor dat ratten tunnels graven onder voetpaden in wijken.

5.2.2 Beheersrichtlijn

Ratten veroorzaken overlast doordat zij een gevaar vormen voor de volksgezondheid. Aan de hand van constatering door medewerkers en meldingen van bewoners wordt, als het overlast van ratten in de openbare ruimte betreft, de rattenbestrijdingsdienst van de GGD ingeschakeld.

Overlast bij bewoners thuis en als bedrijven overlast van ratten ervaren dienen zij zelf de bestrijdingsdienst van de GGD in te schakelen.

5.2.3 Mogelijke oplossingsrichtingen

Zwarte rat

- Wering: Vervang kapotte ruiten in ramen, sluit openingen van ventilatiesystemen die in de buitenlucht uitkomen met gegalvaniseerd gaas af. Schakel de GGD in.
- Bestrijding: Meestal wordt een mengsel van gif en haverkorrels gebruikt. Door het treffen van weringsmaatregelen wordt voorkomen dat ze opnieuw binnenkomen.

Bruine rat

- Wering: Afval en voedingsmiddelen weghalen, toegangswegen (kapotte riolen, gaten in muren) dicht.
- Bestrijding: doormiddel van het voeren van gif.

informatie

Door sommige mensen wordt eten niet weggegooid maar in grote hoeveelheden bijvoorbeeld aan vogels gegeven of op de graven van overledenen gelegd. Dit voedsel trekt ratten aan. Middels het verstrekken van informatie materiaal (folders / borden) kan uitgelegd worden wat voor consequenties dit gedrag heeft en vindt er mogelijk een gedragsverandering plaats.

5.2.4 Juridische consequenties

De bruine rat, zwarte rat (en de huismuis) zijn een van bescherming uitgezonderde diersoort (artikel 4.1 FFW).¹

5.2.5 Beheersmaatregel

Bestrijding van ratten overlast in de openbare ruimte in ons stadsdeel wordt uitgevoerd door de bestrijdingsdienst van de GGD na melding van het stadsdeel maar ook via bewonersmeldingen. Daarnaast is het verstrekken van informatie aan mensen ten aanzien van hun gedrag met betrekking tot het weggooien van voedsel en de consequentie hiervan van belang.

¹ Staatsblad 1998, 402, artikel 4.1.a

5.3. Muskusrat (*Ondatra zibethicus*)

Muskusratten graven hun holen en uitgebreide gangenstelsel bij voorkeur in dijken en oevers. Omdat ze nauwelijks natuurlijke vijanden hebben, groeit hun aantal enorm en richten ze grote schade aan. Door al dat graven kunnen dijken zo worden aangetast dat ze bezwijken. Om het aantal muskusratten op een acceptabel niveau te houden, wordt deze rattensoort bestreden. Zowel 's zomers als 's winters worden enorme aantallen ratten gevangen door gespecialiseerde rattenvangers die in dienst zijn de provincie.

bij

In 2003 zijn er in Nederland meer dan 400.000 muskusratten gevangen. Muskusratten werpen vier keer per jaar zo'n vijf tot zes jongen. Iedere muskusrat graaft per jaar zo'n 13 kruiwagens aan aarde uit de oevers en dijken weg. In tijden dat de rattenvangers niet in het veld mogen komen, bijvoorbeeld door het risico van verspreiding van veterinaire ziekten zoals mond- en klauwzeer, neemt de populatie muskusratten enorm toe. De rattenstand kan dan gevaarlijke vormen aannemen.

5.3.1 Overlast hotspots

In ons stadsdeel is sprake van overlast door de aanwezigheid van muskratten met name in DNO komen muskusratten voor.

5.3.2 Beheersrichtlijn

De schade die door de muskusratten op veel plaatsen wordt veroorzaakt en de bedreiging voor onze waterkeringen zijn aanleiding geweest om de muskusrat te bestrijden. Er is actie ondernomen om de aantallen en de activiteiten van de muskusratten terug te dringen. Er is een commissie ingesteld die de bestrijding in Nederland coördineert; de LCCM (de Landelijke Coördinatie Commissie Muskusrattenbestrijding). Muskusratten worden in Noord-Holland bestreden door de provincie.

5.3.3 Mogelijke oplossingsrichtingen

- Muskusrattenbestrijders maken gebruik van klemmen en van fuiken van gaas. De klemmen worden door de bestrijders onder water voor de ingang van de bouw opgesteld. Als de muskusrat zijn bouw in- of uit wil zwemmen, dan zwemt hij tegen een palletje aan, waarna de klem dichtslaat en de muskusrat doodt. De klemmen worden met korte tussenposen gecontroleerd en blijven meestal 1 à 2 weken staan.
- In het voor- en najaar, de twee trekperiodes van de muskusrat, zet de bestrijder naast klemmen ook fuiken in. Op zoek naar nieuwe vestigingsplaatsen legt de muskusrat grote afstanden af, bij voorkeur via het water. De bestrijder plaatst daarom gazen fuiken in watergangen, in duikers en voor bruggen.
- Op het buitenwater zijn vaak geen mogelijkheden om fuiken te plaatsen. Hier worden stukken buis met een diameter van 40 centimeter en een lengte van 70 centimeter haaks op de oever ingegraven. In deze buis wordt ook een fuik geplaatst. De rat denkt te doen te hebben met een duiker. Hij wil door de buis heen zwemmen, omdat hij aan de andere kant voer of nog beter een partner denkt aan te treffen. De muskusrat zwemt dan in de fuik, het klepje in de fuik valt achter hem dicht en hij is gevangen en verdrinkt.

- Tijdens hoogwaterperiodes worden muskusratten gedwongen hun bouw te verlaten omdat het onder water loopt. Muskusratten bouwen dan een nest in een boom of zoeken ergens beschutting. De bestrijding wordt dan met het geweer uitgevoerd.

5.3.4 Juridische consequenties

De muskusrat is een diersoort waarvan de stand mag worden beperkt als bedoeld in art. 67.1 FFW.¹ Dit betekent dat er geen ontheffing noodzakelijk is.

5.3.5 Beheersmaatregel

De bestrijding van muskusratten in ons stadsdeel vindt plaats door de provincie Noord-Holland. Ook als particulier is het mogelijk om een vindplaats of een vermoedelijke verblijfplaats van een muskus- of beverrat door te geven. Stuur dan een e-mail naar infobu@noord-holland.nl of bel naar het gratis telefoonnummer van het Servicepunt Beheer en Uitvoering (vaar) wegen: 0800-0200 600.

¹ Zie ook regeling beheer en schadebestrijding dieren; art. 2 bijlage 1

5.4. Mol (*Talpa europaea*)

Mollen leven vrijwel hun hele leven in gangen onder de grond, ook wel mollen ritten genoemd. Hoewel mollen er schattig uitzien brengen ze ernstige schade toe aan gazon en aan straatwerk dat dan verzakt of onstabiel wordt. Mollen houden niet van extreme droogte en van wateroverlast. Andere natuurlijke vijanden van mollen zijn roofvogels zoals de reiger, valk, uil en buizerd en roofdieren, zoals de vos, bunzing, katten en de wezel.

5.4.1 Overlast hotspots

In ons stadsdeel is sprake van overlast door de aanwezigheid van mollen in de openbare ruimte. Zo is er op DNO en op de sportvelden van tijd tot tijd sprake van overlast als gevolg van de aanwezigheid van mollen. Deze overlast manifesteert zich als beschadiging van sportvelden en paden en verzakkingen van grafstenen.

5.4.2 Beheersrichtlijn

Dierenwelzijn staat voorop. Dit betekent dat een bepaalde mate van overlast als acceptabel moet worden beschouwd. Bij excessen moet de overlast bestreden worden. Uitgangspunt daarbij is dan om overlast zo dier- en plantvriendelijke mogelijk aan te pakken. Alleen als de dier- en plantvriendelijke aanpak absoluut niet mogelijk is of niet effectief genoeg is, kan hiervan worden afgeweken. Het doden van de dieren en het vernielen van planten is dan ook het allerlaatste middel wat ingezet mag worden, eerst moet naar andere oplossingen worden gezocht bij het bestrijden van de overlast.

5.4.3 Mogelijke oplossingsrichtingen

- Mollenklemmen. Deze doden de gevangen mol. Mollenklemmen moeten zo zijn afgesteld dat ze de mol direct doden, zodat onnodig lijden wordt voorkomen.
- Vangkooien. Hiermee vang je mollen levend om de dieren ergens anders waar ze geen overlast veroorzaken uit te zetten.
- Wering door het diep (min. 120 cm) ingraven van fijn gaas.
- Chemische bestrijding door fosforwaterstof. Zeer milieuonvriendelijk!
- Bestijding door geluid; bijvoorbeeld door een mollenverjager. Dit is een 40 cm hoog apparaat van aluminium dat in de grond wordt gestoken met een zonnecel en accu, dat iedere twintig seconden een voor mollen onaangenaam geluid uitzend.
- Trilling.
- Bestrijding door geur (o.a. knoflook, uienknippen, een in terpentijn, ammonia of petroleum vochtig gemaakte doek, motten ballen, zwavel rook bommen)
- Het planten van keizerskroon (*Fritillaria imperialis*) of de giftige kruisbladwolfsmelk (*Euphorbia lathyris*)

keizerskroon

kruisbladwolfsmelk

5.4.4 Juridische consequenties

Voor de mol geldt een vrijstelling om deze dieren te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen, op basis van artikel 16e lid 2 van het *Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten*. Het vangen of doden van mollen is alleen mogelijk op grond van art. 72 FFW aangewezen middelen.¹

5.4.5 Beheersmaatregel

Gezien de structurele en excessief overlast door mollen op De Nieuwe Ooster is de enige effectieve bestrijding het jaarlijks vangen en doden van circa 25 mollen. Mollen worden op DNO gevangen door mollenklemmen. Andere oplossingen werken niet of zijn geen duurzame oplossing.

¹ Zie voor de concrete middelen die toegepast mogen worden Besluit beheer en schadebestrijding dieren; art. 5 lid 1

6 Insecten

6.1. Wesp (orde der vliesvleugeligen Hymenoptera suborde Apocrita)

Tot de wespen worden alle insecten gerekend uit de orde Hymenoptera en de onderorde Apocrita, die géén bij, hommelmier of mier zijn. Ook zaagwespen worden als aparte groep gezien naast alle andere wespen omdat ze een totaal andere fysiologie hebben. Wespen vormen dus geen eigen taxonomische groep zoals een orde of een familie. Ze zijn een onderdeel van de bij-achtigen, en de twee superfamilies waartoe alle wespen behoren, omvatten ook de mieren, die nauw aan de wespen

verwant zijn. Er zijn vele verschillende soorten wespen; papierwespen spelen een rol bij de bestuiving van bloemen en het verdelgen van insecten; sluipwespen bij de biologische bestrijding van plaaginsecten en galwespen zorgen voor meestal bolvormige vergroeiingen aan bladeren. Wespen overlast komt met name in de zomer voor en wordt veroorzaakt doordat het wespennest wordt verstoort. Zo'n wespennest kan in de grond, aan een boom of onder een brug worden gebouwd. Verstoring van het nest kan bijvoorbeeld door schoffelen in een plantsoen, het snoeien van een boom of het schilderen van een brug. De wespen gaan op dat moment massaal in de aanval ter bescherming van hun nest. Als het nest rustig benaderd wordt, zonder dat het wordt aangeraakt, vindt vaak alleen een verkenningsvlucht plaats. Als op deze verkenningsvlucht rustig wordt gereageerd zal de massale uitval in de meeste gevallen niet worden uitgevoerd.

6.1.1 Overlast hotspots

In ons stadsdeel is soms sprake van overlast door de aanwezigheid van wespen in groengebieden.

6.1.2 Beheersrichtlijn

Een bekend voorbeeld van wespenoverlast is de hovenier die vele keren wordt gestoken tijdens het schoffelen. Ook kunnen wespen overlast veroorzaken bij kinderspeelplaatsen. Via eigen waarnemingen / ervaringen door de groenbeheerder dan wel klachten door bewoners zal worden bepaald of er sprake is van een overlast situatie en zal er eventueel actie op worden genomen.

6.1.3 Mogelijke oplossingsrichtingen

- Als er sprake is van een plaag kan een nest het beste verwijderd worden door iemand van de bestrijdingsdienst. Het nest wordt of weggesneden of, als het een lastige plek betreft, chemisch behandeld. De kosten van de bestrijding zijn voor de huiseigenaar. Stop nooit de opening van een wespennest dicht; wespen vinden altijd een uitgang.
- Bestrijdingsmiddelen tegen wespen bestaan uit stuifpoeders die in de vliegopening van het nest worden aangebracht. Wespen nemen het poeder met hun behaarde poten mee naar binnen. Na één tot drie dagen zijn alle wespen en wespenlarven in het nest gedood. Chemische bestrijding is op basis van propoxur, deltamethrin, tetramethrin en permethrin. Propoxur is een carbamaat. Carbamaten werken in op het zenuwstelsel. Als insecten het middel opnemen, treden verlammingen op en dat veroorzaakt de dood van het insect. De afbreekbaarheid in het milieu is matig tot goed. Propoxur is weinig giftig voor zoogdieren, maar het is wel giftig voor nuttige

insecten, zoals bijen. Ook andere dieren, waaronder vogels en vissen, zijn gevoelig. Deltamethrin, tetramethrin en permethrin zijn zogenaamde pyrethroïden. Een aantal pyrethroïden wordt verdacht van mogelijke neurotoxische effecten voor jonge kinderen. Daarom mogen wespenpoeders op basis van deze stoffen alleen buitenshuis worden toegepast, zodat de kans op blootstelling voor kleine kinderen gering is. Ook zijn pyrethroïden erg giftig voor vissen en (nuttige) insecten, zoals bijen. Ze zijn weinig giftig voor zoogdieren en vogels, hoewel permethrin ervan wordt verdacht bij de mens de kans op kanker enigszins te vergroten. Om contact van het bestrijdingsmiddel met vissen en nuttige insecten als bijen te voorkomen, is het van belang dat het poeder in het wespennest wordt gespoten en dat er zo min mogelijk buiten het nest terechtkomt.

6.1.4 Juridische consequenties

De wesp is geen beschermde diersoort volgens de Flora- en faunawet.¹ Dit betekent dat er geen verbod is (of ontheffing noodzakelijk is) voor het verstoren van deze dieren of het vernielen van de nesten en ook niet voor het vangen en doden van deze dieren.

6.1.5 Beheersmaatregel

In geval van overlast door wespen schakelt het stadsdeel de bestrijdingsdienst van de GGD in die hiertegen optreedt.

¹ Valt niet onder art. 4 lid 2 FFW / art. 5 bijlage 2 Besluit aanwijzing dier- en plantensoorten FFW

6.2. Lindebladluis (Eucallipterus tiliae)

In Oost-Watergraafsmeer bevinden zich in de Lindebomen in de openbare ruimte regelmatig bladluizen. Deze bladluizen veroorzaken overlast voor de bewoners. De overlast ontstaat doordat op de uitwerpselen van de bladluizen een soort zwart schimmel leeft. Deze zwarte kleverige luizenpoep komt terecht in de bomen, maar ook op auto's, tuinmeubilair en op straat en dat geeft viezigheid.

6.2.1 Overlast hotspots

In ons stadsdeel is het wel eens voorgekomen dat er sprake was van overlast door de aanwezigheid van de lindebladluis.

6.2.2 Beheersrichtlijn

Bestrijding van luizen is meestal niet noodzakelijk. De honingdauwdruppels, op bijvoorbeeld auto's, verdwijnen weer na een regenbui of een wasbeurt met warm water. Ook het bespuiten van de struiken met een krachtige waterstraal kan soms uitkomst bieden. Bij bomen is dit uiteraard moeilijker gezien de hoogte van bomen.

De belangrijkste natuurlijke vijanden van luizen zijn sluipwespen en lieveheersbeestjes. Een jong lieveheersbeestje kan honderden luizen per dag consumeren. Als er veel bladluizen zijn, dan nemen in het volgende seizoen de natuurlijke vijanden toe. Hierdoor wordt het aantal bladluizen weer teruggebracht. Bij een chemische luizenbestrijding wordt ook de natuurlijke vijand gedood. Het effect van een bestrijding kan dan gering zijn. Daarom bestrijdt stadsdeel Oost-Watergraafsmeer de luizen in openbaar groen niet met chemische middelen.

6.2.3 Mogelijke oplossingsrichtingen

- Krachtige waterstraal
- Chemische bestrijding
- Biologische bestrijding

6.2.4 Juridische consequenties

De lindebladluis is geen beschermde diersoort volgens de Flora- en faunawet.¹ Dit betekent dat er geen verbod is (of ontheffing noodzakelijk is) voor het verstoren van deze dieren of het vernielen van de nesten en ook niet voor het vangen en doden van deze dieren.

6.2.5 Beheersmaatregel

Gezien de geringe overlast van deze diersoort en de ineffectiviteit van de waterstraal oplossing bij de meest voorkomende vorm van overlast te weten in hoge bomen, is het Stadsdeel van mening dat er geen beheer toegepast moet worden. Mocht in de toekomst deze vorm van overlast sterk verergeren dan wordt overgegaan op biologische bestrijding. Chemische bestrijding is geen optie omdat daarmee ook de natuurlijke vijanden van de luizen worden gedood waardoor de luizenoverlast zelfs kan verergeren. Indien de bomen in de betreffende straat aan vervanging toe zijn zal overwogen worden om een andere soort te planten.

¹ Valt niet onder art. 4 lid 2 FFW / art. 5 bijlage 2 Besluit aanwijzing dier- en plantensoorten FFW

6.3. Spinselmot of stippelmot (*Yponomeuta* spp.)

De rupsen van de spinselmot zijn geelgroen of geelachtig van kleur, met op elk lichaamsdeel een aantal donkere stippen. Eerst zuigen ze in het voorjaar de voeding uit de bladeren (lichtgekleurde gangetjes). Later vreten ze daadwerkelijk aan het blad. Vervolgens maken ze dichte spinsels die later tot grote rupsennesten worden uitgebreid. In mei/juni ziet men soms bomen helemaal kaalgevreten en als het ware ingepakt in een zijdeachtig spinsel. Aangetaste bomen kunnen een spookachtige aanblik vertonen. De nesten worden steeds groter en hechter. Omstreeks juni zijn de rupsen volgroeid en spinnen zich in, in dichte cocons. In juli komen uit deze cocons de spinselmotjes. Deze leggen dan weer eitjes die in september uitkomen. De jonge rupsen overwinteren onder de eischildjes. Vooral kardinaalsmuts (*Euonymus*), wilg en meidoorn worden massaal aangetast door de spinselmot. Veel andere boomsoorten zijn echter ook gevoelig.

6.3.1 Overlast hotspots

In ons stadsdeel is zo af en toe sprake van overlast door de aanwezigheid van de spinselmot ook wel de stippelmot genoemd.

6.3.2 Beheersrichtlijn

Aangezien de overlast in openbaar groen beperkt is en er doorgaans volledig herstel optreedt van de aangetaste struiken en bomen zal er geen bestrijding plaatsvinden.

6.3.3 Mogelijke oplossingsrichtingen

Niet van toepassing.

6.3.4 Juridische consequenties

De spinselmot is geen beschermde diersoort volgens de Flora- en faunawet.¹ Dit betekent dat er geen verbod is (of ontheffing noodzakelijk is) voor het verstoren van deze dieren of het vernielen van de nesten en ook niet voor het vangen en doden van deze dieren.

6.3.5 Beheersmaatregel

Het Stadsdeel Oost-Watergraafsmeer is van mening dat de spinselmot niet bestreden hoeft te worden. Zelfs als de bomen in mei/juni helemaal kaal worden gevreten, treedt doorgaans volledig herstel op.

¹ Valt niet onder art. 4 lid 2 FFW / art. 5 bijlage 2 Besluit aanwijzing dier- en plantensoorten FFW

7 Amfibieën

7.1. Middelste groene kikker (*Rana esculenta*)

Het groene kikker complex.

De middelste groene kikker – ook wel eetbare groene kikker genoemd – werd lange tijd als soort beschouwd. DNA onderzoek heeft echter uitgewezen dat het een hybride soort betreft. Dit betekent dat het een kruising is tussen de groene kikker – ook wel meerkikker genoemd - (*Rana ridibunda*) en de kleine groene kikker - ook wel poelkikker genoemd - (*Rana lessonae*).

De middelste groene kikker is minder gespecialiseerd en opportunistischer dan de beide oudersoorten (meer- en poelkikker). Hierdoor is hij ook in bewoonde gebieden te vinden. Bovendien komt hij voor in brak water. De middelste groene

kikker bezit een goed ontwikkeld trekvermogen en wordt ook verder van het water aangetroffen. Vaak behoren middelste groene kikkers, en dan vooral de jonge dieren, tot de pionierssoorten van nieuw ontstane wateren. Ze overwinteren vaker op het land dan onder water. De larven geven de voorkeur aan de bovenste waterlagen. Overdag leven ze vaak in het ondiepe water in de buurt van de oevers, 's nachts bevinden ze zich in de diepere delen van het water. Deze soort houdt van water waar de zon op kan schijnen, dus geen beschaduwde vijvers, maar open plekken in bossen, heidevelden en drinkputten waar ze soms massaal voorkomen. Bij het stadsdeel komt af en toe een klacht binnen over het overmatige gekwaak van kikkers.

7.1.1 Overlast hotspots

In ons stadsdeel is zo ver bekend geen overlast hotspot door de aanwezigheid van de middelste groene kikker.

7.1.2 Beheersrichtlijn

Soms komt het voor dat burgers klagen over het gekwaak van kikkers omdat dit hun uit hun slaap houdt of gewoonweg irriteert. Het stadsdeel is van mening dat het gekwaak van middelste groene kikkers niet tot overlast gerekend moet worden.

7.1.3 Mogelijke oplossingsrichtingen

Niet van toepassing.

7.1.4 Juridische consequenties

Alle van nature in Nederland voorkomende soorten amfibieën en reptielen worden aangemerkt als beschermde inheemse diersoort. Dit betekent dat er een ontheffing op grond van art. 75 FFW van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit noodzakelijk is voor het verstoren van deze dieren, het vernielen van de nesten en ook voor het vangen en doden van deze dieren.

Voor *bestendig beheer en onderhoud* aan bijvoorbeeld watergangen, wegbermen of plantsoenen, is voor deze soort een algemene vrijstelling van toepassing op basis van Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten art. 16b lid 2 onder a.¹

7.1.5 Beheersmaatregel

Het stadsdeel is van mening dat het gekwaak van middelste groene kikkers niet tot overlast gerekend moet worden er dus geen beheersmaatregel ten aanzien van de aanwezigheid van de middelste groene kikker uitgevoerd hoeft te worden.

¹ Zie ook Regeling vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet; art. 1b onder 4 en bijlage 4.

7.2. Bruine kikker (*Rana temporaria* ssp. *temporaria*)

De bruine kikker wordt ongeveer 10 centimeter lang en heeft een beigebruine kleur met een donkerbruine onregelmatige vlekkening. Kenmerkend is de grote oogvlek in dezelfde kleur met onderaan een gele streep en duidelijk zichtbare trommelvliezen waarmee de kikker goed kan horen. Deze soort lijkt sterk op de heikikker, maar die is gestreept. De achterpoten van de bruine kikker zijn erg lang en gespierd, hiermee kunnen grote sprongen worden gemaakt. Na een aantal sprongen is de energie van de kikker echter op, meestal springt hij snel in het water en duikt naar de bodem.

De bruine kikker kan zoals de meeste kikkers niet best zien en hapt naar alles wat beweegt en in de bek past. Met name wormen, (naakt-)slakken en vliegen worden gegeten. Deze soort komt dan ook in vele biotopen voor; bossen, heidevelden, graslanden, duinen en zelfs de kleinste tuinvijvers. Enige voorwaarde is de aanwezigheid van een strooisellaag waar in gescholen en gejaagd kan worden. De bruine kikker is periodiek aan water gebonden en leeft buiten de voortplantingsperiode voornamelijk op het land.

7.2.1 Overlast hotspots

In ons stadsdeel is geen overlast door de aanwezigheid van de bruine kikker.

7.2.2 Beheersrichtlijn

Soms komt het voor dat burgers klagen over het gekwaak van kikkers omdat dit hun uit hun slaap houdt of gewoonweg irriteert. Het stadsdeel is van mening dat het gekwaak van bruine kikkers niet tot overlast gerekend moet worden.

7.2.3 Mogelijke oplossingsrichtingen

Niet van toepassing.

7.2.4 Juridische consequenties

Alle van nature in Nederland voorkomende soorten amfibieën en reptielen worden aangemerkt als beschermde inheemse diersoort. Dit betekent dat er een ontheffing op grond van art. 75 FFW van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit noodzakelijk is voor het verstoren van deze dieren, het vernielen van de nesten en ook voor het vangen en doden van deze dieren.

Voor *bestendig beheer en onderhoud* aan bijvoorbeeld watergangen, wegbermen of plantsoenen, is voor deze soort een algemene vrijstelling van toepassing op basis van Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten art. 16b lid 2 onder a.¹

¹ Zie ook Regeling vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet; art. 1b onder 4 en bijlage 4.

7.2.5 Beheersmaatregel

Het stadsdeel is van mening dat het gekwaak van bruine kikkers niet tot overlast gerekend moet worden en er dus geen beheersmaatregel ten aanzien van de aanwezigheid van bruine kikkers wordt uitgevoerd.

8 Flora

8.1. Reuzenberenklauw (*Heracleum mantegazzianum*)

De reuzenberenklauw of Perzische berenklauw is een in de Benelux als exoot voorkomende plant uit Zuidwest-Azië. In de 19e eeuw is hij als tuinplant in Europa geïntroduceerd.

De reuzenberenklauw is een overblijvende, meerjarige plant en kan, afhankelijk van de standplaats, in de lente in een paar maanden tijd, uitgroeien tot wel vier meter hoog. Hij bloeit met een variabel aantal schermen, vol witte bloemetjes van juni tot augustus, na gebloeid te hebben sterft de plant af. Afhankelijk van de standplaats, zullen de zaailingen, na

een of meerdere jaren het bloeistadium bereiken. De plant houdt van verstoorde, voedselrijke grond. Omdat de reuzenberenklauw zo kiemkrachtig is en met zijn bladeren al het licht voor andere planten wegneemt, is het een onkruid. In gebieden die niet begraasd worden drukt de invasieve soort alle andere planten weg; daar komt bij dat hij in de Benelux naast grote grazers en schapen geen natuurlijke belagers kent.

De reuzenberenklauw is niet giftig, althans in vergelijking met b.v. monnikskap of de taxus, zo zijn schapen dol op de reuzenberenklauw. Wel bevat de plant een sap met de stof furanocumarine dat bij mensen de huid supergevoelig maakt voor zonlicht. Na 24 uur ontstaan rode jeukende vlekken, waarna zwelling en blaarvorming volgen. Het letsel kan er uitzien als een brandwond en het kan weken duren voordat de wond is genezen. Als litteken kan er een bruinverkleuring optreden. Wanneer het sap in de ogen komt, kan dit tot blindheid leiden. Als voorzorgsmaatregel moet dus elk contact met het plantensap vermeden worden. Als dit toch gebeurt moet het sap zo snel mogelijk afgespoeld worden en moet blootstelling aan zonlicht van de huiddelen die in contact geweest zijn met het sap vermeden worden.

8.1.1 Overlast hotspots

In ons stadsdeel is op verschillende plaatsen van overlast door de aanwezigheid van de berenklauw plant o.a. in het Oosterpark heeft overlast plaatsgevonden, in Park Frankendael en ook bij DNO is sprake van overlast.

8.1.2 Beheersrichtlijn

De reuzenberenklauw is een mooie plant, maar tevens gevaarlijk. Bij aanraking van de bladeren en stengels geeft de plant een giftig sap af dat gecombineerd met zonlicht grote blaren kan veroorzaken. Daarom bestrijdt het stadsdeel de reuzenberenklauw waar dit noodzakelijk is.

Overlast van reuzenberenklauw in privé tuin moet door eigenaar zelf worden aangepakt. Mocht het zo zijn dat de reuzenberenklauw vanuit een privé tuin het vrije uitzicht voor het verkeer belemmert of op andere wijze het verkeer in gevaar brengt, dan kan het stadsdeel de eigenaar verplichten, op basis van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV)¹, deze beplanting te snoeien.

¹ APV art. 2.22 Beplantingen.

8.1.3 Mogelijke oplossingsrichtingen

In de landen waar de plant oorspronkelijk vandaan komt blijkt een combinatie van een soort aaltje en een soort kever de plant onder controle te houden. Het aaltje belaagt de wortels van de plant, de kever de bovengrondse delen.

- De plant kan slecht tegen herhaald maaien. Wanneer in een gebied gemaaid wordt, moeten alle planten gemaaid worden. Dit betekent dat bij mechanisch maaien de planten die niet gemaaid zijn handmatig moeten worden weggeschoffeld. Omdat de plant zich aan maaien aanpast, dient er vaker gemaaid te worden, dit om te voorkomen dat de plant in bloei komt en tot zaadvorming overgaat.
- Het inzetten van grote grazers en b.v. schapen is een succesvolle strategie. Wel is het belangrijk dat deze grazers meerdere malen in het groeiseizoen aanwezig zijn en omdat het zaad lang kiemkrachtig is, dient de begrazing een meerjarige strategie te zijn.
- De methode van het uitsteken van de plant werkt het beste bij het bestrijden van de reuzenberenklauw. Concreet betekent het dat de plant met de steekschep moet worden uitgestoken waarbij de wortels tot ca. 25 cm onder het maaiveld worden verwijderd. Deze werkzaamheden moeten bij bewolkt weer plaatsvinden met beschermende kleding (laarzen, handschoenen en regenpak). Het vrijkomende materiaal met wortelresten mag niet gecomposteerd worden maar moet in de vuilniszak omdat het anders weer gaat groeien.

8.1.4 Juridische consequenties

De reuzenberenklauw is geen beschermde plantensoort volgens de Flora- en faunawet. Dit betekent dat er geen verbod is (of ontheffing noodzakelijk is) voor het vernielen of verwijderen van deze plant.

8.1.5 Beheersmaatregel

Op De Nieuwe Ooster wordt aan het begin van iedere zomer alle zaailingen mechanisch dan wel met de hand verwijderd.

Daar waar de reuzenberenklauw in de openbare ruimte voor overlast zorgt en andere beplanting overwoekerd bestrijdt het stadsdeel de plant. De plant wordt daarbij volledig uitgestoken en afgevoerd.

De beste methode is tweemaal per jaar uitsteken, in april en juni. Omdat één plant makkelijk 10.000 zaden kan produceren én omdat de zaden 5 tot 8 jaar kiemkrachtig blijven, zal elk jaar bekeken worden of het aantal reuzenberenklauwen afneemt.

Indien uitsteken vanwege de plek waar de reuzenberenklauw staat niet mogelijk is, wordt de plant afgemaaid om verspreiding door vrijkomende zaden te voorkomen. Dit geldt bijvoorbeeld onder vangrails langs wegen of tussen bestrating. Het vrijkomende maaisel wordt afgevoerd.

9 Blauwalgen

In de zomermaanden kunnen zich in open water grote aantallen blauwalgen, ook wel cyanobacteriën genoemd, voordoen. Deze wieren zien er uit als een blauwgroene, olieachtige laag die op het water drijft. Blauwalgen kunnen huidirritatie veroorzaken of, wanneer iemand ze binnenkrijgt, maagdarfstoornissen. Het is aan te bevelen direct na het zwemmen te douchen. De ook veel voorkomende groene algen (slierten) zijn, in tegenstelling tot blauwalgen, onschuldig. Hooguit zijn deze groene slierten hinderlijk tijdens het zwemmen.

De blauwalgen doen zich bij warm weer overigens vaak gelijktijdig voor met botulisme (zie hoofdstuk 10). Zodra de blauwalg wordt geconstateerd door bijvoorbeeld een wijkbeheerder, worden er aan de desbetreffende waterkant waarschuwborden geplaatst met de tekst "zwemverbod in verband met waterkwaliteit". Behalve het plaatsen van waarschuwborden worden er geen bestrijdingsmiddelen gebruikt (zeer milieu onvriendelijk) of andere activiteiten ondernomen. Zodra het weer kouder wordt verdwijnen de blauwalgen namelijk weer vanzelf.

10 Botulisme

Soms is er in Oost-Watergraafsmeer sprake van botulisme. Botulisme is de vergiftiging van water die veroorzaakt wordt door gifstoffen die worden geproduceerd door de bacterie *Clostridium botulinum*. Vooral bij warm weer kan de bacterie in zuurstofarm water gedijen (temperatuur > 20°C).

De gifstoffen hebben een verlamdende werking op het zenuwstelsel van dieren die in het water leven. Slachtoffers sterven als gevolg van het niet meer werken van de ademhalingspijpen. Dit kan massale sterfte van vissen en watervogels tot gevolg hebben. De dode vissen en vogels die in het water drijven veroorzaken overlast doordat zij een gevaar vormen voor de volksgezondheid.

Zodra de wijkbeheerder botulisme constateert, of via meldingen van burgers verneemt dat er dode dieren in wateren van Oost-Watergraafsmeer drijven, schakelt hij Waternet (voormalig DWR) in. Deze dienst van de gemeente Amsterdam verzorgt vervolgens het verwijderen van de kadavers.

Het is van groot belang dat de kadavers zo snel mogelijk verwijderd worden, anders gaan deze rotten. Door de rotting worden de laatste restjes zuurstof verbruikt, zodat de anaërobe bacteriën¹ nog beter kunnen gedijen. Met andere woorden, hoe langer de kadavers blijven liggen, hoe meer het botulisme wordt versterkt.

Indien nodig zullen bij botulisme aan de waterkant waarschuwingborden worden geplaatst met de tekst "zwemverbod in verband met waterkwaliteit".

¹ Anaërobe bacteriën zijn bacteriën die zonder lucht leven.

Deel 3 Hoe kunnen we flora en fauna versterken?

11 Flora- en fauna versterking

Flora- en fauna in Oost-Watergraafsmeer is een belangrijk thema en zeker niet alleen wat betreft bestrijding van overlast. Kijk alleen maar eens naar het vele groen in ons stadsdeel. De verschillende waardevolle groene gebieden zoals bijvoorbeeld het Oosterpark, Park Frankendael, De Nieuwe Ooster, Science Park Amsterdam veenweidegebied, Volkstuinpark Amstelglorie, de Groene Staart de 49 hectare aan natuurlijk onderhouden bermen, dijken en oevers en de 17 hectare natuurlijke bosplantsoen. Daarnaast zijn er nog eens ruim 21.000 door het stadsdeel beheerde bomen, waarvan er circa 169 de 'stadsdeel' monumentale status hebben. De aanwezigheid van deze verschillende groene gebieden en de wijze van beheer draagt bij aan de aanzienlijke hoeveelheid en verscheidenheid aan flora en fauna. Al dit groen wordt door vele bewoners en bezoekers van dit stadsdeel zeer gewaardeerd. Het stadsdeel wil dan ook, daar waar mogelijk, zo veel mogelijk flora en fauna stimuleren. Dat is ook hard nodig want de biodiversiteit in Europa gaat hard achteruit.

Zo is 42% van de Europese soorten zoogdieren bedreigd, 15% van de vogels, 45% van de vlinders, 30% van de amfibieën, 45% van de reptielen en 52% van de zoetwatervissen. Het stoppen van deze negatieve trend vereist de actieve betrokkenheid van een groot aantal actoren. Het is niet iets dat door actie van alleen nationale en internationale overheden kan worden bereikt. Effectieve bescherming van biodiversiteit vraagt de steun en participatie van niet-gouvernementele organisaties, ondernemingen en particulieren. En – niet in de laatste plaats – van regionale en lokale overheden.

Zowel wereldwijd en binnen Europa bestaat de ambitie om in het jaar 2010 de achteruitgang van biodiversiteit tot stilstand te brengen. Deze ambitie is vastgelegd tijdens de EU top over duurzame ontwikkeling in Göthenborg (2001), in de slotverklaring van de VN World Summit on Sustainable Development (Johannesburg 2002), door de Pan-Europese Conferentie van Milieu- en natuurministers in Kyiv (2003) en tijdens EU Ministersconferentie in Malahide (Ierland) op 25 mei 2004.

Om de 2010 doelstellingen in Europa onder de aandacht van alle betrokkenen te brengen en hun actieve inzet te stimuleren is het Countdown 2010 initiatief gestart. Countdown 2010 is een communicatie instrument dat aandacht vraagt voor de 2010 biodiversiteit-doelstellingen. En acties stimuleert die tot doel hebben om het verlies aan biodiversiteit te stoppen. Het secretariaat van dit initiatief wordt gevoerd door het Europese kantoor van IUCN – the World Conservation Union, een mondiale unie van organisaties en instellingen op het gebied van natuurbescherming en biodiversiteit.

Ons stadsdeel heeft besloten om de Countdown 2010 Declaration te ondertekenen. Naast dit communicatieve instrument wil het stadsdeel ook een aantal concrete maatregelen nemen. Hiervoor zijn in deze nota ten aanzien van een aantal belangrijke flora- en faunasoorten stimuleringsmaatregelen opgenomen. Zodoende draagt ons stadsdeel haar steentje bij om de achteruitgang van biodiversiteit in Europa tot stilstand te brengen.

11.1. Vogels

Ons stadsdeel kent verschillende soorten landschapstypen, zoals bijvoorbeeld het ouder bos (DNO), het open landschap (Science Park Amsterdam en de Groene Staart) en rietmoeras (Science Park Amsterdam). Door de verschillende landschapstypen komen er ook verschillende vogelsoorten in ons stadsdeel voor. Een aantal van deze soorten zijn bijzonder omdat ze op dit landschapstype zijn gespecialiseerd en alleen daar voorkomen. Deze bijzonder op een bepaald landschapstype gespecialiseerde soorten noemen we ook wel indicator soorten. De aanwezigheid van deze soorten geeft aan of het al dan niet goed gaat met het betreffende gebied. Alle van nature op het Europese grondgebied van de Lid-Staten van de Europese Unie voorkomende soorten vogels, met uitzondering van gedomesticeerde vogels behorende tot bij *algemene maatregel van bestuur* (AMvB) aangewezen soorten¹, zijn beschermd.

11.1.1 Boomklever (*Sitta europaea*)

De boomklever is het enige lid van de familie Boomklevers (Sittidae), orde Zangvogels (Passeriformes), dat in de Benelux voorkomt. Het is ook de enige vogelsoort die met evenveel gemak langs een boomstam omhoog klimt als omlaag. Daarin onderscheidt hij zich van spechten, die alleen omhoogklimmen langs boomstammen. Bovendien gebruiken spechten hun staart om op te steunen en dat doet de boomklever niet. Ook onderscheidt de boomklever zich van de spechten doordat hij een zangvogel is.

De boomklever is een korte, dikke en actieve vogel met een krachtige puntige snavel. Hij is vrijwel in geheel Europa een algemene standvogel. De opvallende en helder klinkende roep is vaak de eerste aanwijzing van zijn aanwezigheid. In de winter is hij een geregelde bezoeker van tuinen waarin pinda's worden aangeboden.

In ons stadsdeel wordt de boomklever onder andere aangetroffen in DNO en in park Frankendael. Het betreft een indicatorsoorten van het landschapstype *ouder bos*.

Stimuleringsmaatregel

De beste stimuleringsmaatregel voor de boomklever is het behoud van het landschapstype ouder bos. Ons stadsdeel zal er dan ook alles aan doen om er voor te zorgen dat een landschapstype zoals DNO met grote oude bomen blijft bestaan.

11.1.2 Bosuil (*Strix aluco*)

De bosuil is een vogel uit de orde van uilachtigen (Strigiformes). Bosuilen worden 35 tot 40 centimeter groot. Ze komen algemeen voor in bossen, parken en tuinen. Meestal jagen ze 's nachts. Toch zijn ze soms ook overdag te zien als ze geplaagd worden door kleine vogels die hen proberen te verjagen. De kleur van de bosuil varieert van bruin tot grijs. Ze zijn gestreept, hebben zwarte ogen, een enigszins gedrongen vorm en beschikken niet over oorpluimen. Ze zijn gesignaleerd op DNO en in VTP Amstelglorie. Het betreft een indicatorsoorten voor het landschapstype ouder bos.

Stimuleringsmaatregel

De beste stimuleringsmaatregel voor de bosuil is het behoud van het landschapstype bos. Ons stadsdeel zal er dan ook alles aan doen om er voor te zorgen dat een landschapstype zoals DNO en

¹ Besluit aanwijzing dier- en plantensoorten Flora- en faunawet; art. 4

het VTP Amstelglorie met grote oude bomen blijft bestaan.

11.1.3 Gierzwaluw (*Apus apus*)

De gierzwaluw is het enige lid van de familie der Apodidae dat in Nederland en België voorkomt. Door huizen als rotskliffen te gaan beschouwen heeft de Gierzwaluw lang geleden zijn oorspronkelijke biotoop aanzienlijk verruimd. Sindsdien is het een bekende zomergast geworden in steden en dorpen in heel Europa. Met hun gierende vluchten geven de Gierzwaluwen zonnige zomeravonden in (oude) stadswijken een speciale sfeer.

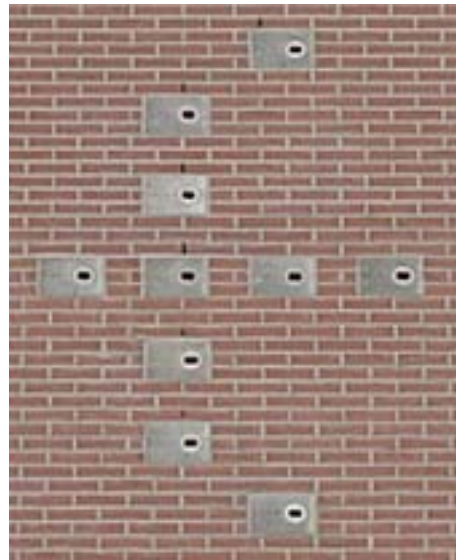
Gierzwaluwen zijn maar drie maanden van het

jaar in Nederland en België. Vandaar de naam "honderd-dagen-vogel". Ze arriveren eind april, en massaal in begin mei en vertrekken weer begin augustus.

De Gierzwaluw is zeer gevoelig voor ongunstige weersomstandigheden. Als er bij koud weer onvoldoende insecten rondvliegen, kunnen ze om energie te besparen hangend aan hun korte pootjes in slaaptoestand betere tijden afwachten (vergelijkbaar met winterslaap). Ze kunnen ook dagenlang vertrekken naar gebieden met beter weer, om pas terug te keren bij de kolonie als de omstandigheden daar zijn verbeterd.

Ze zijn in onze contreien gebonden aan (stedelijke) bebouwing, omdat ze nestelen onder daken en tegenwoordig ook in nestkasten en andere kunstnesten. Gierzwaluwen zijn uiterst nuttige vogels die grote hoeveelheden insecten verorberen - tot 15.000 insecten per dag.

Stimuleringsmaatregel

Nestkasten voor gierzwaluwen zijn een uitstekende methode om de gierzwaluw in een bebouwde omgeving te ondersteunen. In ons stadsdeel komen verschillende gierzwaluw populaties voor. Deze populaties worden door zowel woningbouw renovatie / opknapbeurt als nieuwbouw projecten bedreigd omdat dan de nestgelegenheid voor o.a. de gierzwaluw aanzienlijk vermindert, meestal in zijn geheel verdwijnt. Het stadsdeel wil graag dat de

gierzwaluw populatie voor de toekomst wordt behouden. Daarom spreekt het stadsdeel de ambitie uit om bij alle nieuwbouw- en renovatieprojecten bij initiatiefnemer er op aan te dringen dat per bouwblok minimaal 1 nestkast per nieuwbouwwoning (of renovatiewoning) wordt ingebouwd (heeft de voorkeur boven opgehangen nestkasten).

11.1.4 Groene specht (*Picus viridis*)

De 'groene specht is van boven olijfgroen, licht grijsgroen van onderen en zwart in zijn gezicht. Het mannetje heeft een rode wangvlek, is rood boven op de kop en in de nek, geel op de borst en in de oorstreek, de kin en de keel zijn witachtig. De groene specht beweegt zich gemakkelijker op de grond voort dan de meeste spechten en timmert minder op bomen. Deze specht roffelt maar weinig, maar heeft een luide lach. De vogel is 31 cm groot. Hij zoekt zijn voedsel dat hoofdzakelijk uit wormen en insecten bestaat veelal op de grond. Zo is deze specht dol op rode mieren maar eet ook bessen. De groene specht leeft vooral in gebieden waar boomaanplant - meest loofhout- afwisselt met open stukken. 's Winters dwaalt hij veel rond en is dan ook in tuinen waar te nemen. Het verspreidingsgebied is Europa en Voor-Azië. In ons stadsdeel komt hij voor op DNO. Het is een indicatorsoorten voor het landschapstype *ouder bos*.

Stimuleringsmaatregel

De beste stimuleringsmaatregel voor de groene specht is het behoud van het landschapstype bos. Ons stadsdeel zal er dan ook alles aan doen om er voor te zorgen dat een landschapstype zoals DNO en het Oosterpark met grote oude bomen blijft bestaan.

11.1.5 Huismus (*Passer domesticus*)

De huismus is een kleine zangvogel die samen met ongeveer twintig andere mussensoorten behoort tot de familie Passeridae. De huismus eet voornamelijk zaden en insecten. De zang van het vogeltje is niet zeer uitgebreid, het beperkt zich doorgaans tot getjilp. De huismus beweegt zich vliegend of hippend voort. De mus is een standvogel: hij blijft doorgaans rond dezelfde plek wonen.

Het mannetje is duidelijk te onderscheiden van het vrouwtje, omdat de eerste

zwarter en bruiner getekend is. De huismus is 14 tot 16 cm lang en weegt maximaal 30 gram. Het mannetje heeft een grijze kruin en een zwarte bef, terwijl het vrouwtje een gestreepte rug heeft met een effen lichte borst. Beide seksen hebben een oogstreepje.

Een mussenpaar bouwt gezamenlijk een nest, waarin het vrouwtje vier tot zeven eieren legt. Na ongeveer 12 dagen broeden komen de eieren uit. De huismus leeft in grote delen van de wereld, in ieder geval in bijna alle gematigde en subtropische gebieden, vaak dicht bij of in de

woongebieden van mensen. Voor een deel is de verspreiding op een natuurlijke wijze verlopen, voor een deel is de huismus door de mens verspreid en geldt als een cultuurvolger. Na de merel is de huismus nog steeds de meest algemene broedvogel in Nederland. Toch is de huismussenpopulatie, onder meer in Nederland en Vlaanderen, de laatste decennia drastisch afgenomen. Hiervoor zijn diverse oorzaken verondersteld:

- Meer huizen werden gebouwd zonder dakpannen, of de afwerking van de daken was zo goed dat de huismus geen nestjes in kieren en dergelijke kon bouwen;
- Meer tuinen werden betegeld
- Naarmate paard en wagen werd vervangen door de auto, werd er steeds minder graan op de straten gemorst;
- Veranderingen in de landbouw: (verbouwen van andere gewassen dan graan en koren; gebruik van insecticiden waardoor er ook minder insecten waren; het afgesloten bewaren van mest, waar voorheen veel insecten buiten bij rondvlogen; de oogst werd efficiënter waardoor er minder voor de musjes bleef liggen)
- Efficiëntere bebouwing in de steden waardoor er minder ruwe en onbebouwde terreinen overbleven waar voedsel te vinden is;
- Het in onbruik raken van het buiten uitkloppen van tafelkleden na het eten.
- Populariteit van de kat als huisdier, het aantal katten in Nederland is sinds de jaren 90 van de twintigste eeuw sterk toegenomen
- Toename van natuurlijke predators als sperwer

In 2005 is de huismus als 'zorgelijk' weergegeven op de Rode Lijst voor bedreigde vogelsoorten en geldt de vogel als gevoelige diersoort. Het aantal broedparen in Nederland is afgenomen van 1-2 miljoen eind jaren zeventig, tot ½-1 miljoen nu, en dit aantal neemt nog steeds af. In Amsterdam is een telprogramma gestart om de onderzoeken hoe het ervoor staat met de huismus. Conclusie is dat de huismus in Amsterdam sterk in aantal afneemt. In de Watergraafsmeer zijn nog een aantal levensvatbare populaties aanwezig.

Stimuleringsmaatregel

Het ideale biotoop van de huismus is een combinatie van tuinen met veel groenblijvende struiken, hagen, klimstruiken, hier en daar een boom en voldoende nestmogelijkheden. Groenblijvende struiken en klimstruiken als taxus, liguster, klimop zijn belangrijk om veilig in te verblijven en te overnachten, vrijwel onzichtbaar voor de sperwer. In de winter kan de mus vaak overleven dankzij het bijvoederen door mensen. Hiervoor zijn vetbolletjes geschikt, alsmede pindanetjes en oud brood. Een belangrijke vijand van de huiskus is de huiskat. Voor de huiskus zou het beste zijn als poes binnenshuis zou blijven, de second best oplossing is dat eigenaren er voor zorgen dat poes in ieder geval een belletje om krijgt zodat de huiskus poes al in een vroeg stadium aan hoort komen. Het stadsdeel zal deze informatie op haar website plaatsen.

De huiskus in ons stadsdeel wordt met name bedreigd door zowel woningbouw renovatie / opknopbeurt als nieuwbouw projecten omdat dan de nestgelegenheid voor o.a. de huiskus aanzienlijk vermindert, of zelfs in zijn geheel verdwijnt. Het stadsdeel wil graag dat de huiskus ook in de toekomst in ons stadsdeel voorkomt. Daarom wordt de ambitie uitgesproken om bij alle nieuwbouw- en renovatieprojecten bij initiatiefnemer er op aan te dringen dat per bouwblok minimaal 1 nestkast per nieuwbouwwoning (of renovatiewoning) wordt ingebouwd (heeft de voorkeur boven opgehangen nestkasten).

11.1.6 IJsvogel (*Alcedo atthis*)

De ijsvogel is een kleine vogel met een korte staart, pootjes, nek, afgeronde vleugels en een grote kop met grote ogen en een lange, dolkvormige snavel, geschikt om vissen mee te vangen en vast te houden. De ijsvogel is onmiskenbaar door zijn tekening: een metaalglanzend blauwgroene rug, kruin en vleugels en kobaltblauwe staart, witte halsvlek en een warme oranjebruine buik en wang. Het blauw op de rug en vleugels is lichter dan die op de kop. De poten zijn oranjerood van kleur. De geslachten zijn enkel te onderscheiden aan de kleur van de basis van de

ondersnavel. Die bij het vrouwtje dofrood is en bij het mannetje net zo zwart als de rest van de snavel. De ijsvogel heeft een lichaamslengte van 16 tot 20 cm, een spanwijdte van 24 tot 26 cm en een lichaamsgewicht van 34 tot 44 gram.

De ijsvogel heeft een snelle, rechte vlucht, vaak vlak langs het wateroppervlak. Hij kan op deze manier snelheden bereiken van maximaal 80 km per uur. Deze vogel is vaak te vinden op een vaste uitkijkpost nabij het water, vanwaar hij zijn prooidieren gadeslaat. Ook zit hij vaak in de schaduw van overhangende struiken.

De ijsvogel jaagt voornamelijk op kleine vissen. Garnalen, rivierkreeften en andere kreeftachtige staan op het menu. Daarnaast ook salamanders, kikkers, kikkervisjes en insecten als libellen, kevers, waterinsecten en larven.

De ijsvogel is voor het jagen afhankelijk van wateren die helder en ijsvrij zijn, en een grote hoeveelheid aan kleine visjes hebben. Het liefst leeft hij ook in schaduwrijke gebieden, waar hij bij de jacht niet wordt gehinderd door de reflectie van licht. De aanwezigheid van geschikte uitkijkplaatsen is van minder groot belang. In de broedtijd leven ze voornamelijk in de nabijheid van steile oeverwallen van zand of leem nabij water, waar een nesthol kan worden uitgegraven. Soms broedt hij ook in steile wanden die wat verder van het water afliggen, maar dit komt zelden voor.

Stimuleringsmaatregel

Het stadsdeel zal onderzoeken waar op termijn in het stadsdeel (in het Science Park Amsterdam, sportcomplexen Drieburg of Middenmeer/Voorland, DNO (Park Frankendaal is minder geschikt vanwege het troebele water)) op eenvoudige wijze de ijsvogel gestimuleerd kan worden.

11.1.7 Kievit (*Vanellus vanellus*)

De kievit is de meest algemene weidevogel in de Benelux. Kieviten zijn in de lucht ware stuntvliegers, die behendig in bochtige vluchten over hun territorium vliegen en daarbij regelmatig buitelingen maken en zelfs over de kop gaan. De meest acrobatische mannetjes blijken voor de vrouwtjes het aantrekkelijkst. Het komt bij kieviten regelmatig voor dat een mannetje twee of meer vrouwtjes heeft. Hoewel de kievit vaak als typische weidevogel wordt genoemd, voelt de soort zich toch ook heel goed thuis op akkerlandpercelen. Kieviten zijn voor hun voedsel geheel afhankelijk van de bereikbaarheid van bodemdieren en zij trekken 's winters eigenlijk alleen maar weg indien deze door vorst in de bodem niet meer bereikbaar zijn. De Kievit is een echt 'Nederlandse' vogel. De Nederlandse populatie is groter dan die van Frankrijk, België, Denemarken en het westen van Duitsland tezamen!

De soort ontbreekt in Europa alleen in het uiterste noorden en zuiden. Kieviten die in dit deel van de wereld broeden, zijn eigenlijk het hele jaar min of meer aan Europa gebonden, want het overgrote deel trekt ook in de winter niet verder naar het zuiden dan Frankrijk of het Iberisch Schiereiland. Slechts een klein deel trekt wat verder, tot in Noord-Afrika. De laatste jaren gaat de stand van deze soort geleidelijk achteruit. In vergelijking met de jaren zeventig is de afname nu zo ongeveer 15%. In ons stadsdeel tref je deze vogel aan op het Science Park Amsterdam veenweidegebied en in de Groene Staart graslanden, het betreft een indicatorsoort voor het open landschap.

Stimuleringsmaatregel

De beste stimuleringsmaatregel voor de kievit is het in stand houden van het open landschap. Ons stadsdeel zal er dan ook alles aan doen om te voorkomen dat het openlandschap van de Groene Staart en het Science Park Amsterdam Veenweide zal verrommelen of dat er bebouwing zal plaats vinden.

11.1.8 Kleine karekiet (*Acropholus scirpaceus*)

De kleine karekiet is een zangvogel uit de familie van zangers (Sylviidae). Ze worden ongeveer 13 cm groot. De leefomgeving bestaat uit riet en kleine struiken aan de oevers van meren en rivieren. Ze zingen een eentonig mengsel van lieflijke en krassende tonen, zowel overdag als 's nachts. Het nest wordt aan het riet gehangen. De kleine karekiet lijkt zeer sterk op de bosrietzanger (zie tweelingsoorten). Kleine karekieten komen tijdens het broedseizoen in vrijwel geheel Europa voor, met uitzondering van Ierland en Noord-Scandinavië. Daarnaast is de kleine karekiet aangewezen als indicatorsoort voor het Ecolint.

Stimuleringsmaatregel

Zoals bij alle indicator soorten is ook bij de kleine karekiet van belang dat het betreffende landschapstype waar deze vogel in thuis hoort, in ons stadsdeel onder andere in het Ecolint (rietlandschap), blijft bestaan. Daarbij is het van groot belang dat het beheer van een dergelijk landschapstype regelmatig en consequent volgens beheerplan wordt uitgevoerd. Zo is met name van belang dat een deel van het oude riet blijft staan.

11.1.9 Ooievaar (*Ciconia ciconia*)

De ooievaar of uiver is een grote, witte vogel met zwarte vleugelranden en rode poten en snavel. Een ooievaar wordt ongeveer 130 cm groot, het mannetje weegt ongeveer 4,5 kg en het vrouwtje ongeveer 3,5 kg.

Ooievaars eten onder andere kikkers en zijn daarom vaak in de buurt van sloten te zien. Verder verorberen ze: muizen, jonge ratten, insecten en allerhande klein gedierte. De restanten van dit voedsel worden als braakballen weer uitgespuugd. Ooievaars zijn trekvogels die grote afstanden af kunnen leggen. In Zuid-Afrika heeft de soort de neiging plotseling op te duiken in streken waar een insectenplaag optreedt. De soort komt voor van Europa tot Zuid-Afrika. Nederland ligt aan de noordwestelijke rand van het verspreidingsgebied. In West-Europa was rond 1980 een dieptepunt bereikt in de ooievaarstand als gevolg van verlies van geschikte habitat, ruilverkaveling en bejaging langs de trekroutes.

In 1969 werd in Nederland vanuit "het Liesveld" (Groot-Ammers) een succesvol fokprogramma gestart. Jongen werden vrijgelaten in buitenstations. In 2003 vlogen weer vooroorlogse aantallen ooievaars rond. Door een verminderd gebruik van pesticiden in land- en tuinbouw en door een herstel van het biotoop doen ook de "wilde" ooievaars het goed. In de Gelderse poort is het eerste succesvolle broedsel gevierd. Naast de gewone ooievaar wordt ook de zwarte ooievaar hier als dwaalgast gesignaleerd. Als twee ooievaars op hun nest zitten, verklaren ze elkaar hun "liefde" met spectaculair snavelgeklepper. Ooievaars blijven hun hele leven trouw aan hun partner. In 2001 is de ooievaar voor het eerst gaan broeden in Park Frankendael en sindsdien wordt er met wisselend succes jonge ooievaars uitgebroed.

Stimuleringsmaatregel

Het plaatsen van kunstnesten op hoge palen (schoorstenen) is een mogelijkheid om het broeden van ooievaars te stimuleren. Beste plekken hiervoor zijn de stadsranden zoals Amstelland, Science Park Amsterdam en Sportpark Middenmeer / Voorland. Het stadsdeel gaat onderzoeken waar een ooievaarsnestkast het beste geplaatst kan worden en gaat dit uitvoeren.

11.1.10 Rietgors (*Emberiza schoeniclus*)

De rietgors is een algemeen voorkomend lid van de gorzenfamilie in Nederland. Het mannetje is in het voorjaar en in de zomer duidelijk herkenbaar aan zijn pikzwarte kop, een witte 'sjaal' en een vaalbruine rug met zwarte strepen. Vanaf een boom of struik in het rietland zingt hij zijn lied. In de winter mist de rietgors zijn zwarte kop en kan de vogel bij vluchtig kijken verward worden met de ijsgors of zelfs met een huismus. Zoals zijn naam aangeeft, leeft hij in

het riet dat groeit langs meren, vijvers en moerassen. De rietgors is een indicatorsoort voor het rietmoeras landschapstype.

Stimuleringsmaatregel

De beste stimuleringsmaatregel voor de rietgors is het behoud van het rietmoeras landschap. Ons stadsdeel zal er dan ook alles aan doen om er voor te zorgen dat een dergelijk landschapstype zoals het veenweidegebied bij het Science Park Amsterdam blijft bestaan.

11.1.11 Rietzanger (*Acrocephalus schoenobaenus*)

De rietzanger is een zangvogel uit de familie van zangers (Sylviidae). Ze worden ongeveer 13 cm groot. Rietzangers zingen vanaf de top van rietstengels of tijdens korte baltsvluchten. De zang is te omschrijven als een mengeling van scherpe en melodieuze toontjes. De rietzanger lijkt op de zwartkopriet-zanger, maar is lichter van kleur. De vogel leeft en nestelt tussen moerasplanten, begroeiing op de oever en in lage struiken en heggen, gewoonlijk dicht bij water.

Rietzangers komen tijdens het broedseizoen in vrijwel geheel Europa voor, met uitzondering van Ierland, Noord-Frankrijk en Scandinavië. Het betreft een indicatorsoort voor rietmoeras landschap.

Stimuleringsmaatregel

De beste stimuleringsmaatregel voor de rietgors is het behoud van het rietmoeras landschap. Ons stadsdeel zal er dan ook alles aan doen om er voor te zorgen dat een landschapstype zoals bijvoorbeeld het Science Park Amsterdam-veenweidegebied blijft bestaan.

11.1.12 Slechtvalk (*Falco peregrinus*)

De slechtvalk behoort tot de grootste valken. Deze roofvogel staat bekend als de snelst duikende vogel ter wereld. Het dier maakt vanaf grote hoogte steile duikvluchten en bereikt daarbij snelheden tot over de 300 km/h. De prooi wordt in de vlucht geslagen en is meestal op slag dood. In Nederland en België is deze vogel steeds vaker te bewonderen. Vooral in de winter is de slechtvalk een gewone verschijning aan het worden. Sinds begin jaren '90 broedt deze vogel ook in de lage landen, onder andere in speciale nestkasten, hoog op elektriciteitscentrales. De prooien zijn meestal vogels (duiven, eenden, etc.) maar soms ook andere dieren die op de grond worden gegrepen. In de tweede wereldoorlog werden slechtvalken afgeschoten omdat deze de postduiven (die tussen militaire posten werden gebruikt) aanvielen. In de zestiger jaren kreeg de soort in Europa bijna de doodsteek wegens het gebruik van het bestrijdingsmiddel DDT. Sinds hun bescherming in verschillende landen lijken ze opnieuw aan een opmars bezig.

De slechtvalk is een forse valk met een gemiddelde grootte van 43 cm. Ze hebben een lichte onderkant met dwarsbanden en een donkergrijze rug. Er is een brede, zwarte baardstreep. De poten zijn geel en de snavel is blauwzwart. De snavel is al vanaf de basis gekromd. Zoals bij de meeste roofvogels is het vrouwtje aanmerkelijk groter en zwaarder dan het mannetje (tot 30% zelfs).

Stimuleringsmaatregel

Het stadsdeel gaat proberen om in samenwerking met stadsecologie en de eigenaar van een hoog gebouw nabij het Amstelstation een nestkast te plaatsen (eventueel met een web camera).

11.1.13 Sperwer (*Accipiter nisus*)

De sperwer is een kleine snelle roofvogel. Het mannetje is kleiner dan het vrouwtje, zoals bij alle roofvogels. Bij de sperwer is dit verschil zeer uitgesproken; het vrouwtje is tweemaal zo zwaar als het mannetje. De lengte van kop tot staart varieert van 28 tot 38 centimeter.

Zangvogels zijn de voornaamste prooi, met name de huismus, vink, spreeuw en mees. De sperwer jaagt met een plotselinge snelle vlucht in het voorbijgaan of vanuit dekking. Ieder jaar wordt hoog in de boom een nieuw nest gebouwd, waarin meestal 4 of 5, eieren worden gelegd.

Sperwers leven voornamelijk in bosgebieden (vaak naaldbos), maar ook in cultuurland en steden. Vogels uit de noordelijke streken overwinteren in West- en Midden-Europa. Sperwers zijn in ons stadsdeel gesignaleerd in DNO en het Oosterpark broedgevallen vanaf 2000. Het is een echte indicatorsoort voor verbossing.

Stimuleringsmaatregel

De beste stimuleringsmaatregel voor de sperwer is het behoud van het bosrijke of daarop lijkende gebieden. Ons stadsdeel zal er dan ook alles aan doen om er voor te zorgen dat een landschapstype zoals DNO en het Oosterpark met grote oude bomen blijft bestaan.

11.2. Zoogdieren

Ons stadsdeel kent verschillende soorten zoogdieren. De meeste zoogdieren van de in het stadsdeel aanwezige soorten zijn algemene soorten. Een enkele soort is bijzonder omdat deze op een bepaald landschapstype is gespecialiseerd. Deze bijzondere soort noemen we ook wel een indicatorsoort. De mate van aanwezigheid van deze soort geeft aan of het al dan niet goed gaat met het betreffende gebied. De meeste zoogdieren worden beschermd door de Flora- en faunawet. De vleermuizen zijn ondergebracht in tabel 3 (zie bijlage 4) de overige zoogdieren in tabel 1 (bijlage 2).

11.2.14 Egel (*Erinaceus europaeus*)

De West-Europese egel is een algemeen, wijdverbreid zoogdier uit de familie der egels (*Erinaceidae*). De egel is een bekende verschijning in tuinen in West-Europa. Hij is vooral bekend om zijn stekelige vacht en zijn gewoonte om zich bij gevaar op te rollen.

De lengte is ongeveer 22,5 tot 27,5 centimeter. Ze hebben een staartje van 15 tot 30 millimeter, en worden 12 tot 15 cm hoog. Het gewicht is tussen de 400 en 1200 gram. De rug van de egel is bedekt met ongeveer 6000 stekels van 2 tot 3 centimeter, en bij bedreiging rolt de egel zich op tot een bal. Deze stekelige bal vormt een goede bescherming tegen natuurlijke vijanden zoals de vos, maar is echter kansloos tegen auto's. Hij wisselt zijn stekels zelden en onregelmatig, gemiddeld gaan stekels zo'n 18 maanden mee. Zijn dieet bestaat uit (naakt)slakken, wormen en insecten als mestkevers en rupsen; egels zijn daarmee nuttige helpers in de ongediertebestrijding. Ook eten ze spinnen, en een enkele keer grijpen ze een klein gewerveld dier als kikkers, hagedissen, jonge knaagdieren, vogeleieren en aas, of plantaardig voedsel als fruit en paddestoelen. Verhalen dat hij ook slangen kan doden zijn tot nog toe nooit bewezen. Het zijn nachtdieren, die gemiddeld zo'n 70g voedsel per nacht eten. In de herfst als de temperatuur daalt en het voedselaanbod schaars wordt, gaat de egel in winterslaap. Egels zijn solitaire dieren. Soms kan een paartje een nest delen, maar dit is voor een korte tijd. Het geluid van egels bestaat vaak uit snuiven, bij het eten, en knorren, bij gevaar. Van de zintuigen zijn vooral het gehoor en de reukzin goed ontwikkeld. Ze kunnen goed klimmen en zwemmen. De egel smeert zichzelf soms in met schuimend speeksel. Een verklaring hiervoor is nooit gevonden. Waarschijnlijk doet hij het om vijanden te verjagen of om parasieten te doden. De normale levensverwachting is 4-7 jaar, met een maximum tot 16 jaar. De belangrijkste doodsoorzaak is waarschijnlijk verhongering tijdens de winterslaap. In stedelijke gebieden is dit het verkeer. De belangrijkste natuurlijke vijand is waarschijnlijk de das. Egels komen voor in loofbossen, vochtige weiden en grasvelden. Hij is vooral dol op bosranden, waar deze leefgebieden samenkomen. De egel komt veel voor in tuinen, waar sommige mensen ze bijvoeren. Koemelk is uit den boze voor egels. Honden- of kattenvoer sluit beter aan op zijn natuurlijke voedsel. Beter is niet in te grijpen, en de egel zijn gang te laten gaan.

Stimuleringsmaatregel

De beste stimuleringsmaatregel voor de egel is om hem met rust te laten als je deze aantreft in je tuin. Geef hem beslist geen koemelk! Mocht iemand een gewond exemplaar aantreffen dan kunt u het beste contact opnemen met Stichting Egelopvang Amstelveen www.egelopvangamstelveen.nl

Daarnaast is het behoud van het bosrijke of daarop lijkende gebieden erg belangrijk voor het voortbestaan van de egel. Ons stadsdeel zal er dan ook alles aan doen om er voor te zorgen dat een landschapstype zoals DNO en het Oosterpark blijft bestaan.

11.2.15 Gewone dwergvleermuis (Pipistrellus pipistrellus)

De gewone dwergvleermuis is een vleermuis uit de familie der gladneuzen (Vespertilionidae). Het is de meest voorkomende vleermuis in Nederland: 90% van de waargenomen vleermuizen zijn gewone dwergvleermuizen. In vrijwel elke straat kan je ze vinden. In Nederland is de dwergvleermuis vrij algemeen in tuinen, bosranden en boomgaarden. Ook in gebouwen en holle bomen komen ze voor, met name in de winter (in zwermen). De gewone dwergvleermuis is één van de kleinste Europese vleermuissoorten. De vacht is bruin: de

bovenzijde kan verschillen van oranjebruin tot roestbruin tot kastanjebruin tot donkerbruin, de onderzijde is gelig tot grijsig bruin. Jonge en onvolwassen dieren zijn donkerder en grijzer van kleur. De dwergvleermuis wordt 36 tot 51 millimeter lang, met een spanwijdte van 180 tot 240 millimeter. Hij weegt ongeveer 3,5 tot 8,5 gram. De kraamkolonies bevinden zich rond gebouwen en in rotsspleten, maar ook achter verkeersborden en in vleermuiskasten. In deze kraamkolonies bevinden zich gemiddeld tachtig dieren, maar dit getal kan tot duizend dieren oplopen. Ook ruige dwergvleermuizen en onvolwassen mannetjes kunnen zich in deze kolonies bevinden. De dwergvleermuis overwintert in gebouwen en in bomen. Ze beginnen later aan hun winterslaap dan andere vleermuizen, pas in november of december. Ook 's winters laten ze zich nog vaak zien. Ze overwinteren zelden in grotten. De dwergvleermuis is een nachtdier. Als hij overdag of in de winterslaap verstoord wordt, kan hij zich doodstil houden. De dwergvleermuis komt 2 tot 35 minuten na de zonsondergang tevoorschijn. De dwergvleermuis jaagt over water en weilanden, langs heggen en bosranden en bij lantaarnpalen. De vlucht is snel en trekkerig. De dwergvleermuis jaagt op kleine insecten, voornamelijk mugjes en schietmotten, maar ook motten en gaasvliegen. Ze vangen geregeld meer dan drieduizend insecten per nacht. Soms jagen ze in groepjes van tien tot twintig dieren. Afhankelijk van het weer zijn ze acht uur achter elkaar op één plek aan het foerageren. De dwergvleermuis wordt gemiddeld vier jaar oud. De maximale leeftijd is circa 16 jaar. De dwergvleermuis komt vooral voor rond bebouwing, maar is te vinden in ieder habitat. Het is één van de meest voorkomende vleermuizen van Europa en de meest voorkomende in stedelijk gebied. Hij komt voor tot 2000 meter hoogte, in bijna geheel Europa, met uitzondering van IJsland en het noorden en midden van Scandinavië. Hij komt verder voor tot in Noordwest-Afrika, de Kaukasus en in Centraal-Azië oostwaarts tot China en Myanmar.

Stimuleringsmaatregel

In samenwerking met stadsecologie en de vleermuiswerkgroep Amsterdam zal het stadsdeel in een aantal parken en plantsoenen vleermuisnestkasten ophangen.

11.2.16 Gewone wezel (*Mustela nivalis*)

De wezel is een roofdier uit de familie der marterachtigen (Mustelidae). Het kleinste roofdier ter wereld. Een vrouwtjeswezel weegt slechts 35 gram, lichter dan een veldmuis.

De wezel is een klein dier met een lang lichaam. Een volwassen dier is circa 20 centimeter lang en 4 tot 5 centimeter hoog. De staart is ongeveer 60 millimeter. Vrouwtjes zijn een stuk kleiner dan mannetjes.

Wezels hebben een roodachtig tot kastanjebruine rugzijde en een witte buikzijde, waarbij de grens tussen de kleuren onregelmatig is. In het hoge noorden worden wezels in de winter (gedeeltelijk) wit, maar in Nederland en België worden ze niet zuiver wit. De witte vacht dient als camouflage. Wezels hebben een witte vlek op de keel en hebben een bruinrode staart. De staart heeft geen zwarte punt, zoals bij de grotere hermelijn, die verder veel op de wezel lijkt.

De wezel voedt zich voornamelijk met knaagdieren als muizen, woelmuizen en lemmingen, maar ook grotere zoogdieren als konijnen en woelratten, vogels, eieren, kleine reptielen, kikkers en insecten. Veel van hun prooidieren zijn groter dan de wezel zelf. Als wezels jagen, achtervolgen ze prooien zoals kleine knaagdieren tot in hun hol. De dieren eten ongeveer eenderde van hun lichaamsgewicht aan voedsel per dag. Ze moeten dagelijks eten om niet te sterven aan verhongering.

De dieren zijn zowel 's nachts als overdag actief, waarbij ze onregelmatig rustperiodes nemen. Vaak staan wezels op hun achterpoten om de omgeving te verkennen.

Wezels leven solitair. Het territorium van een mannetje overlapt meestal meerdere territoria van vrouwtjes. Het hol is vaak een hol van een gedood prooidier. Het nest wordt in koudere streken bedekt met de vacht van prooidieren. Vrouwtjes leggen in de lente voedselvoorraden aan, waardoor ze minder hoeven te jagen en energie sparen voor de dracht.

In april en mei is de eerste worp, na een draagtijd van 34 tot 37 dagen. Wezels worden in het wild maximaal drie jaar oud, maar in gevangenschap worden ze wel tien jaar oud.

In geheel Europa kunnen wezels aangetroffen worden, met uitzondering van Ierland. Zowel in stedelijke gebieden als op het platteland komen ze voor. Wezels leven vooral in heggen, struikgewas en bosranden, maar ze kunnen overal overleven, zolang er voldoende beschutting en prooi is. De dieren zijn te vinden van graslanden tot bossen, van zandduinen tot in bergen, van moerassen tot woestijnen.

De wezel is een beschermde diersoort. Het betreft een indicatorsoort voor zowel het Ecolint landschapstype als ook voor gevarieerde ruigte. Wezels komen in Oost-Watergraafsmeer voor op DNO, sportvelden middenmeer en voorland het Science Park Amsterdam en VTP Amstelglorie.

Stimuleringsmaatregel

Behoud van de landschapstypen Ecolint en gevarieerde ruigte is van groot belang voor de gewone wezel. Ons stadsdeel zal er dan ook alles aan doen om er voor te zorgen dat gebieden zoals DNO, sportvelden middenmeer en voorland het WTCW terrein en VTP Amstelglorie blijven bestaan.

Ook van belang is dat er veilige routes in de vorm van ecogoten onder de wegen worden aangelegd tussen de verschillende groengebieden. Het leefgebied wordt hiermee vergroot en ook andere kleine zoogdieren zoals egel en muizen maar ook amfibieën profiteren van deze maatregel. Het stadsdeel gaat onderzoeken waar dergelijke verbindingen tussen groengebieden door de aanleg van ecogoten noodzakelijk zijn en waar deze dus in de toekomst in het kader van bijvoorbeeld een herinrichtingsproject aangelegd moeten worden.

11.2.17 Hermelijn (*Mustela erminea*)

Hermelijnen zijn familie van de wezel en lijkt er veel op, maar is groter. Hij heeft een langgerekt lichaam. De zomervacht is kastanjebruin van kleur, met een gelig witte buikzijde en een zwarte staartpunt. In de winter is de vacht wit. In het noorden van het verspreidingsgebied wordt de vacht geheel wit (met uitzondering van het zwarte staartpuntje), maar in zuidelijker gelegen gebieden wordt hij slechts gedeeltelijk wit. In

vroegere tijden werden de wintervachten van hermelijnen massaal verwerkt in de bontafzettingen van koningsmantels, vandaar de overdadige zwarte stippen daarop. Het dier kan 160 tot 310 millimeter lang worden, met een staartlengte van 95 tot 140 millimeter en een gewicht van 90 tot 445 gram. Mannetjes zijn veel groter dan vrouwtjes. De hermelijn is zowel overdag als 's nachts actief, met rustpauzes tussendoor. Het is een carnivoor, die voornamelijk op knaagdieren als woelmuizen jaagt. Ook vogels en haasachtigen (die groter zijn dan zichzelf) worden gedood. Mannetjes doden grotere prooidieren dan vrouwtjes. De prooidieren worden met een beet in de nek gedood.

De paartijd valt in mei en juni. Ze leven solitair in territoria. Binnen een territorium bevinden zich twee tot tien nesten. Hermelijnen gebruiken een holle boom, een ruimte tussen rotsen of een verlaten hol als nest. De verlaten hollen kunnen van prooidieren zijn. Het nest wordt bedekt met de vacht van knaagdieren. In april en mei worden vijf tot twaalf jongen geboren. De jongen zijn blind en doof, maar zijn al bedekt met een bleke, pluizige vacht. Hermelijnen kunnen tien jaar oud worden, maar gemiddeld worden ze slechts anderhalf jaar oud. De hermelijn is een beschermde diersoort en komt in ons stadsdeel voor op de sportvelden middenmeer – voorland en in de Groene Staart. Samen met de wezel is de hermelijn een indicator soort van ruige landschappen en goede en veilige groene verbindingen

Stimuleringsmaatregel

Het behoud van het landschapstype gevarieerde ruigte is van groot belang voor de hermelijn. Ons stadsdeel zal er dan ook alles aan doen om er voor te zorgen dat gebieden zoals sportvelden middenmeer en voorland en de Groene Staart blijven bestaan.

De verbinding tussen de verschillende groene gebieden via ecogoten is ook van belang voor de hermelijn. Het stadsdeel gaat onderzoeken waar dergelijke verbindingen tussen groengebieden - voor de hermelijn - door de aanleg van ecogoten noodzakelijk zijn en waar deze dus in de toekomst in het kader van bijvoorbeeld een herinrichtingsproject aangelegd moeten worden.

11.2.18 Laatvlieger (*Eptesicus serotinus*)

Ook de laatvlieger is een vleermuis uit de familie der gladneuzen (*Vespertilionidae*). Hij dankt zijn Nederlandse naam aan het feit dat hij later uitvliegt dan een andere grote vleermuissoort, de rosse vleermuis of vroegvlieger. De laatvlieger is een grote vleermuissoort. De kopromplengte is 58 tot 80 millimeter, met een staart van 46 tot 57 millimeter. De spanwijdte is 32 tot 38 centimeter en hij weegt 15 tot 30 gram.

De bovenzijde van de vacht is donker rookbruin, waarvan de punten goudkleurig kunnen zijn en licht glanzen. De onderzijde is geelbruin. De oren en snuit zijn zwart, terwijl de brede vleugels donkerbruin tot zwart zijn. De oren zijn relatief klein en driehoekig. De laatvlieger is een nachtdier. Een kwartier tot twintig minuten na zonsondergang vliegen ze uit. De hele kolonie vliegt rond dezelfde tijd uit. Vroeg in het jaar zijn de laatvliegers al na een half uurtje terug, later in het jaar vliegen ze langer uit. Ook vliegen ze een tweede keer uit. Bij terugkeer cirkelt de laatvlieger eerst rond het verblijf voor hij naar binnen vliegt. De laatvlieger vliegt tijdens de jacht zelden verder dan twee kilometer ver. De vlucht is langzaam en fladderend, met steile duiken. Hij jaagt tot tien meter boven de grond, langs opstaande elementen als heggen, bomen, lantaarnpalen en huizen. Ook vliegt hij graag in tuinen en langs bosranden. Vroeg in het jaar jagen ze op muggen, vliegen en motten, maar later in het jaar vangen ze ook grotere insecten, als meikevers en grote motten. Meestal vangen en eten ze de insecten in de lucht. Soms jagen ze in groepjes.

Kraamkamers bevinden zich voornamelijk in gebouwen, in holle muren of houtstapels. Een enkele keer zijn ze ook in bomen te vinden. Mannetjes verblijven zomers in gebouwen, onder daken, en in vogelhuisjes en in vleermuiskasten. Meestal leven ze solitair of in kleine groepjes. Laatvliegers zijn standvleermuizen: de afstanden tussen zomer- en winterverblijf zijn vrij klein, maximaal 50 km. Winterverblijven worden zelden aangetroffen er is dan ook weinig bekend over de overwintering. Waarschijnlijk verblijven laatvliegers ook 's winters in gebouwen. Een enkel mannetje wordt soms aangetroffen in muren, daken en spleten. De winterslaap duurt van november tot maart, april. Als de temperatuur hoog genoeg is, jaagt de soort ook 's winters. De laatvlieger kan circa 19 jaar oud worden.

De laatvlieger komt het liefst voor in licht beboste parken en grasvelden, ook in stedelijk gebied. Jagen doet hij voornamelijk over weiden, parken en bosranden, heggen en langs wegen. Soms waagt hij zich ook in het bos.

De (gewone) dwergvleermuis en de laatvlieger zijn gesignaleerd in Park Frankedael, DNO, Oosterpark, sportparken middenmeer - voorland en Overamstel het Darwinplantsoen, spoorbaan Amstelstation – Muiderpoort in de Groene Staart het oeverbos en in volkstuinpark Amstelglorie.

Stimuleringsmaatregel

In samenwerking met stadsecologie en de vleermuiswerkgroep Amsterdam zal het stadsdeel in een aantal parken en plantsoenen vleermuisnestkasten ophangen.

11.2.19 Ruige dwergvleermuis (Pipistrellus nathusii)

En ook de ruige dwergvleermuis is een vleermuis uit de familie der gladneuzen (Vespertilionidae). Deze soort lijkt erg op de gewone dwergvleermuis maar is iets groter en grover gebouwd. De ruige dwergvleermuis heeft zomers een rode tot kastanjebruine vacht. Na de rui in juli of augustus krijgt hij een donkerbruine vacht, vaak met grijze punten. Hij heeft korte, driehoekige oren met een afgeronde top. De vleugels zijn breder en langer dan de die van de dwergvleermuis. De geluidfrequentie die de ruige dwergvleermuis gebruikt is ongeveer

40 kHz. In de zomer zijn ze voornamelijk te vinden in Oost- en Midden-Europa: veelal in de Baltische staten, waar ze hun kraamkolonies hebben. In Nederland is maar eenmaal een kraamkolonie gevonden. De kraamkolonies bevinden zich in holle bomen en boomspleten, en een enkele keer in gebouwen. Ze overwinteren in spleten in rotsen en muren, in holle bomen en in grotten. Vanaf augustus en september trekken ze van Oost-Europa richting Frankrijk, Zwitserland en het westen van Duitsland. Ze vertonen dus net als vogels trekgedrag. Vleermuizen zijn nachtdieren die vroeg in de avond uitvliegen. Ruige dwergvleermuizen vliegen meestal langs rechte lijnen in het landschap, bijvoorbeeld straten, wegen en vaarten, van de slaapplaats naar het jachtgebied. Op zo'n vier tot vijftien meter boven de grond jagen ze op middelgrote tot grote insecten. Ze zijn wendbaarder dan de kleinere gewone dwergvleermuis in nauwe gangen.

Anders dan gewone dwergvleermuis vestigen de ruige dwergvleermuizen pas aan het begin van het paarseizoen een territorium. De mannetjes roepen de vrouwtjes vanaf het territorium, maar voeren ook zangvluchten uit. De paartijd is van september tot november. Zo'n vijftig tot tweehonderd vrouwtjes verzamelen zich in één kolonie. Eind juni, juli worden de jongen geboren. Er worden één tot twee jongen per nest geboren. Na drie dagen gaan de ogen open en na drie weken kunnen ze vliegen.

De ruige dwergvleermuis komt vooral in bossen voor, zowel vochtige loofwouden als droge dennenbossen. Regelmatig laat hij zich zien bij oevers, en hij komt ook vaak voor boven landbouwgrond, parken en langs bosranden. Hij lijkt een voorkeur te hebben voor laagland. Anders dan de gewone dwergvleermuis komt hij zelden voor bij bebouwing. Hij wordt alleen in Europa aangetroffen, vooral in Midden- en Oost-Europa. Oostelijk komt hij voor tot de Oeral, noordelijk tot de Baltische Staten en zuidelijk tot Griekenland. In Nederland bleek de soort na onderzoek algemener te zijn dan werd aangenomen. De soort staat in Nederland niet op de rode lijst. Ook hier betreft het een beschermde diersoort. De ruige dwergvleermuis is gesignaleerd in Park Frankedael, DNO, het Oosterpark, de Groene Staart, Sportpark Overamstel en het Oeverbos.

Stimuleringsmaatregel

In samenwerking met stadsecologie en de vleermuiswerkgroep Amsterdam zal het stadsdeel in een aantal parken en plantsoenen vleermuisnestkasten ophangen.

11.2.20 Watervleermuis (Myotis daubentonii)

De watervleermuis wordt ongeveer 45 tot 55 mm groot met een spanwijdte van 230 tot 275 mm en een gewicht 6 tot 15 gram. De oorschelp van de watervleermuis is groot, maar de watervleermuis heeft de kleinste oren van het geslacht. De rugzijde is grijsachtig rood tot bruingrijs, de buikzijde is grauwwit tot zilvergrijs. Er is een duidelijke grens tussen beide zijden. De oren en snuit zijn roze-bruin.

Watervleermuizen komen 's nachts tevoorschijn, ongeveer een half uur

tot een uur na zonsondergang. Ze jagen zelden meer dan 6 kilometer van hun verblijfplaats af. De watervleermuis vliegt laag over het wateroppervlak, jagend op schietmotten, haften en vliegen, soms ook op dansmuggen en motten. Hij vangt ze in de lucht of van het wateroppervlak, waarbij hij zijn poten of staartmembraan gebruikt. De watervleermuis eet en drinkt vliegend, en kan een snelheid tot 23 kilometer per uur halen.

De kraamkoloniën bevinden zich in boomholten, rotsspleten en zolders. De ingang naar de kolonie kan zich minder dan een meter van de grond bevinden. Deze kolonies kunnen uit twintig tot vijftig dieren bestaan, alhoewel er ook kolonies van honderd dieren bekend zijn. Mannetjes leven solitair of in kleine groepjes. Deze verblijven in muren, onder bruggen en in spleten. Watervleermuizen overwinteren van eind-september tot maart en april met meer dan duizend dieren in koude, vochtige ondergrondse holen, waaronder grotten, mijnen, kelders en oude putten. In Nederland is hij vrij algemeen in Zuid-Limburgse grotten te vinden.

De watervleermuis kan veertig jaar oud worden. Met uitzondering van Scandinavië, Noord-Rusland, IJsland en het zuiden van de Balkan komt de watervleermuis in geheel Europa voor. De dieren houden zich vooral op in open bebost terrein in de buurt van water (vandaar de naam). De watervleermuis staat niet op de Nederlandse rode lijst en wordt in Nederland niet als bedreigd beschouwd. Wel betreft het een volgens de FFW beschermde diersoort. De watervleermuis is in ons stadsdeel gesignaleerd in het Oeverbos.

Stimuleringsmaatregel

Met name van belang voor de Watervleermuis is dat het leefgebied en open water (b.v. de Amstel, Ringvaart), waar boven kan worden gejaagd, wordt behouden.

11.3. Insecten

In ons stadsdeel komen verschillende insecten soorten voor. Iedereen kent wel de mug en de vlieg. Maar ook vlinders en libellen zijn algemeen voorkomende insecten in het ons stadsdeel. De meeste van deze insecten zijn algemene soorten. Enkele soorten daarentegen zijn bijzonder omdat er in Nederland maar weinig voorkomen of omdat deze soort zich op een bepaald landschapstype heeft gespecialiseerd. Een soort die zich op een bepaald landschapstype specialiseert noemen we ook wel een indicatorsoort. De mate van aanwezigheid van deze soort geeft aan of het al dan niet goed gaat met het betreffende gebied.

11.3.1 Boomblauwtje (*Celastrina argiolus*)

Vrouwetje

Mannetje

Het boomblauwtje is een dagvlinder uit de familie Lycaenidae, de kleine pages, vuurvlinders en blauwtjes. De spanwijdte van de vlinder ligt tussen de 26 en 32 millimeter. De vleugels van mannetjes zijn aan de bovenzijde geheel blauw terwijl de vrouwjes een brede zwarte band langs de vleugels hebben. De vlinder is te herkennen aan de zilverwitte tot lichtblauwe onderzijde van de vleugel waarop zwarte stippen te zien zijn.

De voedselplanten van de vlinder zijn onder andere klimop, hulst, struikhei, vuilboom, kornoelje en kardinaalsmuts. Het boomblauwtje heeft een voorkeur voor bosachtige gebieden als leefomgeving. Het boomblauwtje vliegt in twee generaties per jaar. De eerste generatie van april tot juni en de tweede generatie in juli, augustus en begin september. De soort komt algemeen voor in Nederland en België en is in Europa niet bedreigd. Het boomblauwtje is dan ook geen beschermde vlinder soort. Deze soort is in ons stadsdeel op verschillende plekken gesignaleerd zoals: het Oosterpark, park Frankendael, Prins Bernhardpark, het Darwinplantsoen, DNO, sportpark Drieburg, sportvelden middenmeer en voorland, het Science Park Amsterdam, VTP Amstelglorie en in de Groene Staart. Het boomblauwtje is een indicatorsoort voor het landschapstype bosplantsoen. Het boomblauwtje is geen Rode Lijst soort maar wordt wel gemonitord (Netwerk Ecologische Monitoring).

Stimuleringsmaatregel

De beste stimuleringsmaatregel is het behoud van het landschapstype waar deze vlinder met name in voor komt. In het stadsdeel is dit bijvoorbeeld het Oosterpark en Park Frankendael. Daarbij is van belang dat er variatie in de bosrand aanwezig is en voedselplanten. Met name een geleidelijke overgang tussen van bos naar grasland is zeer aantrekkelijk voor de aanwezigheid van het boomblauwtje. Het beheer van deze gebieden is dan ook hierop gericht.

11.3.2 Bruin blauwtje (*Aricia agestis* ssp. *agestis*)

Het bruin blauwtje is een dagvlinder uit de familie Lycaenidae, de kleine pages, vuurvlinders en blauwtjes. Het bruin blauwtje komt algemeen voor in Centraal- en Zuid-Europa, op warme graslanden, heiden en duinen. De vliegtijd is van mei tot en met oktober. Zoals ook het icarusblauwtje en de kleine vuurvlinder komt het bruin blauwtje met name voor in grasland / kruiden bermen. Het bruin blauwtje is niet beschermd volgens de FFW maar wel opgenomen in de

doelsoortenlijst van het ministerie van LNV, gemonitoorde soort (Netwerk Ecologische Monitoring) en opgenomen in de Rode Lijst Dagvlinders.

Stimuleringsmaatregel

Langs brede bermen en taluds kunnen vlinders als het bruinblauwtje de stad inkomen. Deze verbindingbanen moeten dan wel voldoen aan de eisen die deze soorten stellen. Een berm die vlindervriendelijk wordt beheerd en waar een gefaseerd maaibeheer op wordt toegepast, heeft ook een belangrijke functie voor andere insecten, kleine zoogdieren en amfibieën. In ons stadsdeel zijn bepaalde delen van het spoortalud zeer geschikt voor vlinders als het bruin blauwtje. De bedoeling is om op termijn bepaalde delen van het spoortalud zo te veranderen dat dit geschikt wordt gemaakt voor een grasland minnende soort als het bruin blauwtje.

11.3.3 Gehakelde aurelia (*Polygonia c-album*)

De gehakelde aurelia is een dagvlinder uit de familie Nymphalidae, de vossen, parelmoervlinders en weerschijnvlinders. De vleugel varieert in lengte tussen de 20 en 26 mm.

De vlinder komt in vrijwel heel Europa voor en is een bewoner van bosranden en open plekken in het bos.

De vlinders voeden zich niet alleen met nectar, maar ook met het sap van rottend fruit. De vliegtijd is van maart tot en met oktober. Favoriete waardplanten van de gehakelde aurelia zijn brandnetel, hop en iep. Ze leven in twee generaties. De eerste bezoekt in de lente, na de overwintering, graag bloeiende wilgenkatjes.

De zomergeneratie heeft een voorkeur voor nectarrijke bloemen, vaak in gezelschap van de kleine vos. De vlinder overwintert in de strooisellaag als vlinder, vermomd als een dor blaadje. Idem als boomblauwtje en het landkaartje is deze soort een indicator voor bosplantsoen en grasland. De gehakelde aurelia is niet beschermd volgens de FFW. Het betreft wel een gemonitoorde soort (Netwerk Ecologische Monitoring).

Stimuleringsmaatregel

De beste stimuleringsmaatregel is het behoud van het landschapstype waar deze vlinder met name in voor komt. In het stadsdeel is dit bijvoorbeeld het Oosterpark en Park Frankendael. Daarbij is van belang dat er variatie in de bosrand aanwezig is. Met name een geleidelijke overgang tussen van bos naar grasland is zeer aantrekkelijk voor de aanwezigheid van het boomblauwtje. Het beheer van deze gebieden is dan ook hierop gericht.

11.3.4 Icarusblauwtje (*Polyommatus icarus*)

Het icarusblauwtje is een dagvlinder uit de familie Lycaenidae, de kleine pages, vuurvlinders en blauwtjes. Deze soort komt algemeen voor in heel Europa, op droge schrale graslanden tot matig vochtige steppe. De vliegtijd is van april tot en met oktober. De rups overwintert.

Waarnemingen van feitelijke ei-afzetting zijn vrij spaarzaam. De eitjes worden tussen de bovenste bladeren op de jonge nog niet bloeiende planten van Gewone rolklaver afgezet. De rupsen worden gevonden op diverse planten uit de Vlinderbloemenfamilie als Sikkelklaver, hopklaver, Kleine klaver, Gewone rolklaver, Lotus uliginosus, Paardenhoeftklaver, Coronilla varia, Kattedoorn en Kruidstinkkruid. Het icarusblauwtje is geen

rode lijst soort. In Oost / Watergraafsmeer komt de vlinder op verschillende plekken voor zoals: Onderlangs, sportpark Drieburg, Onderlangs, sportvelden middenmeer en voorland, Science Park Amsterdam, VTP Amstелglorie, Groene Staart. Het is een indicator soort voor grasland. Het icarusblauwtje komt algemeen voor in heel Europa, op droge schrale graslanden tot matig vochtige steppe. Deze vlindersoort is niet beschermd. Het betreft wel een gemonitorde soort (Netwerk Ecologische Monitoring).

Stimuleringsmaatregel

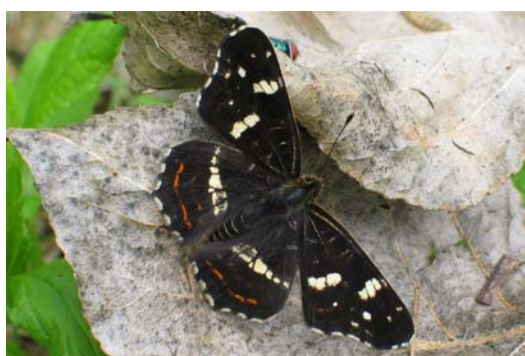
Langs brede bermen en taluds kunnen vlinders als het icarusblauwtje de stad inkomen. Deze verbindingbanen moeten dan wel voldoen aan de eisen die deze soorten stellen. Een berm die vlindervriendelijk wordt beheerd en waar een gefaseerd maaibeheer op wordt toegepast, heeft ook een belangrijke functie voor andere insecten, kleine zoogdieren en amfibieën.

In ons stadsdeel zijn bepaalde delen van het spoortalud zeer geschikt voor vlinders als het icarusblauwtje. De bedoeling is om op termijn bepaalde delen van het spoortalud zo te veranderen dat dit geschikt wordt gemaakt voor grasland minnende soorten.

11.3.5 Landkaartje (*Araschnia levana*)

voorjaarsvorm

zomervorm

Het landkaartje is een dagvlinder uit de familie Nymphalidae, de vossen, parelmoervlinders en weerschijnvlinders. De onderkant van de vleugels is een netwerk van lijnen en daar dankt deze vlinder zijn naam aan. Het landkaartje komt in grote delen van Europa algemeen voor en heeft als leefgebied de bossen en bosranden. De waardplant van de rupsen is de brandnetel.

Bijzonder aan deze vlinder is dat er twee vormen zijn. De eerste generatie in het voorjaar is oranje-rood met zwarte vlekken terwijl de zomergeneratie zwart is met een witte band. De verschillende vormen had Carolus Linnaeus in 1758 als twee verschillende soorten beschreven. De voorjaarsvorm als *Papilio levana* en de zomervorm als *Papilio prorsa*. Het seizoendimorfisme wordt veroorzaakt door de diapauze die de overwinterende poppen van de voorjaarsvorm ondergaan. De vlinder vliegt van zeeniveau tot 1500 meter. De vliegtijd is van mei tot en met oktober. Zoals ook het boomblauwtje en de gehakkelde aurelia betreft het een indicatorsoort voor bosplantsoen en grasland. Het landkaartje komt is geen rode lijst soort. Het landkaartje is niet beschermd volgens de FFW. Het betreft wel een gemonitorde soort (Netwerk Ecologische Monitoring).

Stimuleringsmaatregel

De beste stimuleringsmaatregel is het behoud van het landschapstype waar deze vlinder met name in voor komt. In het stadsdeel is dit bijvoorbeeld het Oosterpark en Park Frankendael. Daarbij is van belang dat er variatie in de bosrand aanwezig is. Met name een geleidelijke overgang tussen van bos naar grasland is zeer aantrekkelijk voor de aanwezigheid van het boomblauwtje. Het beheer van deze gebieden is dan ook hierop gericht.

11.3.6 Kleine vuurvlinder (*Lycaena phlaeas*)

De kleine vuurvlinder is een dagvlinder uit de familie Lycaenidae, de kleine pages, vuurvlinders en blauwtjes.

Met een vleugellengte van rond de 13 mm is het een vrij kleine vlinder en komt in heel Europa algemeen voor tot een hoogte van 2400 meter. Leefgebied is onder andere graslanden en heide. De vliegtijd is van maart tot en met oktober in twee generaties.

De kleine vuurvlinder is zoals ook het bruin blauwtje en icarusblauwtje een uitstekende indicatorsoort voor gras / kruidenrijke bermen. De kleine vuurvlinder is niet beschermd volgens de

FFW. Het betreft wel een gemonitorde soort (Netwerk Ecologische Monitoring).

Stimuleringsmaatregel

Langs brede bermen en taluds kunnen vlinders als de kleine vuurvlinder, het bruin blauwtje en het icarusblauwtje de stad inkomen. Deze verbindingbanen moeten dan wel voldoen aan de eisen die deze soorten stellen. Een berm die vlindervriendelijk wordt beheerd en waar een gefaseerd maaibeheer op wordt toegepast, heeft ook een belangrijke functie voor andere insecten, kleine zoogdieren en amfibieën.

In ons stadsdeel zijn bepaalde delen van het spoortalud zeer geschikt voor vlinders als de kleine vuurvlinder. De bedoeling is om op termijn bepaalde delen van het spoortalud zo te veranderen dat dit geschikt wordt gemaakt voor grasland minnende soorten.

11.4. Amfibieën

In ons stadsdeel komen een beperkt aantal amfibieën soorten voor zoals bijvoorbeeld kikkers. De bekendste en misschien wel beruchtste amfibieënsoort in ons stadsdeel is wel de rugstreepad. De rugstreepad is dan ook een bijzondere soort die niet alleen geniet van een beschermde status (door de FFW beschermd) maar zich ook nog eens heeft gespecialiseerd in met name vochtige gebieden als graslanden, heidevelden, bosranden en houtwallen.

11.4.1 Rugstreepad (*Bufo calamita*)

De rugstreepad wordt ongeveer 8 centimeter lang en is te herkennen aan de lichtgekleurde groef op de rug waaraan de naam te danken is. Het is een nachtactieve soort die overdag in een konijnenhol of onder stenen en bladeren schuilt en tijdens de schemering actief wordt en op jacht gaat. De kleur is meestal bruin tot groen met donkere vlekken op de rug. De kop is zeer stomp en heeft kleine ogen en grote gifklieren; voor een mens is het gif niet zo vochtige gebieden als graslanden, heidevelden, bosranden en houtwallen gevaarlijk en zorgt alleen voor irritaties.

Het zijn erg slome dieren die niet springen maar meestal kruipen en niet heel erg aan water gebonden zijn behalve in de paartijd; de mannetjes maken dan een zwaluwachtig geluid om de vrouwtjes te lokken en dit is tot enkele kilometers ver te horen. Volwassen padden eten wormen, slakken en insecten, en de kikkervisjes eten eerst planten en later planten en aas.

De ontwikkeling van de rugstreepad gaat bijna twee keer zo snel als die van de gewone pad (*Bufo bufo*), en de dieren staan bekend als echte pionierssoort omdat ze zeer snel aan de mens wennen en overal opduiken; van bouwterreinen tot afgravingen en net gegraven poelen en sloten. Deze soort komt ook voor in Nederland en België, verder komen ze voor in heel Europa met uitzondering van hele droge gebieden en rond de poolcirkel. Ze houden van vochtige gebieden als graslanden, heidevelden, bosranden en houtwallen, waar ze in de vegetatie of strooisellaag kunnen schuilen en jagen. In de Benelux wordt het potentiële leefgebied van deze soort door verdroging en landschapsinrichting verkleind en ze staan dan ook op de Rode Lijst hoewel het met de huidige populaties niet eens zo slecht gaat.

De rugstreepad komt wel eens in het nieuws als er een bouwproject is gestaakt vanwege de aanwezigheid van bijvoorbeeld kikkervisjes van deze soort. De pad duikt namelijk regelmatig op bij pas opgespoten land en op gronddepots. Doordat er onvoldoende vooronderzoek is gedaan naar de aanwezigheid van (beschermde) flora en fauna in een gebied er geen beschermende of mitigerende maatregelen zijn getroffen noch ontheffingen zijn aangevraagd, is het vaker voorgekomen dat vanwege de bescherming van deze soort de werkzaamheden worden stilgelegd. Met als gevolg grote vertraging van het betreffende bouwprojecten wat weer tot financiële schade leidt.

In ons stadsdeel komt de rugstreepad met name voor op het veenweidegebied in het Science Park Amsterdam.

Stimuleringsmaatregel

Behoudt van het Science Park Amsterdam veenweidegebied is de beste stimuleringsreling voor de rugstreepad. Het stadsdeel zal er dan ook alles aan doen om dit gebied voor de verdere toekomst te behouden en zodanig te beheren dat deze biotoop ook voor de rugstreepad geschikt blijft.

Concreet is een econetwerk van poelen noodzakelijk voor rugstreepad, zodat de dieren zich hierlangs kunnen verplaatsen. De poelen moeten aan bepaalde criteria voldoen zoals ca. 25m², diep tot 1m en een talud van 1:3 daarnaast moeten het rulle zandige oevers zijn met weinig beplanting. De beste plek hiervoor is het Science Park Amsterdam. De aanleg van de bovengenoemde biotoop is opgenomen in de plannen voor het Science Park Amsterdam.

11.5. Reptielen

In ons stadsdeel komen maar weinig soorten reptielen voor. Maar wel eentje die onze steun goed kan gebruiken namelijk de ringslang. Indicatorsoort voor het landschapstype rietmoeras en droge ruigte.

11.5.1 Ringslang (*Natrix natrix*)

De ringslang is een slang uit de familie gladde slangen (Colubridae). Deze slang is in veel streken in Nederland en België het algemeenste reptiel. De ringslang heeft een bruingrijze tot zwartgrijze kleur, een witte buik en een kenmerkende gele band om de hals, waaraan de naam te danken is. De gemiddelde lengte is ongeveer een meter, de maximale lengte is twee meter. Mannetjes blijven een derde kleiner dan vrouwtjes. De vaak panische angst van de mens voor slangen heeft al vele ringslangen het leven gekost. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de bijna

even grote maar nog veel zeldzamere adder is de ringslang volstrekt ongevaarlijk. De ringslang is niet giftig en voedt zich vooral met amfibieën zoals kikkers, en kleine zoogdieren. Ter verdediging heeft de ringslang een goede truc, namelijk schijndood wat betekent dat de slang zich dood houdt. Het dier rolt zich dan op de rugzijde en dat is iets wat levende slangen nooit doen. De slang beweegt niet en kan zelfs een walgelijke 'lijkenlucht' afscheiden uit speciale klieren bij de anus waardoor de show nog overtuigender wordt. Veel vijanden van de ringslang eten alleen levende slangen en geen dode exemplaren en druipen alsnog af. Bij aanraking echter veert de slang plotseling op, om een schrik-effect te veroorzaken waarna het dier ervandoor gaat. Vijanden zijn onder andere roofvogels en marterachtigen. De ringslang is de enige eierleggende slangensoort in Nederland en België, de gewone adder en de gladde slang zijn beiden eierlevendbarend. De eieren worden afgezet in zogenaamde broedhopen, meestal composthopen waar de temperatuur door broei hoger is. Er worden gewoonlijk 10-40, maximaal 50 eitjes geproduceerd, afhankelijk van de grootte van het vrouwtje. De ringslang komt in nagenoeg heel Europa voor, met uitzondering van de gebieden rond de poolcirkel. Ringslangen worden ook in Nederland en in België ten noorden van Sambre en Maas steeds zeldzamer. In Fagne-Famenne en Ardennen is de ringslang nog niet zeldzaam. Net als alle andere inheemse reptielen vallen ze onder de wet op de beschermde dieren. Wanneer de broedhopen, waarvoor veelal mest- en composthopen worden gebruikt, ook voorkomen in ecologische verbindingzones dan helpt dit de verspreiding van de ringslang. Dit heeft met name geholpen bij de verbreiding vanuit het Naardermeer richting de Oostvaardersplassen. In ons stadsdeel komt de ringslang voor in het ecolint (bij DNO gesignaleerd) en in het Science Park Amsterdam. De ringslang is een indicatorsoort voor het landschapstype rietmoeras en droge ruigte.

Stimuleringsmaatregel

Belangrijk is dat er een econetwerk blijft bestaan waar de ringslang zich veilig en ongestoord over kan verplaatsen. Daarnaast kunnen maatregelen zoals de aanleg van goede broeihopen de ringslang stimuleren. Bijvoorbeeld langs de spoorlijn t.h.v. het sportpark Middenmeer en in het Science Park Amsterdam.

Ook voor de ringslang is het met name van belang dat het betreffende landschapstype waarin hij voorkomt, in ons stadsdeel onder andere in het Ecolint (rietlandschap) en het Science Park Amsterdam veenweidegebied, blijft bestaan. Daarbij is het van groot belang dat het beheer van een dergelijk landschapstype regelmatig en consequent volgens beheerplan wordt uitgevoerd.

11.6. Flora

In ons stadsdeel zijn maar weinig flora soorten die stimulering nodig hebben. Alleen een aantal bijzondere muurplanten kunnen onze steun goed gebruiken.

11.6.1 Zwartsteel (*Asplenium adiantum-nigrum*)

Zwartsteel is een muurplantje met een lengte tussen de 5 en 35 cm. De wortelstok is kort opstijgend en draagt soms vertakte bruinzwarte toegespitste schubben. De bladsteel is ongeveer even lang als de bladschijf. Onderaan is de steel glanzend bruin-zwart, hogerop groen. De bladeren overwinteren. Ze staan in een losse bundel schuin omhoog. De deelblaadjes en de bladtop staan horizontaal. De stevige glanzend groene bladschijf is aan de voet het breedst deze is afnemend meervoudig geveerd en breed tot vrij smal driehoekig. De 10 tot 15 deelblaadjes zitten aan beide kanten van de bladspil. Ze zijn smal driehoekig, spits en hebben dicht bij elkaar staande, eironde, getande of soms stekelpuntige slippen. De nerven zijn veervormig, de hoofdnerf is zwak ontwikkeld. De zijnerf is gegaffeld. De langwerpige sporendosjes bedekken, als ze rijp zijn, niet de hele onderkant van de blaadjes. De biotoop van de zwartsteel is halfbeschaduwde tot beschaduwde plaatsen op vochtige, niet te voedselarme tot niet te voedselrijke, vaak kalkhoudende grond, rotsen of muren. Denk daarbij

aan: oude vochtige muren, holle wegen, lösswallen, waterputten, halfbeschaduwde löss-hellingen in loofbossen, langs bosgreppels in naald- en loofbossen, rotsen en rotsspleten. Zwartsteel komt in bijna alle warmere streken van alle werelddelen voor, behalve Zuid-Amerika. In West-Europa groeit deze plant verder noordelijk dan elders, tot in het zuiden van Noorwegen en Zweden. In Nederland is het in stedelijke gebieden zeldzaam plantje en zeer zeldzaam in Zuid-Limburg, het meeste wordt zwartsteel aangetroffen in het westen. Zwartsteel is een door de Flora- en faunawet beschermde plantensoort.

Stimuleringsmaatregel

Zoals voor dieren geldt is behoudt van de biotoop ook voor planten van groot belang bij de instandhouding van de betreffende plantensoort. Voor zwartsteel zijn met name de oude kademuren van groot belang. Bij vernieuwing, beheer en onderhoud van deze muren moet dus goed worden nagegaan of er zwartsteel op voorkomt en moeten delen daarvan dus beschermd worden voorafgaande aan een eventuele de reinigungsactie. Stadsdeel Amsterdam-Noord heeft hiermee reeds ervaring opgedaan bij reinigungsacties van een sluiscomplex. Daarnaast zal het stadsdeel bij nieuwbouwprojecten van kademuren nagaan of het mogelijk is om delen daarvan geschikt te maken voor muurplanten. In stadsdeel Zeeburg is hiermee reeds ervaring opgedaan.

Het stadsdeel zal ook onderzoeken waar in ons stadsdeel bijzondere muurvaren habitats aanwezig zijn en waar dus in de toekomst in het kader van beheer en onderhoud of herinrichting, speciale aandacht aan behoud en bescherming en eventuele bevordering van de betreffende habitat (in het kader van b.v. een herinrichtingsproject) besteed moet worden.

11.6.2 Muurvaren (*Asplenium ruta-muraria*)

De muurvaren komt, zoals de naam al aangeeft, voornamelijk voor op muren. Daarnaast komt de muurvaren ook voor op rotsen. Het is een plant die kalkhoudende oppervlakken opzoekt om te groeien. De bladeren zijn 3 tot 15 cm lang. De bladsteel is langer dan de bladschijf. De laatste is ruwweg driehoekig en verdeeld in deelblaadjes die rond, driehoekig of ruitvormig zijn. Het blad is twee- tot drievoudig geveerd.

De sporenhoopjes zijn lang en dun en zitten aan de

basis van de deelblaadjes. Ze vormen bij rijpheid één geheel. Tussen juni en oktober zijn de sporen rijp. De muurvaren is ondanks zijn zeer zeldzame voorkomen geen beschermde plantensoort volgens de FFW maar is wel opgenomen in de handleiding voor te beschermen muurplanten van het Ministerie van LNV (1990).

Stimuleringsmaatregel

Idem als bij zwartsteel.

Bijlage 1 Een aantal artikelen uit de Flora- en faunawet

In deze bijlage zijn ter verduidelijking een paar artikelen uit de Flora- en faunawet opgenomen.

Hoofdstuk I. Algemene bepalingen

Artikel 2

1. Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving.
2. De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor flora of fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voorzover zulks in redelijkheid kan worden geveerd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden geveerd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voorzover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

Hoofdstuk II. Aanwijzing van beschermde soorten

Artikel 3

1. Bij algemene maatregel van bestuur kunnen als beschermde inheemse plantensoort worden aangewezen plantensoorten die van nature in Nederland voorkomen en die:
 - a. in hun voortbestaan worden bedreigd of het gevaar lopen in hun voortbestaan te worden bedreigd;
 - b. niet noodzakelijkerwijs in hun voortbestaan worden bedreigd of dat gevaar lopen, doch ter bescherming waarvan maatregelen noodzakelijk zijn ter voorkoming van overmatige benutting;
 - c. uit Nederland zijn verdwenen doch ten aanzien waarvan gereede kans op terugkeer bestaat of
 - d. zodanige gelijkenis vertonen met soorten die zijn aangewezen op grond van het bepaalde in de onderdelen a, b of c, dat aanwijzing ervan noodzakelijk is ter bescherming van die soorten.
2. De aanwijzing van een plantensoort als beschermde inheemse plantensoort geschiedt in afwijking van het bepaalde in het eerste lid bij ministeriële regeling indien die aanwijzing noodzakelijk is ter uitvoering van internationale verplichtingen of bindende besluiten van organen van de Europese Unie of andere volkenrechtelijke organisaties.

Artikel 4

1. Als beschermde inheemse diersoort worden aangemerkt:
 - a. alle van nature in Nederland voorkomende soorten zoogdieren, met uitzondering van gedomesticeerde dieren behorende tot bij algemene maatregel van bestuur aangewezen soorten en met uitzondering van de zwarte rat, de bruine rat en de huismuis;
 - b. alle van nature op het Europese grondgebied van de Lid-Staten van de Europese Unie voorkomende soorten vogels met uitzondering van gedomesticeerde vogels behorende tot bij algemene maatregel van bestuur aangewezen soorten;
 - c. alle van nature in Nederland voorkomende soorten amfibieën en reptielen en
 - d. alle van nature in Nederland voorkomende soorten vissen, met uitzondering van de soorten waarop de Visserijwet 1963 van toepassing is.

2. Als beschermde inheemse diersoort kunnen voorts bij algemene maatregel van bestuur worden aangewezen diersoorten die van nature in Nederland voorkomen en die:
 - a. in hun voortbestaan worden bedreigd of het gevaar lopen in hun voortbestaan te worden bedreigd;
 - b. niet noodzakelijkerwijs in hun voortbestaan worden bedreigd of dat gevaar lopen, doch ter bescherming waarvan maatregelen noodzakelijk zijn ter voorkoming van overmatige benutting;
 - c. uit Nederland zijn verdwenen doch ten aanzien waarvan gereede kans op terugkeer bestaat of
 - d. zodanige gelijkenis vertonen met soorten die zijn aangewezen op grond van het bepaalde in de onderdelen a, b of c, dat aanwijzing ervan noodzakelijk is ter bescherming van die soorten.
3. De aanwijzing van een diersoort als beschermde inheemse diersoort geschiedt in afwijking van het bepaalde in het tweede lid bij ministeriële regeling indien die aanwijzing noodzakelijk is ter uitvoering van internationale verplichtingen of bindende besluiten van organen van de Europese Unie of andere volkenrechtelijke organisaties.
4. Onze Minister maakt in de Staatscourant bekend welke de soorten, bedoeld in het eerste lid, zijn.

Paragraaf 3. Beheer en bestrijding van schade

Artikel 65

1. Bij algemene maatregel van bestuur worden beschermde inheemse diersoorten aangewezen, die niet in hun voortbestaan worden bedreigd of dat gevaar lopen. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen soorten die:
 - a. in het gehele land schade aanrichten;
 - b. in delen van het land schade aanrichten.
2. Slechts wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat en indien geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort, kan de aanwijzing bedoeld in het eerste lid worden gedaan ter voorkoming van:
 - a. belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren, of
 - b. schade aan de fauna.
3. Voorzover overeenkomstig het eerste lid, onderdeel a, soorten zijn aangewezen, kan bij ministeriële regeling worden toegestaan dat de grondgebruiker, in afwijking van de artikelen 9, 10, 11 en 12, handelingen, bedoeld in die artikelen, verricht op de door hem gebruikte gronden of in of aan door hem gebruikte opstallen ter voorkoming van in het huidige of komende jaar dreigende schade als bedoeld in het tweede lid, binnen de grenzen van het werkgebied van de wildbeheereenheid waarin die gronden of opstallen zijn gelegen.
4. Voorzover overeenkomstig het eerste lid, onderdeel b, soorten zijn aangewezen, kan bij provinciale verordening worden toegestaan dat de grondgebruiker, in afwijking van de artikelen 9, 10, 11 en 12, handelingen, bedoeld in die artikelen, verricht op de door hem gebruikte gronden of in of aan door hem gebruikte opstallen ter voorkoming van in het huidige of komende jaar dreigende schade als bedoeld in het tweede lid, binnen de grenzen van het werkgebied van de wildbeheereenheid waarin die gronden of opstallen zijn gelegen.

5. Slechts wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat en indien geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort, kan het krachtens het derde en vierde lid worden toegestaan de in die leden bedoelde handelingen te verrichten.
6. De grondgebruiker kan bij schriftelijke toestemming het hem ingevolge het derde of vierde lid toekomende recht door anderen doen uitoefenen. Indien die toestemming wordt verleend aan een houder van een jachtakte of valkeniersakte is deze gerechtigd, behalve de middelen, bedoeld in artikel 72, eerste lid, tevens de middelen te gebruiken waarvan hem het gebruik is toegestaan.
7. Voorzover krachtens het derde en vierde lid regels zijn gesteld, is nietig elk beding dat de grondgebruiker de uitoefening belet van de rechten die hem krachtens die regels toekomen.
8. Alvorens Ons een voordracht tot vaststelling, wijziging of intrekking van een algemene maatregel van bestuur als bedoeld in het eerste lid te doen, stelt Onze Minister het Faunafonds in de gelegenheid over het ontwerp daarvan zijn oordeel te geven.
9. Alvorens een ministeriële regeling als bedoeld in het derde lid of een provinciale verordening als bedoeld in het vierde lid vast te stellen, te wijzigen of in te trekken, stelt Onze Minister onderscheidenlijk provinciale staten het Faunafonds in de gelegenheid over het ontwerp daarvan zijn oordeel te geven.
10. De begrenzing van het werkgebied van een wildbeheereenheid als bedoeld in het derde en vierde lid, wordt door de desbetreffende wildbeheereenheid vastgesteld en aangegeven op een kaart. Het werkgebied van een wildbeheereenheid strekt zich niet uit tot een gebied waarover zich de zorg van een andere wildbeheereenheid uitstrekt. Door de tussenkomst van gedeputeerde staten van de provincie of provincies waarin het desbetreffende gebied is gelegen wordt de begrenzing van het werkgebied van een wildbeheereenheid bekendgemaakt in het provinciaal blad.

Artikel 67

1. Gedeputeerde staten kunnen bepalen dat, wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat, in afwijking van het bepaalde bij of krachtens de artikelen 9, 11, 12, 50, 51, 53, 72, vijfde lid, en 74, door door hen aan te wijzen personen of categorieën van personen de stand van bij ministeriële regeling aangewezen beschermde inheemse diersoorten of andere diersoorten of verwilderde dieren op door gedeputeerde staten aan te wijzen gronden kan worden beperkt:
 - a. in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid;
 - b. in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
 - c. ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren of
 - d. ter voorkoming van schade aan flora en fauna.
2. Gedeputeerde staten kunnen bij het treffen van een bepaling als bedoeld in het eerste lid niet afwijken van het bepaalde bij of krachtens artikel 72, vijfde lid;
 - a. voorzover de bepaling ziet op het beperken van de stand van bij de in het eerste lid bedoelde ministeriële regeling aangewezen vogelsoorten, bedoeld in artikel 4, eerste lid, onderdeel b, of
 - b. voor het toestaan van middelen die onnodig lijden van dieren veroorzaken.
3. Voorzover het beschermde inheemse diersoorten betreft, kan een bepaling als bedoeld in het eerste lid slechts worden getroffen indien geen afbreuk wordt gedaan aan een

gunstige staat van instandhouding van de soort.

4. Gedeputeerde staten kunnen hun besluit, bedoeld in het eerste lid, afhankelijk stellen van een faunabeheerplan.
5. Gedeputeerde staten kunnen ten aanzien van één of meer van de door hen krachtens het eerste lid aangewezen personen of categorieën van personen bepalen dat zij toegang hebben tot alle krachtens het eerste lid aangewezen gronden. In dat geval zijn deze personen gerechtigd zich daartoe zonodig met behulp van de sterke arm toegang te verschaffen.
6. Gedeputeerde staten kunnen bepalen hetgeen met de ingevolge het eerste lid bemachtigde dieren dient te geschieden.
7. Bij een regeling als bedoeld in het eerste lid, kan worden bepaald dat het verboden is dieren behorende tot een krachtens dat lid aangewezen soort onder zich te hebben.
8. Alvorens een ministeriële regeling als bedoeld in het eerste lid vast te stellen, te wijzigen of in te trekken, stelt Onze Minister het Faunafonds in de gelegenheid over het ontwerp daarvan zijn oordeel te geven.

Artikel 68

1. Wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat en indien geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort, kunnen gedeputeerde staten, voorzover niet bij of krachtens enig ander artikel van deze wet vrijstelling is of kan worden verleend, ten aanzien van beschermde inheemse diersoorten, het Faunafonds gehoord, ontheffing verlenen van het bepaalde bij of krachtens de artikelen 9 tot en met 18, 53, eerste lid, onderdelen c en d, 72, vijfde lid, en 74:
 - a. in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid;
 - b. in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
 - c. ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren;
 - d. ter voorkoming van schade aan flora en fauna of
 - e. met het oog op andere, bij algemene maatregel van bestuur aan te wijzen, belangen.
2. Gedeputeerde staten kunnen bij verlening van een ontheffing als bedoeld in het eerste lid niet afwijken van het bepaalde bij of krachtens artikel 72, vijfde lid, voor het toestaan van middelen die onnodig lijden van dieren veroorzaken.
3. De ontheffing, bedoeld in het eerste lid, wordt slechts verleend aan een faunabeheereenheid op basis van een faunabeheerplan.
4. Onverminderd het bepaalde in artikel 80, onderdeel e, worden ontheffingen als bedoeld in het eerste lid, verleend voor een periode van ten hoogste vijf jaren.
5. In afwijking van het derde lid kan de ontheffing, bedoeld in het eerste lid, ook aan anderen dan een faunabeheereenheid worden verleend indien:
 - a. de noodzaak ontbreekt voor een faunabeheerplan gelet op de soort dan wel de aard of omvang van te verrichten handelingen;
 - b. de noodzaak ontbreekt dat de te verrichten handelingen worden verricht door tussenkomst van een faunabeheereenheid;
 - c. het gebied waar de handelingen worden verricht niet is gelegen in een gebied waarover zich de zorg van een faunabeheereenheid uitstrekt.
6. Gedeputeerde staten doen tegelijkertijd met of zo spoedig mogelijk na de bekendmaking

van besluiten als bedoeld in het eerste en vijfde lid mededeling van deze besluiten in één of meer dag-, nieuws- of huis-aan-huisbladen of op andere geschikte wijze. Van besluiten als bedoeld in het eerste juncto derde lid wordt tevens tegelijkertijd met of zo spoedig mogelijk na de bekendmaking van deze besluiten mededeling gedaan in de Staatscourant. Een afschrift van deze besluiten sturen zij aan Onze Minister.

Artikel 72

1. Bij algemene maatregel van bestuur worden, voorzover noodzakelijk in afwijking van artikel 15, de middelen aangewezen waarmee, met inachtneming van het bepaalde bij of krachtens de artikelen 65 tot en met 70, dieren mogen worden gevangen of gedood. Als middelen worden slechts aangewezen middelen die geen onnodig lijden van dieren veroorzaken.
2. Bij de maatregel, bedoeld in het eerste lid, worden tevens de middelen aangewezen waarmede de zwarte rat, de bruine rat en de huismuis mogen worden bestreden. Naast middelen als bedoeld in het eerste lid zijn tevens toegelaten middelen die krachtens de Bestrijdingsmiddelenwet 1962 zijn toegelaten.
3. Bij de algemene maatregel van bestuur, bedoeld in het eerste lid, worden regels gesteld met betrekking tot het gebruik van de in het eerste en tweede lid bedoelde middelen. Deze regels betreffen in ieder geval:
 - a. de soorten waarop de middelen betrekking hebben;
 - b. de afmetingen van de gronden waarop de middelen gebruikt mogen worden en
 - c. de vaardigheden waarover bij het gebruik van de middelen beschikt moet worden.
4. Bij de algemene maatregel van bestuur, bedoeld in het eerste lid, kan tevens worden bepaald dat het gebruik van middelen afhankelijk kan worden gesteld van de toestemming daartoe van gedeputeerde staten.
5. Het is verboden dieren te vangen of te doden met andere dan de in het eerste of tweede lid bedoelde middelen of in strijd met de toestemming, bedoeld in het vierde lid of de regels die op grond van het derde lid worden gesteld.
6. Voorzover het bij of krachtens het eerste tot en met het derde lid is toegestaan gebruik te maken van het geweer, is het bepaalde bij of krachtens de artikelen 54 en 55 van overeenkomstige toepassing.

Afdeling 2. Overige vrijstellingen en ontheffingen

Artikel 75

1. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kan, voorzover niet bij of krachtens enig ander artikel van deze wet vrijstelling is of kan worden verleend, vrijstelling worden verleend van de bij of krachtens de artikelen 8 tot en met 18 bepaalde verboden.
2. Indien een vrijstelling als bedoeld in het eerste lid strekt tot uitvoering van internationale verplichtingen of bindende besluiten van organen van de Europese Unie of andere volkenrechtelijke organisaties, kan de vrijstelling bij ministeriële regeling worden verleend.
3. Onze Minister kan, voorzover niet overeenkomstig artikel 68 van deze wet door gedeputeerde staten ontheffing is of kan worden verleend, ontheffing verlenen van het bepaalde bij of krachtens de artikelen 8 tot en met 18, 50, 51, 52, 53, 58, 59, tweede lid, 64, tweede lid, en 72, vijfde lid.
4. Onze Minister kan bij verlening van een ontheffing als bedoeld in het derde lid niet afwijken van het bepaalde bij of krachtens artikel 72, vijfde lid, voor het toestaan van

middelen die onnodig lijden van dieren veroorzaken.

5. Vrijstellingen en ontheffingen worden tenzij uitvoering van internationale verplichtingen of bindende besluiten van organen van de Europese Unie of andere volkenrechtelijke organisaties noodzaakt tot het verlenen van vrijstelling of ontheffing om andere redenen, slechts verleend indien geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort.
6. Onverminderd het vierde lid, worden voor soorten genoemd in bijlage IV van de richtlijn nr. 92/43/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206), voor soorten vogels als bedoeld in artikel 4, eerste lid, onderdeel b, en voor bij algemene maatregel van bestuur aangewezen beschermde inheemse dier- of plantensoorten vrijstelling of ontheffing slechts verleend wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat:
 - a. ten behoeve van onderzoek en onderwijs, reproductie en herintroductie, alsmede voor de daartoe benodigde kweek, met inbegrip van de kunstmatige vermeerdering van planten;
 - b. teneinde het onder strikt gecontroleerde omstandigheden mogelijk te maken op selectieve wijze en binnen bepaalde grenzen een bij algemene maatregel van bestuur te bepalen aantal van bij die maatregel aan te wijzen soorten te vangen, te plukken of in bezit te hebben of,
 - c. met het oog op andere, bij algemene maatregel van bestuur aan te wijzen, belangen.
7. Vrijstellingen kunnen in ieder geval verschillend worden vastgesteld naar gelang de soorten of categorieën van soorten en handelingen welke de vrijstelling betreffen. Voorts kan onderscheid worden gemaakt naar wilde of gekweekte planten of producten van die planten, en naar wilde of gefokte dieren dan wel eieren, nesten of producten van die dieren.

Bijlage 2 Tabel 1 Algemene soorten waarvoor in het kader van bestendig beheer en onderhoud geen ontheffing noodzakelijk is

Toelichting tabel 1

Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik of ruimtelijke ontwikkelingen, geldt een vrijstelling voor de soorten in tabel 1 voor artikel 8 t/m 12 van de FFW. Aan deze vrijstelling zijn geen aanvullende eisen gesteld. Voor deze activiteiten hoeft geen ontheffing aangevraagd worden. Voor andere activiteiten dan hierboven genoemd is voor de soorten in tabel 1 een ontheffing nodig. Een ontheffingaanvraag voor deze soorten wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort' (zgn. lichte toets).

Tabel 1

Zoogdieren

Aardmuis	<i>Microtus agrestis</i>
Bosmuis	<i>Apodemus sylvaticus</i>
Dwergmuis	<i>Micromys minutus</i>
Bunzing	<i>Mustela putorius</i>
Dwergspitsmuis	<i>Sorex minutus</i>
Egel	<i>Erinaceus europeus</i>
Gewone bosspitsmuis	<i>Sorex araneus</i>
Haas	<i>Lepus europeus</i>
Hermelijn	<i>Mustela erminea</i>
Huisspitsmuis	<i>Crocidura russula</i>
Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>
Mol	<i>Talpa europea</i>
Ondergrondse woelmuis	<i>Pitymys subterraneus</i>
Ree	<i>Capreolus capreolus</i>
Rosse woelmuis	<i>Clethrionomys glareolus</i>
Tweekleurige bosspitsmuis	<i>Sorex coronatus</i>
Veldmuis	<i>Microtus arvalis</i>
Vos	<i>Vulpes vulpes</i>
Wezel	<i>Mustela nivalis</i>
Woelrat	<i>Arvicola terrestris</i>

Reptielen en amfibieën

Bruine kikker	<i>Rana temporaria</i>
Gewone pad	<i>Bufo bufo</i>
Middelste groene kikker	<i>Rana esculenta</i>
Kleine watersalamander	<i>Triturus vulgaris</i>
Meerkikker	<i>Rana ridibunda</i>

Mieren

Behaarde rode bosmier	<i>Formica rufa</i>
Kale rode bosmier	<i>Formica polyctena</i>
Stronkmier	<i>Formica truncorum</i>
Zwartrugbosmier	<i>Formica pratensis</i>

Slakken

Wijngaardslak	<i>Helix pomatia</i>
---------------	----------------------

Vaatplanten

Aardaker	<i>Lathyrus tuberosus</i>
Akkerklokje	<i>Campanula rapunculoides</i>
Brede wespenorchis	<i>Epipactis helleborine</i>
Breed klokje	<i>Campanula latifolia</i>
Dotterbloem*	<i>Caltha palustris</i>
Gewone vogelmelk	<i>Ornithogalum umbellatum</i>

Grasklokje
Grote kaardenbol
Kleine maagdenpalm
Knikkende vogelmelk
Koningsvaren
Slanke sleutelbloem
Zwanebloem
*m.u.v. spindotterbloem

Campanula rotundifolia
Dipsacus fullonum
Vinca minor
Ornithogalum nutans
Osmunda regalis
Primula elatior
Butomus umbellatus

Bijlage 3 Tabel 2 Overige soorten waarvoor een vrijstelling geldt in het kader van bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik of ruimtelijke ontwikkelingen

Toelichting tabel 2

Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik of ruimtelijke ontwikkelingen, geldt een vrijstelling voor de soorten in tabel 2 voor artikel 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet, mits activiteiten worden uitgevoerd op basis van een door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Hetzelfde geldt voor alle vogelsoorten. Een gedragscode moet door een sector of ondernemer zelf opgesteld worden en ingediend voor goedkeuring. Voor andere activiteiten dan hierboven genoemd is voor de soorten in tabel 2 een ontheffing nodig. Een ontheffingaanvraag voor deze soorten wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort'. Dit is niet van toepassing op alle vogelsoorten (zie toelichting tabel 3)

Tabel 2

R = soort van Rode lijst 2004

Zoogdieren

Damhert ^R	Dama dama
Edelhert	Cervus elaphus
Eekhoorn	Sciurus vulgaris
Grijze zeehond ^R	Halichoerus grypus
Grote bosmuis ^R	Apodemus flavicollis
Steenmarter	Martes foina
Wild zwijn	Sus scrofa

Reptielen en amfibieën

Alpenwatersalamander	Triturus alpestris
Levendbarende hagedis	Lacerta vivipara

Dagvlinders

Moerasparelmoervlinder ^R	Euphydryas aurinia
Vals heideblauwtje ^R	Lycaeides idas

Vissen

Bermpje	Noemacheilus barbatulus
Kleine modderkruiper	Cobitis taenia
Meerval	Silurus glanis
Rivierdonderpad	Cottus gobio

Vaatplanten

Aangebrande orchis ^R	Orchis ustulata
Aapjesorchis ^R	Orchis simia
Beenbreek ^R	Narthecium ossifragum
Bergklokje	Campanula rhomboidalis
Bergnachtsorchis ^R	Platanthera chlorantha
Bijenorchis	Ophrys apifera
Blaasvaren ^R	Cystopteris fragilis
Blauwe zeedistel	Eryngium maritimum
Bleek bosvogeltje ^R	Cephalanthera damasonium
Bokkenorchis ^R	Himantoglossum hircinum
Brede orchis ^R	Dactylorhiza majalis majalis
Bruinrode wespenorchis ^R	Epipactis atrorubens
Daslook	Allium ursinum
Dennenorchis ^R	Goodyera repens
Duitse gentiaan ^R	Gentianella germanica
Franjgentiaan ^R	Gentianella ciliata
Geelgroene wespenorchis ^R	Epipactis muelleri

Gele helmbloem
Gevlekte orchis^R
Groene nachtorchis^R
Groensteel^R
Grote keverorchis^R
Grote muggenorchis^R
Gulden sleutelbloem^R
Harlekijn^R
Herfstschroeforchis^R
Hondskruid^R
Honingorchis^R
Jeneverbes^R
Klein glaskruid
kleine keverorchis^R
kleine zonnedauw^R
klokjesgentiaan^R
kluwenklokje^R
koraalwortel^R
kruisbladgentiaan^R
lange ereprijs
lange zonnedauw^R
mannetjesorchis^R
maretak
moeraswespenorchis^R
muurbloem^R
parnassia^R
pijlscheefkelk^R
poppenorchis^R
prachtklokje
purperorchis^R
rapunzelklokje^R
rechte driehoeksvaren^R
rietorchis
ronde zonnedauw^R
rood bosvogeltje^R
ruig klokje
schubvaren^R
slanke gentiaan^R
soldaatje^R
spaanse ruiter^R
steenanjel^R
steenbreekvaren
stengelloze sleutelbloem^R
stengelomvattend havikskruid^R
stijf hardgras^R
tongvaren
valkruid^R
veenmosorchis^R
veldgentiaan^R
veldsalie^R
vleeskleurige orchis^R
vliegenorchis^R
vogelnestje^R
voorjaarsadonis
wantsenorchis^R
waterdrieblad^R
weideklokje^R
welriekende nachtorchis^R

Pseudofumaria lutea
Dactylorhiza maculata
Coeloglossum viride
Asplenium viride
Listera ovata
Gymnadenia conopsea
Primula veris
Orchis morio
Spiranthes spiralis
Anacamptis pyramidalis
Herminium monorchis
Juniperus communis
Parietaria judaica
Listera cordata
Drosera intermedia
Gentiana pneumonanthe
Campanula glomerata
Corallorhiza trifida
Gentiana cruciata
Veronica longifolia
Drosera anglica
Orchis mascula
Viscum album
Epipactis palustris
Erysimum cheiri
Parnassia palustris
Arabis hirsuta sagittata
Aceras anthropophorum
Campanula persicifolia
Orchis purpurea
Campanula rapunculus
Gymnocarpium robertianum
Dactylorhiza majalis praetermissa
Drosera rotundifolia
Cephalanthera rubra
Campanula trachelium
Ceterach officinarum
Gentianella amarella
Orchis militaris
Cirsium dissectum
Dianthus deltoides
Asplenium trichomanes
Primula vulgaris
Hieracium amplexicaule
Catapodium rigidum
Asplenium scolopendrium
Arnica montana
Hammarbya paludosa
Gentianella campestris
Salvia pratensis
Dactylorhiza incarnata
Ophrys insectifera
Neottia nidus-avis
Adonis vernalis
Orchis coriophora
Menyanthes trifoliata
Campanula patula
Platanthera bifolia

wilde gagele^R
wilde herfsttijloos
wilde kievitsbloem^R
wilde marjolein
wit bosvogeltje^R
witte muggenorchie^R
zinkviooltje^R
zomerklokje^R
zwartsteel

Kevers

vliegend hert

Kreeftachtigen

rivierkreeft

Myrica gale
Colchicum autumnale
Fritillaria meleagris
Origanum vulgare
Cephalanthera longifolia
Pseudorchis albida
Viola lutea calaminaria
Leucorum aestivum
Asplenium adiantum-nigrum

Lucanus cervus

Astacus astacus

Bijlage 4 Tabel 3 Soorten waarvoor een vrijstelling geldt in het kader van bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik mits de activiteit wordt uitgevoerd op basis van een door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode

Toelichting tabel 3

Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik, geldt een vrijstelling voor de soorten in tabel 3 voor artikel 8 t/m 12 van de Ffwet, mits activiteiten worden uitgevoerd op basis van een door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Deze vrijstelling is enigszins beperkt; voor activiteiten die zijn te kwalificeren als bestendig beheer en onderhoud in de landbouw en bosbouw en bestendig gebruik geldt geen vrijstelling voor artikel 10 van de Ffwet. Ook niet op basis van een gedragscode. Een gedragscode moet door een sector of ondernemer zelf opgesteld worden en ingediend voor goedkeuring.

Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als ruimtelijke ontwikkeling, geldt voor soorten in tabel 3 geen vrijstelling. Ook niet op basis van een gedragscode. Hiervoor is een ontheffing nodig.

Voor activiteiten in het kader van bestendig beheer en onderhoud in de landbouw en bosbouw en bestendig gebruik en voor activiteiten in het kader van ruimtelijke ontwikkeling is het niet mogelijk voor artikel 10 voor de soorten in tabel 3 een ontheffing te krijgen.

Voor andere activiteiten dan hierboven genoemd is voor de soorten in tabel 3 een ontheffing nodig.

Een ontheffingaanvraag voor de soorten van tabel 3 wordt getoetst aan drie criteria: 1) er is sprake van een in of bij de wet genoemd belang¹, 2) er is geen alternatief, 3) doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort. Deze drie criteria vormen de zgn. uitgebreide toets. De drie criteria staan naast elkaar en niet na elkaar (aan alle drie moet voldaan zijn).

De uitgebreide toets voor ontheffingverlening geldt ook voor alle vogelsoorten.

Tabel 3: soorten bijlage 1 AMvB/ bijlage IV HR

R = soort van Rode lijst 2004

Bijlage 1 AmvB

Zoogdieren

Das	Meles meles
boomarter ^R	Martes martes
eikelmuis ^R	Eliomys quercinus
gewone zeehond ^R	Phoca vitulina
veldspitsmuis ^R	Crocidura leucodon
waterspitsmuis ^R	Neomys fodiens

Reptielen en amfibieën

adder ^R	Vipera berus
hazelworm ^R	Anguis fragilis
ringslang ^R	Natrix natrix
vinpootsalamander ^R	Triturus helveticus
vuursalamander ^R	Salamandra salamandra

¹ -onderzoek en onderwijs

-repopulatie en herintroductie

-bescherming van flora en fauna

-veiligheid van het luchtverkeer

-volksgezondheid of openbare veiligheid

-dwingende redenen van openbaar belang

-het voorkomen van ernstige schade aan vormen van eigendom

-belangrijke overlast veroorzaakt door dieren

-uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer en onderhoud in de landbouw en bosbouw

-bestendig gebruik

-uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling

Vissen

beekprik^R
bittervoorn^R
elrits^R
gestippelde alver^R
grote modderkruiper^R
rivierprik

Lampetra planeri
Rhodeus cericeus
Phoxinus phoxinus
Alburnoides bipunctatus
Misgurnus fossilis
Lampetra fluviatilis

Dagvlinders

bruin dikkopje^R
dwergblauwtje^R
dwergdikkopje^R
groot geaderd witje^R
grote ijsvogelvlinder^R
heideblauwtje^R
iepepage^R
kalkgraslanddikkopje^R
keizersmantel^R
klaverblauwtje^R
purperstreepparelmoervlinder^R
rode vuurvlinder^R
rouwmantel^R
tweekleurig hooibeestje^R
veenbesparelmoervlinder^R
veenhooibeestje^R
veldparelmoervlinder^R
woudparelmoervlinder^R
zilervlek^R

Erynnis tages
Cupido minimus
Thymelicus acteon
Aporia crataegi
Limenitis populi
Plebejus argus
Strymonidia w-album
Spialia sertorius
Argynnis paphia
Cyaniris semiargus
Brenthis ino
Palaeochrysophanus hippothoe
Nymphalis antiopa
Coenonympha arcania
Bolaria aquilonais
Coenonympha tullia
Melitaea cinxia
Melitaea diamina
Clossiana euphrosyne

Vaatplanten

groot zee gras^R

Zostera marina

Bijlage IV HR

Zoogdieren

Baardvleermuis
bechstein's vleermuis^R
bever^R
bosvleermuis
brandt's vleermuis^R
bruinvis^R
euraziatische lynx
franjestaart^R
gewone dolfin
gewone dwergvleermuis
gewone grootoorvleermuis
grijze grootoorvleermuis^R
grote hoefijzerneus
hamster^R
hazelmuis^R
ingekorven vleermuis^R
kleine dwergvleermuis
kleine hoefijzerneus^R
laatvlieger
meervleermuis
mopsvleermuis
nathusius' dwergvleermuis
noordse woelmuis^R
otter^R

Myotis mystacinus
Myotis bechsteinii
Castor fiber
Nyctalus leisleri
Myotis brandtii
Phocoena phocoena
Lynx lynx
Myotis nattereri
Delphinus delphis
Pipistrellus pipistrellus
Plecotus auritus
Plecotus austriacus
Rhinolophus ferrumequinum
Cricetus cricetus
Muscardinus avellanarius
Myotis emarginatus
Pipistrellus pygmaeus
Rhinolophus hipposideros
Eptesicus serotinus
Myotis dasycneme
Barbastella barbastellus
Pipistrellus nathusii
Microtus oeconomus
Lutra lutra

rosse vleermuis
tuimelaar^R
tweekleurige vleermuis
vale vleermuis^R
watervleermuis
wilde kat
witflankdolfijn
witsnuitdolfijn

Nyctalus noctula
Tursiops truncatus
Vespertilio murinus
Myotis myotis
Myotis daubentonii
Felis silvestris
Lagenorhynchus acutus
Lagenorhynchus albirostris

Reptielen en amfibieën

boomkikker^R
geelbuikvuurpad^R
gladde slang^R
heikikker^R
kamsalamander^R
knoflookpad^R
muurhagedis^R
poelkikker^R
rugstreepad
vroedmeesterpad^R
zandhagedis^R

Hyla arborea
Bombina variegata
Coronella austriacus
Rana arvalis
Triturus cristatus
Pelobates fuscus
Podarcis muralis
Rana lessonae
Bufo calamita
Alytes obstetricans
Lacerta agilis

Dagvlinders

donker pimpernelblauwtje^R
grote vuurvlinder^R
pimpernelblauwtje^R
tijmblauwtje^R
zilverstreephoobeestje^R

Maculinea nausithous
Lycaena dispar
Maculinea teleius
Maculinea arion
Coenonympha hero

Libellen

Bronslibel
gaffellibel^R
gevlekte witsnuitlibel^R
groene glazenmaker^R
noordse winterjuffer^R
oostelijke witsnuitlibel^R
rivierrombout^R
sierlijke witsnuitlibel^R

Oxygastra curtisii
Ophiogomphus cecilia
Leucorrhinia pectoralis
Aeshna viridis
Sympecma paedisca
Leucorrhinia albifrons
Stylurus flavipes
Leucorrhinia caudalis

Vissen

Houting
steur^R

Conegonus oxyrrhynchus
Acipenser sturio

Vaatplanten

drijvende waterweegbree^R
groenknolorchis^R
kruipend moerasscherm^R
zomerschroeforchis^R

Luronium natans
Liparis loeselii
Apium repens
Spiranthes aestivalis

Kevers

brede geelrandwaterroofkever
gestreepte waterroofkever
heldenbok
juchtleerkever

Dytiscus latissimus
Graphoderus bilineatus
Cerambyx cerdo
Osmoderma eremita

Tweekleppigen

bataafse stroommossel^R

Unio crassus